د لوي څښتن په نامه

تولیز سم اند یا منطق

راټولونکی: ډاکټر ماخان میړی شینواری

خپرونکی: ketabton.com

د شمشاد زهیر خپرونه

کال نومبر ۲۰۲۱ ز کـ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سریزه ۳

لومړی: تولیز سم اند Logic ۴

۱ – د ،، سم اند،، بېلابېلي پرېپوهېدني
د سم اند تاریخ – برخورشوګاني،
کلاسیکي سم اند، کالکیول بنه، کاکیولبنه
او سم اندیزه تلنه، ناکلاسیک سم اند، فلسفي
سم اند، اینتویخیونیزموس، ریلېوانځ سم اند
او کونېکس سم اند، ډېر ارزښتي سم اند او
فوزي سم

۳. ۳. ۴. – نامونوتون سم انونه

دویم: وینا(سم اند) ۱۶

ډېرځلېوالی، ویناغونډله او وینا،
غونډله- پرېکړه- وینا، رابندونه
غوښتنه(ثبوت)، ارزښتپرېکړه، وینابنه،
ویي، کلمه، د ویناو ډولونه، ساده – یوځای
ایښول شوې(ګډوله)، شننیزې- سینتاکتیکي،
ویناوي په ویتاسماند کې، وینا په پرېدیکات
(ارزښتوني) سم اند کې.

دریم: سم اندیز- فلسفي وییونښنه ۲۵

څلورم: پېژندنه Erkenntnis ۳۰

پنځم: پایونلاس ته راوړنه ۳۴

د سم اندیزې پایونې ډولونه، بېلګې، د یوه
پایلاس ته راوړنې سموالی، لومړې
نږدېوالی، ټیکاو، په فورمال لوجیک کې
یې سموالی، پایلاس ته راوړنه، دا هم
وګورۍ؟

شپږم: په فورمال سم اند کې ټیکوالی ۴۱

اوم: ورته والي پایونه ۴۲

تاریخ، انتیک تر شولاستیک پورې،
ورته والي پایونې د شولاستیک له مخې،

تیورې، کارونه، د پردي یا بل په
ساپوهنې باندې پایونه، اتوم مودل،
پریودسیستم یا دوریي جدول ، دا هم
وګورۍ، برېښناپانو لینکونه، یوګونې
ښوونې.

اتم: فوزي سم اند(منطق) ۴۷

تاریخي وده، فوزي-ډېرۍپوهنه(ست -
تیورې)،ناتېره ډېرۍ، نه والی، نه
پرېښودونې – یا – ترنه(سرکټ)، او-
ترونۍ، پرېښودونۍ-یا – ترنه، فوزي
څېرونه (فنکشن)، د یوه نا- کرښیزفوزي
– څېرونه، کارونورشو،کلمو بېلونه

نهم: ډېر ارزښتي سم اند ۵۴

لسم: یو څو پښتو اړونده لیکنې ۵۷
ډاکتر ماخان مېرۍ شینواری

مخ، مخامخ او اړوند وییونه یې 57
څېړنوال محمد اصف احمدزی

“مخ” او “مخامخ” 66
ژبه غني- معیاري کول، نوښت او
نیولوجیزم ۷۵

د ډاکتر ماخان مېرې شینواري لیکنې او
ژباړې ۸۱

د ډاکتر ماخان مېرې شینواري ژوند ته یوه
لنډه کتنه ۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

ګرانو لوستونکو په مینه!

دا یوه پېچلې پوهنریښه ده، چې لیکنه او بیا یې له بلې ژبې څخه رانیونه نوره هم پېچلې کوي. دا چې موږ په پښتو داسې لیکنې کمې لرو او بیاپه داسې پښتو، چې هلته مو دموږ پیداښتې اړوند ویونه هم په کې له پامه غورځولي وي. دما دلته دوه موخې وې:

-- له یوې خوا مې مینه لروده، چې دا موضوع ګرانو لوستونکو ته وړاندې کړم، ځکه چې د شمېرپوهنې سم اند یو کتاب مې، چې په نورو کتابونو کې هم ځاپه ځای شوی دی او

-- له بلې لور مې غوښتل، چې دا پېچلې لیکنه په پښتو ولیکم، چې په ګډه وګورو او دا پوښتنه ځواب کړو، چې ایا داسې لیکنې په پښتو کېدلی شي او که څنګه. دا د پښتو د غنیکولو مخنیوی نه دی، دا د پښتو ساتل دي او ژبه مو پوهنیزه کول، چې باید بلد شو، مسلکي او پوهنیز کتابونه هم په پښتو ولیکو.

تاسو دا کتاب یا دما ټولو کتابونو ته پام وکړئ، چې ایا موږ دا په پښتو لیکنې معیاري دي او که څنګه؟ بیا اندونه راسره ګډ کړئ.

دا نه منم، چې ګوندې موږ داسې بلد یو، خو دابه ومنم، چې موږ په بل ډول نه یو هڅېدلي او یا د دې هڅې توان مو نه لروده.

هر څه مو په خپله ژبه شونې دي او ساده. دا همدلته وګورئ، چې پرېپوهېدن کېدونکې ده.

په په پای کې مې دوه لیکنې د ژبې په اړوند هم وړاندې کړي، چې د سم اندیز فکر څخه لاس ته راغلې وي هم ...... هیله ده، چې هغه به مو هم خوښ شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی : ټولیز سم اند یا منطق Logic

پیلیادونه: د مالپاره د دې موضوع څېړل او بیا د دې لیکنې ترتیبول همدومره ستونځمن دي، لکه داموضوع پخپله او ګومان مې دی، چې د لوستونکو لپاره به هم داستونځې وي. زیات وییونه او کلیمي دلته شته، چې هغه پخپله باید و څېړل شي او دا کار دلته کیږي. دا لیکنه په پښتو ده او هغه مسلکي ویونه به هم په پښتو څکه وي، چې زه په عربي نه پوهېږم، بیا هم راځی په ګډه یې سره جوړ کړو.

سم اند: دالیکنه د فلسفي او ژبنیز لیدکونج یا لیدټکو (چې له کوم کونج یا ټکي څخه یو څه کتل کیږي) سره سر او کار لري. د برېښناییزو سم اندیز- ترنو ته دیجیتال تښنیک او سم اندیزبنستټیکې وګوری.

له سم اند (له زړې یوناني کلمي [téchnē]() *logikè* τέχνη λογικὴ **Logik**فکرکوونکی هنر ، مخ ته تګډول یا ښونبنسټ یا دلیل Argument) څخه په ټوله کې هوښیار پای لاس ته راوړنه یا پایونه Schlussfolgerungاو په ځانګړي توګه د ده پوهنیزه پای لاسته راوړنپوهنه یا فکرپوهنه Denklehre پوهېږو. په سم اند کې د ښونبنسټ د هغه و باوریوالي جوړښت ته څېړل کیږي، له وینا خوندیوالي څخه خپلواک. په همدې موخه سړی له ،،فورمال (دباندنی بڼې)،، سم اند څخه هم غږیږي. درسم او رواج سره سم اند د فلسفې یوه برخه ده. له پیله ورځني سم اند د رېتوریک په ګاوندیتوب کې وده وکړه.

د شلمې پېړۍ راپه دېخوا سړی د سم اند لاندې یا څخه سیمبولیک سم اند، چې دا هم د جوړښتپوهنې Strukturwissenschaften د بنسټ په څېر دی، پوهیږي. لکه د شمیرپوهنې او د تیوریتیکي اینفورماتیک په دننه کې، چې کارول کیږي.

د یوویشتمې پېړۍ په پیل کې دا د ما ماخان مېږي شینواري له خوا ،، سماند،، بلل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دواړه سپي *veritas* ربښتیا او *falsitas* نارښتیا هوسی *problema* پرابلم ښکار کوي، سم اند له درانه syllogismus سم اندیزې پایونې سره مصلح پسې ځغلي. کیڼ لاندې Parmenides (یوناي فیلوسوف)، د سم اندیزو دلایلو په فلسفه کې له ننوتنې سره، په سمڅه کې ځای ونیوه.

ورځنی یا مودرن سیمبولیک سم ان د پیداېښتي ژبې پر ځای باندې د جوړې شوې ژبې څخه کار اخلي (غونډله لکه ،، *منه سره ده،،* په ځای د بېلګې په توګه دغونډلویناو سم اند یا غونډلویناسم اند Prädikatenlogik (پرېدیکات:د ازماېښت له لارې ارزونه) سره په فورمالي شوي بڼه لکه د ،،منې،، او ،،سره،، لپاره ځاي په ځای شوی وي) او د دې لپاره کره پېژندل شوي پایلارې یا و پای ته ورلو لارې ته راوړنې Schlussregeln کاروي. د دې لپاره د فورمال سیستم څخه یوه ساده بېلګه ویناسماند Aussagenlogikدی (دلته د اتومي ویناولپاره تورې ایښول کیږي). سیمبولیک سم اند شمېرپوهنیز سم اند هم بلل کیږي (د آکتر ماخان مېږي شینواري د سم اند کتاب کتل کېدی شي) او یا په تنګه – یا راتړلې موخه فورمال سماند.

منځپانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

١ – د ،، سم اند،، بېلابېلې پرېږو هېدنې

٢ - د سم اند تاريخ

٣ – برخورشوګانې

٣ . ١ - کلاسيکي سم اندKlassische Logik

٣ . ١ – کالکيول بڼه Kalkültypen2 او سم انديزه تلنه

٣ . ٢ – ناکلاسيک سم اند

٣ . ٣ . ١ – فلسفي سم اند Philosophische

٣ . ٣ . ٢ اينتويځيونيزموسIntuitionismus ، رېلېوانځ سم اند Relevanzlogik

او کونېکس سم اندund konnexe Logik

٣ . ٣ . ٣ – ډېر ارزښتي سم اند او فوزي سم اند Mehrwertige Logik und Fuzzylogik

٣ .٣ .۴ – نامونوتون سم انونه Nichtmonotone Logiken

يادونه: دا پورته جرمني وييونه په خپل ځای کې څېړل کيږي.

د ويي ،، سم اند، منطقLogik ،، بېلابېلې پرېږو هېدنې

ويينه يا افاده ،، سم اند يا منطق،، په يوناني کې *logikè téchnē* په زاړه ستوا Stoa (د پخوا وخت يو ښونځی دی) هم په زاړه Peripatos (د پخوا وخت يو ښونځی دی) کې د دلايلو همداسې د پايونپوهنې لپاره راغلی، خو په دې پرېږوهېدنه د لومړي سليزې ز ک څخه د مخه نه دی راوړل شوی. دا کلمه ان له انتيکو Stoiker Zenon von Kition ستويېکي زېنون له کيتون څخه خوره شوې.

په الماني کې دا ويي "Logik„ په ١٩-مه پيړی کې (لکه مانول کانت، جورج وېلهلم ، فريدريش هېګل) ډېر واره هم د پېژندتيوري ،، اونتو لوجي،، يا ټوليز ديالېکتيک لپاره کارول کېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم اند په مودرنه یا اوسنۍ موخه له بلې خوا زیات وخت بل ډول په نخښنه شوی، لکه شننه، دیالیتیک، یا لوجیستیک. نن هم د بېلګې په ډول په سوسیولوجي کې د معامله کولو سم اند فرمولول یا ادبیاتپوهنه کې لکه د شاعرۍ سم اند او ورته خوریږي یا وېشل کیږي، چې په هغو کې د نورو په څنګ کې د لاس ته راوړني تیوري نه پوهیدلکیږي، بلکه د ټولیزه ،، لارې یا قوانینو،، پوهنه یا د تلنلارډول، چې په یوه ټاکلې ورشو کې باور لري. په ځانګړې توګه د فرمول ژبې فلسفې په رسمرواج کې د یوې ،، سم اندیز،، شننې لاندې دېر واره یوه شننکلمه بیز اړوندوالی پوهېدل شوی.

په پیل راوړني انځورونو کې د ویېنې ،، سم اند،، کارولډول د دې په مخامخ د شلمې پېړۍ له پیله ورځنی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولیزه یا ورځنۍ ژبه کې دا ویینه لکه ،، سم اند،، یا ،، سم اندیز فکر،، له دې وراخوا په ډېرو نورو یا په پوره بله موخه پوهېدل کیږي او داسې یو ،، هراړخیز فکري پرابلم“**lateralen Denken**„ یې په برکې نغښتل،، یا **مخ ته پړدي.**

همداسې کلیمې لکه د ،، ښځو سم اند،، د ،، نارینه و سم اند،، او “Affektlogik„ او کلیمې ،، ټولورځنی سم اند،، چې د ،، روغ انساني یوهېدنه،، (*common sense*) په ورځنۍ ژبه کې

په دې ورشو کې ،، سم اند،، زیات وخت د پراګماتیک **Pragmatik**د معاملې په فورم سره سر او کار لري. یو دلیل(ارګومنت) د ورځنۍ ژبې د ،، سم اندیز،، په حیث په نخښه کیږي.

دا مدلل، اړینشوی، باوري، روڼ او روښانه بربښي.

په یو سم اندیز دلیل کې باید د فکرکوني توان څرګند شي.

 په اوسنیو خبرو کې دا لا تر اوسه پورې د ردولو نه دی، چې د سم پسې تلنې یالاس ته راوړنې تیوري د سم اند زړی جوړوي، خو بیا هم دا د ردولو نه ده، چې کومه تیوري سم اند پورې اړه لري او کومه تیوري سم اند پورې اړه نه لري. ډېرۍ پوهنه او دلیلتیوري د منل – نه منلویا ردول او نه ردولو حالتونه (کوم چې د پراګماتیک او د ناسم پایونو سره سر او کار لري) او د خبرکړنو تیوري**Sprechakttheorie**

د سم اند تاریخ Geschichte der Logik ،

برخورشوګانې یې

ټولګیز سم اند

ټولګیز سم اند Klassische Logik

دټولګیز سم اند همداسې له یوه ټولګیز سم اندیز سیستم څخه سرۍ تیک هغه وخت غږیږي، چې لاندې سیمانتیکي semantische دلایل پوره وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ – هره وینا له دواړو رښتیاارزښتونو، چې ریښتیا او ناریښتیا بلل کیږي ټیک یو لري، دا په دې پرېپوهېدنه، چې وینا یارښتیا یانارښتیا ده. دا پرینځیپ د دوه ارزښتوالي پرینځیپ بلل کیږي یا **Bivalenzprinzip**...

۲ – د یوځای شوي یایوځای اینولشوي یا تړلي وینا رښتیا ارزښت. د وینا رښتیاارزښت یواځنی د هغه برخویناو د رښتیاارزښت او د ډول له لارې څخه چې دا برخویناوې څنګه سره اینول شوي یا یوځای شوي دي، ټاکلی دی. د پراخېدنې پرینځیپ.Prinzip der Extensionalität oder der Kompositionalität

د ټولګیز سم اند *klassische Logik* کلمه زیاته د ځای په ځای شوي - ، ځاینیولي - ، بنسټیز سم اند په موخه پوهېدل کیږي، ځکه چې ناټولګیز- نا دوریيزسم اند په هغه جوړ، د تاریخي سپارښت په توګه. له دې وراخوا Aristoteles اریستو تالس که داسي وواېو د سم اند نماینده، ځان د ډېرارزښتیز سم اند او همداسې ناکلاسیک سم سره بوخت کړی وو.

- د فورمال کلاسیک سم اند غوره برخورشوګانې کلاسیک ویناسم اند، د لومړی پوړی برېدیکات سماند او د جګو پوړیو سم اند، چې د ۱۹- مې پېړی پای او د شلمې پېړی پیل کې له ګوتلوب فرېګې، چارلزاسندرز پییرس، برتراند رسل او الفرد نورف وایتهېډ (Gottlob Frege, Charles Sanders Peirce, Bertrand Russell und Alfred North Whitehead) له خوا ودیز شوي یا پرمخ تللي. په ویناسم اند کې ویناوې شنلکیږي، چې ایا دوي له خپله ځانه ببرته له ویناو یوځای شوي یا تړل شوي یا د ګډوله ویناو په څېر راغلي، چې د یونکتورونوJunktoren یا تړننخښو (د بېلګې په توګه: ،، او ،، ، ،، یا ،،) له لارې سره یوځای تړلشوي. که یوه وینا د یونکتورونو یا تړنخښو له لارې تړلو برخویناو سره نه وي تړلي، دا د وینا سم اند له مخې اتومي ویناوې دي، داپه دې پرېپوهېدنه (پ،پ)، چې نوره نه ټوټه کیږي یا بېلیږي.

پرېدیکات سم اند د غوندلي دننه جوړښت هم انځورولی شي، چې وینا سم اندیز نوري نه ټوټه کیږي. د وینا (منه سره ده) دننه جوړښت انځورونه د پرېدیکات (ویناڤنکشن هم بلل کیږي) له لارې(سره ده) له یوې خوا او د هغه د ارګومنت (منه) یا دلیل له بلې لور، له دې سره پرېدیکات د بېلګې په توګه یو خوي (سور) وايي، چې ارګومنت باندې دلالت کوي، یا اړیکې، چې د هغه د ارګومنتو په منځ کې شته (xله y څخه لوي دی). دا له شمېرپوهنیز سم اند څخه (دما د شمېرپوهنې سم اند کتاب کې کتل کېدی شي) له څېروني(میپینګ) کلیمه رابېله شوې یا منځ ته راغلې.

یو سم اندیز ویناڅېرونه(فنکشن) ټیک لکه یو شمېرپوهنېزه څېرونه یو ارزښت لري، چې هغه شمېرنیز نه دی (په ګڼونو نه لیکل کیږي)، بلکه یو رښتیا ارزښت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړۍ پوړۍ پرېدیکات سم اند او د لوړو پوړیو پرېدیکات سم اند توپیر په دې کې دی، چې د کوانتورونو Quantoren (››ټول‹‹ ، ›› لږتر لږه یو‹‹) له لارې کوانتیفیڅیر quantifiziert کیږي.

د لومړۍ پوړۍ پرېدیکات یواځې په یوګونو باندې کوانتیفیحیر کیږي(د بېلګې په توګه ›› ټول چرګان سره دي‹‹)، د جګو پوړیو په پرېدیکات کې او پخپله په پرېدیکات کوانتیفیحیر کیږي (د بېلګې په توګه ›› یو پرېدیکات شته، چې په سوکرات اړوند دی‹‹).

د بېلابېلو وېښکاتیګوریو لکه ترمونه، فونکتورونه، پرېدیکات او کوانتورونه Termen, Funktoren, Prädikatoren und Quantoren فورمال اړتیا پرېدیکاتونو سم اند(د ارزښتوني سم اند) ته اړتیا شته. دا په پوړیز سم اند کې، د تیپیکي Lambda-Kalküls ، په بڼه سرته سیږي. له دې سره د بېلګې په توګه شمېرپوخنیز ایندکشن Induktion یو ورځنی رابېلېدوړ فرمول

تر ۱۹ –مې پېړۍ پورې برلاسی سیلوګیستی Syllogistik، چې تر ارېستوتالس پورې بېرته ځي، د پرېدیکات د مخکښ په څېر کېدی شي و پوهېدلی شي. د سیلوګسیتیک یوه بنستکلمه دا کلمه‹‹ کلمه‹‹ ده‹‹ هغه هلته نوره نه ټوټه کیږي.

په پرېدیکات(د ازماېښت له لارې ارزول) یا د ارزوني سم اند کې کلمه د یوځایېزې پرېدیکات په څېر ویلکیږي یاکه غوارۍ افاده کیږي، د ډېرځاییز پرېدیکات سره کېدی شي ورزیات د کلمې دننني جوړښت وشنل شي او له دې سره د دلیل یا بنسټېښونیز باوریوالی وښایي، چې هغه سیلوګستي رانیولوړ نه دي. یو زیاته intuitiv (بې شنني پوهېدل) کارول شوې ورځنی بېلګه دا دلیل دی ›› ټول اسونه ژوي دي، نو له دې سره ټول اسرونه د ژویو سرونه دي‹‹ . چې په پورته سم اندونو کې لکه پرېدیکات سم اند څخه رابېلېدلی شي یارانیولکېدی شي.

کالکیول- یا شمېرندولونه او سماندیز شننیزه کړنلار

Kalkültypen und logische Verfahren

د وخت سره سم فورمال سم اند ځان دې دندې ته خپلواک کړی، چې د ویناو (سیماتیک باوري ویناوي Tautologien یا تل رښتیا بلل کیږي او سینتاکتیکي باوري ویناوي تیورم یا جمله یاقصیه بلل کیږي) د پایونو او سم اندیزو باوریوالی څخه ټیک کریټېرینونه ودیز کړي. دلته بېلا بېلې شننیزې کړنلارې ودیزې کیږي.

په ځانګړې توګه د وینا سم اند په ورشو (نه ځانله) سیمانتیکي شنن کړنلارې ورځنی دي، نو داسې کړنلارې، چې په دې ودانې دي، چې وینا و ته رېښتیا ارزښت ورکړل شي یا ولرلی شي. دې ته دا لاندې ور ګڼل کېدی شي:

رېښتیاوالي جدول یا لښتکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په داسې حال کې دټول ريښتياوالي ګډوله والي لېست مخ ته د کار لپاره ونيسی (او دا هم يواځې په وينا سم انديز ه ورشو کې ترې کار اخستوني دي)، دا نورې بيا د Reductio ad absurdum (بېرته ناړوند، بې موخې ته لاربندونه) ښخه مخ ته ځي: که يوه توتولوجي، چې ښول شوي، سړی د هغه له نه والي مخ ته ځي او ازمايي ياهڅيږي، چې يو مخامخوالی يا نه Negation ترې را بېل کړي يا راوباسي. دلته ډېر بديلونه د کاروني دي.

Nichtklassische Logiken ناکلاسيکي سم اند

له يوه ناکلاسيک سم اند يا همداسي د يوه ناکلاسيز سم اند سيستم ښخه هلته غږيږو، چې لږ تر لږه يو له دې پورته کلاسيک پرينخيپونو يا اصولو(دوه ارزښتوالی او / يا پراخېدنه Zweiwertigkeit und/oder Extensionalität) ښخه يو له لاسه ورکړل شي. که دا د دوه ارزښتوالي اصول له لاسه ورکړل شي، زيات ارزښتيز سم اند منځ ته راځي. که د پراخېدنې پرينخيپ، لار يا اصول له لاسه ورکړل شي، اينتنزيوناليز سم اند منځ ته راځي. اينتنزيونال د بېلګې په توګه مودال سم اند دی او اينتنزيونال سم اند کې دواړه اصول له لاسه ورکول کيږي، ډېر ارزښتيز اينتنزيونال سم اند

منځ ته راځي. (دا هم وګورئ: کاتيګوري: ناکلاسيک سم اند)

فلسفي سم اند Philosophische Logik

فلسفي سم اند د بېلابېلو فورمال سم اندونويوه نه تېزه رايوځای شوې کلمه ده، چې سم انديزې ويناوې – او پرېديکات سم اند په بېلا بېلو ډولونو بدلوي يا تغير ورکوي او پراخوي يې ، په داسې لار، کومه چې د هغې ژبه د نورو تاکلو خبرورشو ګانو په نورو اوپراتورونو ماړه کړي يا وغزوي.

فلسفي سماندونه د شمېرپوهنې لپاره سيده پاموړ نه دي، خو د بېلګې په توګه په ژبپوهنه يا اينفورماتيک کې کارول کيږي. دوي ډېرواره پوښتنې کاروي، چې هغه مو لرې د فلسفي تاريخ ته بېرته بيايي، چې د اريستوتالس په هغه وخت کې د ارېستوتالس سره خبرې پرې شوي، د بېلګې په توګه د موداليتي (امکانات او اړينوالي) سره کړه وړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفي سم اند سره لاندې ورشوګانې ګنلکیږي.

-- مودال سم اند مو د مودال جمله اوپراتورونو یا نخښو Satzoperatoren ته لاربښودوي لکه ،، دا ممکن دي، چې....،، یا ،، دا اړیین دي، چې ....،، او د مودال دلیلی د باوریوالي شرایطو څېړني ته،

- epistemische Logik bzw. doxastische Logik
- (عربي: نسبة الصرع فارسي: اپیستمیک: دلته څېړل شوې،خو بل ځای کې به هم وڅېړل شي) د عقیدوي ویناو فرمولولو څېړنه ، د قانع کوني او پوهېدني او همداسي له دوي جوړ دلایل،
- Deontische Logik یا د Normenlogik د فورمالي شوو، ،، وکړی او مه کړی،، څېړي او قانع کېدل (اجازه شته، چې ....) او همداسي له دوي جوړ دلایل.
- Temporale Logik der Aktionen, die Quantenlogik او نور temporale Logiken ویناوې او دلایل څېړي، په هغو کې په وختتېکي او وختبرخې په پام کې نیولو سره.
- Intensionale Logiken دا یواځي ایکستنژن(Extension (پراخېدونو: پرېبو هېدنه یې د په نخښه شوو توکو په موخه) نه، خو د هغې Intension (موخه/ پرېبو هېدنه: د په نخښه شوو خویونو په موخه) د کلمو او غونډلو پراخېدنه.
- Interrogativlogik پوښتنسم اند همداسي پوښتنې، چې ایا د دوه غونډالو په منځ کې سم اندیزې اړیکي تینګېدی شي،
- Konditionalsatzlogik د مادي ایمپلي کېشن Implikation برسېره ،، که – نو،، شرایط څېړي.
- Parakonsistente Logiken پاراکونزستنت سم اندونه، په دې کې ځان راباسي، چې هغوی ته دا مکن نه دی له دوه مخامخو ویناو څخه یوه وینا راوباسي. له دې سره Relevanzlogik ریلېوانځ سم اند هم خوندي لري، چې د مادي ایمپلیکېشن په ځای اېپلېکېشن کاروي، چې هغه تیک هلته ریښتیاده، چې د هغې د مخه غونډاله، دهغې پسې غونډلي لپاره ریلېوانت وي (داپسې برخه هم وګوری)

اینتوځیونیزموس، ریلېوانځ او کونکس سم اند

Intuitionismus, Relevanzlogik und konnexe Logik

(ګوماني ؟ ، غوره والی او د شیانو په منځ کې شته اړیکي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په دې پرېپوهېدنه، چې: ګوماني سم اند، غوره والي سم اند او د شیانو په منځ کې د اړیکو سم اند.

یادونه: د دې فلسفي او سمانديز ویونو په پښتو ژباړه لږ داسې پېچلي غوندې ده. نه ځانله د دې ، د ټولي لیکني په هکله هرو مرو مرستي او ښه والي ته اړتیا شته. موږ – ګومان مې دی – د داسې لیکنو سره په لومړي ځل مخامخ کيږو، تر هغې پورې، چې ما ته زوښانه ده، نو د پوهېدلو او پوهونو سره ستونځې شته.

له کلاسیک سم اند څخه څنګېدنه هغه ډېرې خبرې پرې شوی سم اندونه انځوروي، چې دوې د کلاسیک سم اند له ټاکلو اکسیومونو څخه تېریږي (که غواړی: صرفنظر پرې کوي؟). دا په راتنګه موخه کلاسیکي سم اندونه نه دي،، ناتوانه،، و کلاسیکي سم اند ته، دا په دې پرېپوهېدنه چې په دې سم اند کې کمې ویناوې باوري دي و د کلاسیک سم اند ته، او ټولې دلته باوري ویناوې هلته هم باوري دي.

دې پورې اړوند له [L. E. J. Brouwer](L.%20E.%20J.%20Brouwer) څخه ودیز شوی[Intuitionistische Logik](Intuitionistische%20Logik) سم اند، کوم چې „duplex-negatio“-Axiom (د یوې وینا له ډبل نه والي p (نه نه) لاس ته p راځي) په لاندې کې د ،، نه،، لپاره ځای په ځای شوي

(DNډبل نه والی) 77p=> p

خوندي نه لري، له کومې چې غونډله „[tertium non datur](tertium%20non%20datur)“ (د هرې وینا لپاره باور لري: p یا نه p)

(TND) نهp ∨ p

نوره نه رابېلیږي، د [Ingebrigt Johanssons](Ingebrigt%20Johanssons) مینیمال کالکیول، له کوم سره چې غونډله

„[ex falso quodlibet](ex%20falso%20quodlibet)“ (له یوه ردوني یوه په خوښه وینا لاس ته راځي)

(EFQ)   7p =>(p =>q)

1.

بېرته نه شي رابېلېدی، همداسې له دې تړلي یا اړونده سم اند

Relevanzlogiken ، په کوم کې چې یواځې د بنې q ،p => q، په کوم باوري دي، په کوم کې   p دq لپاره کوزال ریلیوانت دي kausal relevant دي

([Implikation#Objektsprachliche Implikationen](Implikation%23Objektsprachliche%20Implikationen)) وګوری.

په خبر اتریز سم اند کې اوSequenzenkalkülen کې کلاسیکي او نه کلاسیک سم اندونو کې د اړونده ورزیاتو لارو په یو بل کې ننوتوړ یا اړووني دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بل اړخ کې يې سم اندونه ديادوني دي، اصول خوندي لري، چې کلاسيکې باوري نه دي. دا غونډاله $7(p => 7p)$ ((7د نه لپاره نخښنه) دا د نه pنخښنه بل ډول ده، خو زه يې هغسې نه شم ليکلی همدا ،،7،، به د نه لپاره کېږدو) داسې برېښي، چې په لومړي سر کې يوه منلوړ سماندېز بنسټغونډله وايي: نو که p باور ولري، نو کېدی شيp ، داسې برېښي، چې نوره به ناسمه نه وي.

بيا هم غونډله په کلاسيکي سم اند کې باوري قضيه ده. تر هغې چې کلاسيکي خورا کلک ځای په ځای دی، دا په دې پرېپوهېدنه، تر هغې چې د يوه کلاسيکي کالکيول لاري توانمندي و يوه مخامخوالي ته لاربنود کړي، دا غونډله د نورو اکسيمونو لپاره هم ورزياته شي. کونېکس سم اند چې د د مخه - فورمال اينتويشن، هغه چې غونډله وايي، غواړي باوري يا ريښتوني شي، چې دا د قضيې په څېر راوباسي، بايد له دې امله نور کلاسيک-سمانديزې قضيې رد کړي.

په داسې حال کې چې د اينتوېستي intuitionistischer ، خورا واړه او relevanter سم اند هغه ښونوړ فرمولونه هر يو يې يوه د کلاسيکي ښوونوړ فرمولونو سوچه برخه ده، د دې په څټ يا که غواړې مخامخ د کونکس Konnexe او کلاسيکي سم اند اړيکې داسې دي، چې په دواړو کې فرمولونه هم ښوونوړ دي، داسې چې په دې بل سماند کې باوري نه دي.

Mehrwertige Logik und Fuzzylogik **ډېر ارزښتيز او فوزي سم اند**

دي ته پراته يا پروت ځای په ځای شوی يا اينبول شوي ډېر ارزښته سم اند، په کوم کې چې د دوه ارزښتوالي او زيات وخت هم د دريم د نه والي اربستو تالس غونډله باور نه لري، له دې سره د درې ارزښتوالي او زيات ارزښتوالي د .(„Warschauer Schule“) Jan Łukasiewicz) سم اند. دا کېدی شي په سوسيولوجي او ځنو نورو برخو کې وکارول شي، چې زه يې نه غزوم.

Nichtmonotone Logiken *نامونوتون(نه جګتېتېدونکی) سم اند*

يو سماند هغه وخت مونوتون بلل کيږي، چې هر باوري دليل بيا هم ساتلی پاتې شي، که د نورو نيونو يا فرضيو ورزياتولو سره يې باوريوالی ساتلی وي: يو څه چې يووار ښولشوي وي، په يوه مونوتون سم اند کې تل باوري پاتې کيږي، هلته هم، که سرۍ په بل وختکې کې نوی لاس ته راوړني يا معلومات ورزيات کړي. ډېر زيات سم انديز سيستمونه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونوتونې خويونه لري، له دې سره ټول کلاسيکي سم اندونه لکه وينا – او پرېديکات سم اند.

په ورځني ژوند کې او همداسې په پوهنيزه ياونه کې زيات وخت د اوس لپاره پايونلاس ته راوړنې راوېستل کيږي، چې توانمنده سم انديزه موخه باوري نه دي او د وروسته وخت لپاره بايد کمې يا رد شي. دبېلګې په توګه له ويناو مرغان ،، توکس (پينګوين) يو مرغه دی او هغه زيات يې الوتلی شي. ،، چې د اوس لپاره يې داسې رابنده کړو يا راوتړو، چې توکس الوتلی شي. که موږ نور معلومات، چې توکس يو پينګوين دی.،، لاس ته راوړو، نو بايد داپايونه سمه کړو، ځکه چې پينګوينونه الوتلو توان لرونکي مرغان نه دي. دا ډول پايونه چې جوړوو، نو نامونوتون سماندونه وديز کيږي: دوي له مونوتونې خويونو تېريږي، داپه دې پرېپوهېدنه چې يو باوري دليل کېدی شي د نورو نيونو ورزياتولو سره ناباوري شي.

دا ټيک هلته باور لري، که و کلاسيک سم اند ته يو بل Konsequenzoperation وکارول شي. يوه روانه ځای په ځای کونه په دې کې ده، داسې په نامه *Defaults* چې وکارول شي. يو دېفاولت پايونه هلته باور لري، که د کلاسيک- سم انديزې پايونې ته ردونه ورنه کړي.

د ورکړل شوي پايونلاس ته راوړنې بېلګې داسې وليدل شي:،، توکس يو مرغه دی،، وړاندنيونه پاتې کی.(prerequisite). موږ دا د يوه داسې په نامه اجازه لرونې يا حق ورکړل شوې (justification)داسې کمنت کوو: ،، مرغان په نورمال ډول الوزي،، له دې دليل څخه داسې پايوو، چې توکس الوتلی شي، تر هغې چې د هغې مخامخ څه نه وي ويل شوي.

لاس ته راوړنه يا اغيز يې ،، توکس الوتلی شي.،، اوس معلومات لاس ته راوړو چې ،، توکس يو پينګوين دی،، او ،، پينګوينونه نه شي الوتلی.،، ، نو داسې يو مخامخوالی لاس ته راځي. د Default-Schluss د دېفاولت پايونې (موخه ورکړل شوې پايونه) سره موږ دې نتيجې ته ورسېدو، توکس الوتلی شي. د يو کلاسيک-سمانديز پايونډول سره کړی شو موږ وښايو، چې توکس نه شي الوتلی. په دې حالت کې دېفاولت کميږي او د کلاسيک- سم انديز پايونه يې کارول کيږ. دا - دالته داشډل څېړل شوي- تلنلار د Reitersche Default-Logik په نخښنه کيږي يا بلل کيږي (دلته دې د نامونوتون اينډکتيو بايز سم اند هم وکتل شي).

پای يادونه: کوم الماني ويونه، چې نه وي روښانه شوي، د وييونو په برخه کې به روښانه شي.

داسې يو څو سم انديز ويونه، که پورته ليکنه کې نه وي روښانه شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Affekt پارېدل یا پارول. ښه یې: یوه سملاسي کړنه(بې له فکره او له د مخه نیت څخه)

Aussagen وینا

Axiomatische Logikkalküle

)Argumentیا ښونښتې یا دلیل

Aspekten لیدکونج، کتلتکی

Extensionalität پراخېدنوالی

Folgerichtigkeit منطقی سموالی

Formale فورمال سم اند

Intuition : ټوله ښه: دلته برخې شاته پاتیږي. بېلګه: ستا احساس تاته وایي، ستا ملګری همدا اوس زړه بدی یا دردول شوی (په قهر شوی). ته لومړی د هغه د مخ وییني ، د هغه تن ځانښونه یا د هغه غږ یوګوني برخې نه څېړې.

Kalkül حساب التفاضل، فارسي: حساب ، ګڼل(ښه یې دا دی، چې دپېژند څخه پام ورته وکړو)

1. Kategori (په یوه ډله پورې تړلو یا -- ترتیبولو) : یووالی له کسان، شیانو، حاالتون (ځنګه والو) کلمو او نورو څخه، په یوه ډله پورې تړلو یا -- ترتیبولو ته.
2. Prädikatenlogik (پرېدیکات:د ازماېښت له لارې ارزونه)

Quantor دا د یو شمېرپوهنیزو شیانو لپاره ټاکلي نخښې دي.

Schlussfolgern **پایله یا پایونلاس ته راوړنه . فارسي: نتیجه، غربي:** استدل

دویم: Aussage(logik) وینا(سم اند)

یوه وینا د اریستوتالس د اند سره سم یو ژبنی جوړښت دی، موخه ور دی، له هغې څخه پوښتو، چې ایا دا ریښتیا او که ناریښتیا ده (د اریستوتالس د دوه ارزښتوالي پرینځیپ). دا غوښتوني نه ده، چې وویلی شو، چې ایا دا جوړښت سم یا ناسم دی. دا بسیا کوي، چې ریښتیاوالي(داسې ده) یا ناریښتیاوالی(داسې نه ده) موخه -وره ده، دا سې حالت د بیېلګې په توګه په پوښتنغوندالو، همداسې په غږکولو(یوچا ته) او غوښتنو کې نه دی. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې سره ويناوې غونډلې دي، چې شې حالت يا شې څنګه والی روښانه کوي او هغې ته يو ريښتياارزښت ترتيبولی ياتنظيمولی شي.

منځپاڅه

١ – ډېرځلېوالی
١ . ١ – ويناغونډله او وينا
١ . ٢ – غونډله- پرېکړه- وينا
٢ – رابندونه
٢ . ١ – غوښتنه(ثبوت)
٢ . ٢ – ارزښتپرېکړه يا – قضاوت
٢ . ٣ – ويناښه
٢ . ۴ – ويې
٣ . ۵ - کلمه
٢ . ۶ – پايونه
٣ – د ويناو ډولونه
٣ . ١ – ساده – يوځای ايښول شوې(ګډوله)
٣ . ٢ – شننيزې- سينتاکتيکي
۴ – ويناوې په ويناسماند کې
۵ – وينا په پرېديکات (ارزښتونې) سم اند کې

Mehrdeutigkeit ډېرپرې پوهېدنوالي (يوه نخښه، چې ډېرې پرېپوهېدنې يا ډېرې معناوې ولري):

د ويېنې(افادې) وينا د مخه ويل شوې پرېپوهېدنه(معنی د وينا واکمنه پرېپوهېدنه(معنی ده.

دا د وينا بللشوی نوم ډېرپرېپوهېدنيز (يوه نخښه، چې ډېرې پرېپوهېدنې يا معناوې ولري) لپاره کارول کيږي.

دا په څلور بنستيز پرېپوهېدنو رالېدولی شو:١ – وينا د ويناغونډلې (غونډله) په موخه (يا،، د يوپه بل پسې راغلو ويناو ډېرئ).

١ – د پروپوزېشن (وينا موخه، ،، داويل شوې، (د وينا څخه) موخه ييز شې حالت، پرېکړې موخه، فکر، فکر پرې شوی، پرېبوزېشن)، ،، لېدنوړ غونډله،،.

٢ – ويناوې د يوې غونډلې د څرګندونو په موخه،

٣ – يوه وينا د پرېپرېکړې عمل په څېر(پرېکړه يا قضاوت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - د ویېنې(افادي) وینا د پرېپوهېدنې په واک کې ده، چې د رېښتیاوالي او ناریښتیاوالي ،، د سم اند ټیک د خبرو اله ،،او څه شی ورونی،، دی. د سم اند د تخنیکي اړتیاو لپاره د دې پوښتنو روښانه ونه په پوښتنه کې نه راځي.

Aussagesatz und Aussage ویناغوندله او وینا

له پراخه شوې ، مګر پوره نه منل شوي یا یا لا جنجالي فکر وروسته ویناوې غونډلې نه دي، خو دوینا (یواځې) ژبنیزې ویېنې ویناغونډلې دي. یوه ویناغونډاله د وینا لپاره د نمائینده په څېر غوره شوې یواځې د وینا لپاره یوه نخښه ده او یواځې ،، د وینا ژبنیز کوریلات یا (بدیل) اړیکي دی،،. د ویناو او ویناوغونډلو د برابراینونو په مخامخ به وکارول شي، چې د غونډلبنې او د هغوې د څرګندونو ویناوې توپیر شي، ،، کومې چې له دې څرګندونو سره جوړې شوي دي،،.

بېلګه ۱ : (برابر پرېپوهنیزئ غونډلې): ،، دا کور درېپوړیز دی.،، - ،، دا کور درې پوړه لري.،، - “This house has three floors.”: د یوه شي حالت لپاره درې غونډلې د یوې وینا سره.

بېلګه ۲ : که سپین او خوړه ووایي ،، زه ناروغ یم،، ، نو دوي دواړه همغه غونډله وایي او بېلابېلې غونډلمخ ته راتلنې جوړوي او د خپلو څرګندونو سره بېلابېلې ویناوې جوړوي.

Satz – Urteil – Aussage غونډله – پرېکړه - وینا

[Tugendhat](#) (الماني فیلوسوف) په شډلوېینه د سم اند له یوه ژبنیز، سایکولوژیک او اونټو لوژیک بنسټ څخه خبرې کوي. ژبنیزه ویناغونډله له پرېکړې سره وینا د سایکولوژیک کړنې(اکت) او اونټولوژي په څېر لیرډوي، له فکر(فرېګې: یو فیلوسوف سره، د شیڅنګه والی (Husserl: *Wittgenstein I*) یا پروپوزېشن (englische Philosophie) سره.

د ،، غونډلې،، - ،،پرېکړې،، - ،، وینا،، په منځکې یو [proportionalitäts- und attributionsanaloges](#) وړاندیز اړیکي شته، داپه دې پرېپوهېدنه چې لیدنیزه (په لید ولاړه) (الماني، عربي، فارسي objektive هدف، واقعګرایانه) پرېکړه. فکر (وینا، پروپوزېشن) به په فکرکوني (سایکولوزیکي پرېکړېکونی) را ټول او په یوه ویناِغونډله کې وویل شي. ویناغونډلې له دې امله په یوه ورته موخه په لیدنیزه ویناخوندیوني همداسې سایکولوژیکي ویناکړنې، او په څټ تړاو لري. په زیاتو اړوندوالو کې له دې امله یوه نږدې توپیر ته نه راځي. پېژندپوهنې پسې لوریزوالی کېدی شي اړونده ترمینولوژي ته لومړیوالی ورکړل شي. د لاس ته راوړوني لپاره په دې پرېپوهېدنه چې دا، چې په هغې شي اړوند په همغه خبرې وشي، که د کومو پېژندتیوریو وړاندنیونو سره هم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Behauptung غوښتنه (عربي: ثبوت)

له Frege(فیلوسوف) سره دې یوه وینا د یوې وینا له غوښتنې سره توپیر شي: ،، په یوه غوښتنه کې دې دوه گوني (یا دوه پرېپوهنیز-معناییز)) سره توپیرشي: منځ پانگه، چې هغه د اړونده غونډلېوښتنې سره موخه وه، او غوښتنه. هغه دا فکر دی یا لړترلړه فکر خوندي لري. نو دا کېدی شي، چې یو فکر ووایي، داسې چې سرې ټوټه –ونوالی ونه ویني. موږ د دې له مخې توپیروو

١ - د فکر رانیونه – فکرکونه

٢ – د یوه فکر ریښتیا پېژندنه – پرېکړه

٣ – د دې پرېکړې څرگندونه – غوښتنه

ارزښتپرېکړه یا – قضاوت **Werturteil**

د ویناسم اند لپاره دا غوره دی، چې ایا خوی یوه ارزښتونه خوندي لري، داپهدې پرېپوهېدنه چې وینا یوه ارزښتپرېکړه ده.

د فورمال سم اند (Formale Logik) لاندې په ټولیزه توگه یو سم اند پوهیږو یا په نخښه کیږي، چې دا د سم اندیزووینابنو منځ کې او د رابیلیدنې په باوري کیدو او د دې پسې لاس ته راوړنو اړیکو بنو منځ کې بوختیږي. په دې تنگې یا نږدې یا راټولې موخه په ټوله کې سم اند داسې په نخښه کیږي، چې دا د ویناو اوپایلاسته راوړنو یو په دباندنۍ بڼه (فورمال) انځور کاروي.

یا دا: د فورمال سم اند په ورشوکې انتیتیزې د هغې د اړونده تیزې په نه-والي کې پوهیدل کیږي. تیزې یعنې پ پورې انتیتیزې هم اړه لري (،، نه پ). د انتیتیزې ربښتیاوالی ،، ناسم یا نارښتیا،، دی تر هغې پورې چې همغه تیزې ،، رښتیا یا سمه،، وي، او په څټ. له دې امله هرې انتیتیزې ته تیک یوه تیزې شته. تیزې او انتیتیزې نه شي کیدی هممهاله ،، ربښتیا،، او نه هممهاله ،،ناسم یا نارښتیا،، وي.

بیلگې:

تیزې: دا کور سور دی.

انتیتیزې: دا کور سور نه دی

تیزې: سپین په ١٣٠٦ کې مړ شو.

انتیتیزې: سپین په ١٣٠٦ کې مړ شو ی نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا قناعت بیرته د فیلوسوف هیګل تریادي Triade تیزې، انتیتیزې اوسینتیزې ته ځي.

پراګماتیکي: د هغې کړنې کړنه ده چې اړیینه وي باید وشي او ښوول شوی وي، چې په ربښتیا کار ورکوي یا په رښتیا کیدی شي.

لنډ: هغه څه چې کړوني وي، باید وشي

Aussageform وینابڼه

وینا(ویناغونډله) دې له وینابڼې توپیر شي. یوه وینابڼه یوه ویېنه ده، کومه چې یوه (یا ډېرې) خپلواکې اووښتونې (وارپابلې، که غواړئ متحولې) (تش ځایونه) لري او د ټولو خپلواکو اووښتونو په ځای اېښوونو یا بدلېدنو سره یوه (رېښتیا یا ناریښتیا) وینا کیږي. وینابڼه وینا کیږي یا په وینا بدلیږي، کله چې اووښتونې واوښتل یا بدلې شي.

Wort ویې

یو یوګونی ویې ، چې د یوې وینا لپاره نه دی ځای په ځای شوی یا نه دی ایښول شوی، ،، دا نه وایي،، دا نه وایي چې دا وینا،، ریښتیا یاناریښتیا ده،،، ،، ټیک که د لنډښت لپاره یو ویې د یوې غونډلې لپاره ځای په ځای شوی وي، نو کړی شو دهغه له رېښتیاوالي او نارٲښتیاوالي څخه و غږېږو،،.

Begriff کلمه

دا چې د ویې د رابندوالي ویل شوي ورته د کلمې لپاره باور لري:

د هرې کلمې و شاته یوه یا ډېرې ویناوې ځای په ځای دي، کومې چې د خپلې منځپانګې پېژند ورکوي او دا کلمه د نورو سره یوې اړیکې کې راولي. ،، له دې امله مو کره کونه، چې کلمه په خپله منځ پانګه کې د نخښو یو یووالي دی، لاربښودوي یا بیایي، فکر ته، چې هره کلمه د ویناوو ګډې اړیکې انځوروي.،، دا په ځانګړې توګه د CohnاوFrege له خوا یا په اند ویل کېدل، چې کله به یې وویل، چې یو ویې یوازې په یوه غونډله کې پرېپوهېدنه یا معنې لري.

Schluss پایونه

،، هره وینا، چې په هغې کې یوې الې یا شي ته څه ورکړل شي، سرې کړی شي دا د یوې پایونې په څېر وګڼې، چې د هغې نیونې د پوښتونې شي وینا پېژند ورکوي او هغې پېژند ورکړ شوي کلمې ته یو خوې ور کړي او یا ترې واخلي.،،

Arten von Aussagenویناډولونه

Einfach – zusammengesetzt ساده – یوځای شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويناوې کېدی شي په ساده ويناو او يوځای ايښول شوو ويناو باندې ووېشل شي. وېشنلامل يې دا دی، چې ايا وينا له يو بل توپيرورې ،، ځانله کولوړ،، برخويناوو څخه يوځای ايښول شوې او که نه.

بېلګه: ،، کابل يوښار دی،،(ساده وينا)، ،، کابل له اوه ميليونو څخه د ډېرو اوسېدونکو يو ښار دی،،

سم انديز يوه يوځای ايښولشوې وينا د برخويناو ،، کابل يو ښار دی،، او ،، کابل له اوه ميليونو څخه ډېر اوسېدونکي لري،،)

Terminologie يا مسلکي ويېنې ردبدل کيږي: د ،، ساده وينا،، په ځای سرې ،، د يوځای نه ايښول شوو ويناو،، ، ،، اتومي ويناوو،، ، توکيزو ويناو،، هم غږيږي يا ،، توکيزه غونډله،، .(Wittgenstein).

له يوځای ايښول شوو وينا په ځای دا لاندې هم وايو: ،، د ويناو تړنه،، يا ،، موليکولي ويناوې،، . په شمېرپوهنه او همداسې فورمال سم اند کې اتومي ويناوې دي، چې له نورو ويناو څخه يوځای نه دې ايښول شوې. دا ويناتړوني سم انديزې نخښې (تړننخښې) لکه ∧ (او) ، ∨ (يا) او ¬ (نه) نه لري. مخامخکلمه يې يوځای ايښولشوې وينا يا ويناتړنه ده.

د بېلګې په توګه چې وينا لرو ،، کوڅه لمده ده او ورينګې وريږي،، په دوه ويناو وېشو يا بېلوو، د ،، او ،، سره يوې وينا ته سره تړلي دي، داسې يوه بېلېدنه په يوګونو ويناو کې ،، کوڅه لمده ده .. ، چې د ،،او ،، ورينګې وريږي،، نوره کېدونې نه ده. نو له دې سره داسې ويناوې اتومي ويناوې بلل کيږي. د يوې وينا سم انديزې شننې سره

د اتومي ويناو لپاره بېلګې(ارزښتونسم اند)

ترمونه t=s د په خوښه t , s لپاره

R(t1, …., tn) د n-ځايز, اړيکو او په خوښه ترمونو t1 ترtn پورې. په يوه ساده ويناکې يوه يوه شي يا الې ته يو يواځني ورکول – يا ترې اخستل کيږي. که دا وبلل شي، چې يوه ساده وينا نوره جوړښتيزه نه ده، نو به داسې وپوهيږو، چې د وينا دننۍ حوړښت نور نه شي تيک ويل کېدی يا روښانه کېدی.

د اتومي ويناوتفسير يا روښانه ونه د هغه د رينښتيا ارزښتوالي له لارې تنظيميږي.

د ساده ويناو لپاره سيمبول د کنونشن يا ټوليزې پرېکړې پوښتنې دي.

د دې لپاره ورځني د بېلګې په توګه دسترو لاتين تورو کارول، A, B, C, دي په ورکړل شوي حالت کې د ترې لاندې ليکلي توري يا پېژندنخښې دي.

يوه ګډوله يا يوځای ايښولشوې وينا د ډېرو ساده ويناو له تړنو څخه جوړه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوې ویناټرنه کېدی شي غزېدونکې (غزېدونکې ویناټړنه) یا کلکېدونکې یا کښېکاګونکې (کښېکاګونې وینا ټړنه) سرته ورسیږي.

غزېدونکې ویناټړنې سره یوځای شوې ویناوې دي، چې د هغوي ریښتیاارزښت د هغې له برخویناو ځخه ټاکلې دي. د ټولوینا ریښتیا ارزښت له دې امله د برخوویناو ریښتیاارزښت فنکشن یا څېرونه ده. (ریښتیاارزښتوالي فنکشنالیتي).

سم اندیزې همغه یا ثابتې، چې هغه ریشتیاوالي فنکشني اغیز ښندي، ټړننخښې Junktoren بلل کیږي.

کلاسیک ویناسم اند یو نړتنخښیز سم اند ,(Lorenzen) دی، د ویناو یو،، د پراخپېدنوالي اصولو سم اند،،(Quine). دا پر پراخپېدنوالي اصولو باندې ودانه ده.

یو ځانګړی حالت د نه والي حالت Negation انځوروي. دا د ډېرو ترمینولوژیکو بنسټونو له امله. په نه والي کې ویناوې نه سره ټړلکیږي او دا له دې امله ویناټړنې نه دي. دوي همداسې له ترمینولوژیک سادونې له امله یوځاییزې (چې یو ځای لري) ویناټړنې بلل کیږي. دوی د وتون ارزښت ریښتیا سره ارزښت ناریښتیا ورکوي او په څټ.

ترمینولوژیکې سم دلته ویېنه یوځاییزه رښتیاڅېرونه یا رښتیافنکشن برېښي. د دوه ویناو د ګډوله کونو لپاره شپاړس یونکتورونه یا ټړننخښې شته دی. د ټولو کېدونکو ګډوله کونو لپاره له رښتیاارزښتونو یو د دې ټړنو لپاره تیپیکې لاسته راوړنرښتیاارزښت ورکوي. د بېلګې په توګه له ټړننخښو سره د ټړلې وینا $a\ UND\ b$ (a او b) ټیک هلته رښتیاده، چې هم a او هم b رښتیا وي، په هر بل حالت کې ټړنه نارښتیا ده.

اېنتنزیونالې **Intensionale** (ځان ورسره برابرول یا – اعیارول) ویناټړنې رښتیافنکشنلې ویناټړنې نه دي. له دې سره د ټولوینا رښتیاارزښت د برخویناو د رښتیا ارزښت په واک کې نه دي.

بېلګه: ،، سپین د سم اند یو کتاب لولي، ځکه هغه سم اند ډېر په زړه پورې مومي یا بولي،،.

analytisch – synthetisch شننیزې – جوړښتي ویناوې

ویناوې په ورځني ژود کې په شننیزو ویناو او جوړښتیزو - یا مصنوعي ویناو باندې وېشل شوي. د ،،وینا،، په ځای په همغه موخه له ،، غونډلې،، همداسې ،، پرېکړې،، هم غږیږو.

Analytische Aussagen شننیزې ویناوې

شننیزې ویناوې په راتنګه موخه دي ،، ویناوې، چې په اړیېنه توګه ، دا په دې پرېپوهېدنه چې په ټولو ممکنه نړیو کې، رښتیا ذي ځانله د هغو د سم اندیزو بنسټیزو بنو له مخې او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوي رښتیاوالی بې د هغو پر تجروبوي ازمايښنو باندې کره کېدونکې دي،،. دوي له دې امله سم اندیزه توتولوګي(تل رښتیا ویناوې) ده.

بېلګه: لمر ځلیږي، یا لمر نه ځلیږي.

په پسې موخه ،، داسې وینا وې دي، چې د هغوي رښتیاوالی د هغوي له مصنوعي جوړښت او د هغو پرېپوهېدنوالي د هغوي د ژبنيزو توکو په واک کې ده. هغوي په سیمانتیکي اړیکو لکه همغه پرېپوهنیزبرابروالی [...] او پرېپوهنیزپایونه [...]،،. له دې سره دا یو څیرکلپایونه(ګردی پایونه) Zirkelschluss په ګوته کوي.

بېلګه: خور –ورور خپلوان دي.

Tautologie

یوه تاوتولوګي په سم اند کې یوه تولیزه باوري وینا ده، دا په دې پرېپوهېدنه چې یوه وینا، کومه چې د سم اندیزو لاملونو په بنسټ تل رښتیا ده. د توتولوجي لپاره بېلګې دي، لکه ،، که وریښږي وریږي، نو ورینګې وریږي،، یا ،، دا هوا بدلیږي یا داسې پاتیږي، لکه څنګه چې ده.،،

Synthetische Aussagen جوړښتي یا مصنوعي وینا وې

په پراخه موخه د اریستوتالس له لورې تولې وینا وې(پرېکړې)، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه ،، د سینتېزې له کلمې څخه،،.

په راتنګه، واکمنه موخه (کانت (فسلوسوف))،، په رښتونې حالت باندې وینا وې، چې رښتیاوالی یې نه ځانله د سینتاکتیکي یا سیمانتیکي جوړښت بلکه پرته له ژبې او له دې امله تجربوي ازماښتي دازمايښنې فاکتورونو او تجربو په واک کې دی.\

د توپیروني یا توپیرېدني کریتیک

د شننیزې او مصنوعي (جوړې شوې) وینا په منځ کې د توپیروني یا توپیرېدنې سموالی د Quine (امریکایي فیلو سوف) لخوا د څېړنې لاندې ونیول شول. هغه د پرېپوهېدنې ناتاکلوالي تیزې پلوی وو او دا بنسټ یې د پوښتنې لاندې راووست، چې د کلمې پرېپوهېدنې تیز یو له بل رابندېدلی شي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې منځ کې یې پولې ایښدول کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ،،ټول Rappen (د تورو اسونو يو ډول دی) تور دي،، مخامخ يې ،، ټولې کاغۍ تورې دي،،. دا چې تور يوه د پرېکړې نخښه ده، چې راپن له نورو اسونو بېل کړي، دا يوه شننيزه وينا ده. ايا د ،، کاغيو،، بې له تور د کلمې پرېپوهېدنه موخې ته رسېدونکې ده – نو سپين هم (د بېلګې په توګه Albino vogel) د نورو همهغو پېژندنخښو سره دې کلمو ته ګنل کيږي – يا ايا کاغۍ هم د تور له لارې پېژند لري ياپېژندل شوي دي، کوين هم دا يواځني نه شو ټاکلی. په ختّه کې کاغۍ هم د يوه د کلمې په توګه د يوه پيداېښتي ډول لپاره کارول کيږي، خو ايا د دې ډول ټولې يوګونې تور وبرېښي، له دې امله دا يوه تجربوي پوښتنه ده.

وينا په ويناسم اند کې

په ويناسم اند کې داسې ويناوې يواځې ياتيک د هغې فورمال او نه د هغې منځپانګيز رښتياوالي ارزښت غوره دي.
د بېلګې په توګه: سړی بايد له شننيز شيحالت څخه پوهه ولري يا په شي حالت وپوهيږي، چې د وينا په رښتياوالي ارزښت ،، برلين د جرمني پلازمېنه ده، او روم د ايټاليا پلازمېنه ده،، پرېکړه وکړی شو، دا د وينا لپاره غوښتونې نه ده، چې ،، مادرېد د سپانيا پلازمېنه ده، يا مادرېد د سپانيه پلازمېنه نه ده،،، څکه چې د سم انديزې ،،يا،، او ،، نه ،، د کاروني کره کوني وروسته (نورميروني Normierung) دلته د خبرو يوه رښتيا، له دې خپلواکه وينا ده، چې ايا مادرېد په رښتيا دسپانيا پلازمېنه ده يا نه. يوه په دې موخه فورمال رښتيا وينا به ټوليزباوري ياهم توتولوژي وبلل شي.

وينا په پرېديکات سم اند Prädikatenlogik کې

په پرېديکات(د يو څه د څرنګوالي ارزښتونه) کې يوه وينا يوه وينابڼه ده بې له خپلواکو اووښتونو.(په دې کې ټولې اوښتونې د کوانتورونو يا نخښو سره تړلې.)

په پرېديکاتسم اند کې د يوې وينا رښتيا ارزښت په هغې د خوندي سيمبول له Interpretation روښانونې مخې ورکول کيږي.

د بېلګې په توګه يوه وينا x=x+x په لاندې توګه ميندلکيږي: د هر x لپاره دې ترم x اوx+x وشمېرل شي. که يو x شتون ولري يا شته وي، چې دواړه ترمونه همغه ارزښت ولري (د بېلګې په توګه د x = 0 لپاره)، نو وينا رښتيا ده، په بل ډول نارښتيا ده. نو له دې سره رښتيا ارزښت د بنسټېزې په واک کې دی. چې د اوښتونې يا وريابلې د په ځای کونې ډېرې څخه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه پایونلار د فورمال سم اند په یوه شمېرنه کې بنه بدلونلار یا – قانون په ګوته کوي، داپه دې پرېپوهېدنه چې یوه جوړښت یا مصنوعي لار، چې د هغې له مخې کېدی شي یا اجازه ده، د نورمال ژبې د یوه شته ویېنو نوو ویېنو ته لاړ شو. دا لاربښونیزه تلنلار یو پایونلاس ته راوړنه انځوروي.

د Ernst Tugendhat (فیلوسوف) له خوا تولي شننیزي غونډلي د ausgeschlossenen Widerspruch (پرته یا ناشوني له مخامخوالي) په غونډله وداني دي. دوی د ناسموالي صربیونهFalsifikatoren نه لري.

د مخامخوالي یا ردوني غونډله یا د ناشوني ردوني یا - مخامخوالي غونډله وایي، چې دوه یو د بل په خپله ختڅه کې د همغه څه - خوندیوني ردوني ویناوې په همغه وخت کې نه شي پېښېدلی. د فلسفي - او پوهنتاریخ د وخت په تېرېدو سره او له بېلا بېلو تیوریکي نظریو اړوند او له بېلابېلو ډولونو د اونتولوګیزې ontologisches پېژندتیوري او د سم اند اصول پوهېدل کیږي.

اونتولوجي د فلسفي یوه لار یا دیسڅیلین دی چې د شته والي (یل؟؟) او رښتیاوالي بنستجوړښت سره بوخت دی، د بېلګې په توګه: کلمه لکه شتون، یل، به او ریالیتي.

د کریتیک Kritik سره یا څخه سری د یوه شي(الي) یا یوې کړنې باندې د کچون-الو په مټه یا لاس پرېکړه کیږي. لکه فیلوسوفهAnne-Barb Hertkorn روښانه کړې، چې کریتیک دې له دې سره ،، د فکر او هوښیارتیا بنستیز فنکشن دی او تر هغې پورې چې دا په خپل فکر و کارول شي او شتونپېژندنخښه چې پر باوریوالي باندې دعوه کوني پرېکړه وشي.،، دا د پرې پرې کوني باندې د انساني کړنتوان غوره هنر دی.

دریم: سم اندیز- فلسفي ویېونښننه

Vernunft   هوښیارتیا

ما ورته هوښیارتیا ویلي په پای کې یې روښانه ونه.

د یوې ژبې په بله ژبه ژباړه هم د یو لړ ستونځو او پرېپوهېدنو سره په جنجال کې ده، خو سرې باید په دواړو ژبو ښه ویوهیږي.

هوښیارتیا Vernunft په ورخنی کارونه کې د فکر یا اند له لارې و پېژندني ته یوه ټاکلی اروایي انساني بدایینه په نخښه کوي. د کریستیان وولف په ترمینولوژي تکیه کارونه له پوهنتوان Verstand څخه رابندیږي، چې هغه کتنو او تجربو شي حالتونه رانیسي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې و هوښيارتياتوان وربخښي، چې ټوليز سره اړوند باوري پايونلاس ته راوړنه راوتړي، د هغې کتنې وپېژني او لارې همداسې اصول ورته کېږدي يا لارئ ورته وټاکي. ترهغې پورې چې دا کړه وړه، ارزښتټاکنې Wertbestimmungen يا د اخلاقو اړوند سړی د عملي هوښيارتياغړيړي او د دې کلمې لاندې د پرينځيب و بداييني ته کړنتوان چې خپلې غوښتنې وټاکي، ورزياتيږي.

ځکه چې په پېژندنو او پوهنو ودانه کارونه تيوريتيکي هوښيارتيا بولې. رياليټي بېرته د ،، هوښيارتياوالي،، کلمه ده، چې د غوره والي (په لږ څه ډېر لاس ته راوړل) د اقتصاديوالي او اقتصادي اصولو هم د حقولي يا اخلاقي خبروDiskursethik په لور لوريزېدی شي.

د کليمې هوښيارتيا منځپانګه په بېلابېلو ډولونو ټاکل کيږي.

د پېژندنې کلمې ته پوله لرنې د پوهېدنتوان کلمه نن د ټولو حالتونو لپاره کارول کيږي، په کومو کې چې فينومېنونه(۱) ځانګړې ځېړل کيږي، له لويو په بر کې نيولو ګداړيکو را بېل شوي. په ورځنۍ ژبه کې دواړه کلمې نه کره يو له بل سره توپيريږي.

(۱) پېژند: Phänomen (نوم) هغه څه چې ځان څرګندوي، احساسوي(هکپککونکې څرګندېدنې):

،، فزيکي، ميتيورولوجيکي، کمپيدا، ورځنۍ څرګندېدنې. پيداېښتونه او نور

فلسفي: څرګندېدونکی، احساسونکو ته ځانښودونس، ځان پېژندنې ته وړاندې کېدونکی شعورمنځپانګه. پای.

په ورځنۍ ژبه او هم د فلسفي په تاريخي کې د ، هوښيارتيا،، په نخښه کونه ډېرې پرېپوهېدنې لري، چې يو بل غوځوي، دا په دې پرېپوهېدنه، چې ګډغوځی لري. له يوې خوا دا د پېژندنې او پېژندنګټېنې يا لاس ته راوړنې لپاره بنسټ کيږي، داسې چې دا يو سيستماتيک او يو اړوندونورشو د پوهې لپاره وړاندې کوي. په ورسره بلده توګه هوښيارتيا له پوهېدنتوان د پېژندنبداييني يا د ډېرو بېلابېلو کوګنيتيو*(۲)* توانوالي په څېر يا ګداغيز په څېر توپيريږي. بلې لور ته هوښيارتيا د هوښيارې کړنې په پرېپوهېدنه کارول کيږي. په دې موخه هوښيارتيا يو نورماتيو، فلسفي ايتيک (normative, philosophische Ethik) مدلل کوي، چې بل حالت ته د تګ اجازه نه ورکوي. لکه چپ قضا کې. دا به نور دلته بس کړو.

دلته خبرې نورې ايدياليزم او ماترياليسزم ته وځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې وروسته به نورې دا دلته په ليکنه راغلې اړونده ليکنې راوړو:

Der Verstand پوهېدنتوان

پوهېدنتوان په فلسفه کې، بډايښه ده، چې کليمې جوړې کړې او دا (ربښتيا) قضاوت سره وتړي.دا اوس د دې کليمې کارول د ايمانول کانت له لورې پراخه شوه، چې هغه دا پوهېدنتوان ډېر وخت د هوښيارتيا مخامخ ودراوه او هغه يې له احساسونې هم توپير کړ.

Vermögen (زړه يوناني ,*dýnamis* δύναμις [لاتين](#)*potentia* پښتو: بډايښه)

بډايښه، توان، ديناميک د انتيک منځنۍ يا زړې کلمه ده، په ځانګړې توګه د اريستوتالس په فلسفه کې.د اريستوتالس په فلسفه کې دشی يا نوم خويونه په نخښه کوي، چې په خپل ځان کې يا يو بل څه کې د بدلونونو تاکلی ډول راوستلی شي يا کېدونکي (ممکن) کولی شي. دلته خبره په دې کې ده، چې د بدلونونو له لارې، که رامنځ ته شي يا راشي، نو يو نوی څه منځ ته راځي او له دې سره يې شتون شته کيږي(له دې امله بډايښه يا څه لرنه). له دې سره يو څه ربښتونی کيږي، چې هغه د مخه يواځې توانيز – لکه د کېدونوالي په څېر – شته وو. د ارېستوتالېس د موخې سره سم د مخ ته نيول شوي (چې ګوندې بايد وشي) د کړنې او توان توپيرونه د توان بډايښه – د شته کېدلو کېدنوالی – د کړن (يوناني Substantiv پښتو: نوم) په مخامخ ربښتينوالي.

د يوه شي خوي د يوې بډايښې ځانګړتياوې په ګوته کوي، چې دنورو خويونو په توپير بنسټيز ناکتنوړ (ښه يې : ناڅاروړ) وي. احساسونه ټيک د هغې (يا هغې ته) اړوند ليکل شوې اغيز رامنځ ته کېدل دي، نه پخپله د دې بډايښې شتونلرنه. له دې امله دېره سره د منلو نه وي، چې دا وی ،، بډايښه،، د ټوليزو اړيکو لپاره مساعد وي. کريتيکوال په اند دي، چې دا کلمه ټيک د لړوختني بلل يا په نخښه- ونه ده، نه د پوره کتنې کوزال – يا لامل-اغيز- اړيکو(کوزال اړيکې وګورئ) لپاره.

Kausalität causal relationship علاقة سببية ، رابطه علّی;لامل - اړيکه
کوزاليتي د لامل او اغيز په منځ کې اړيکې دي. هغه د پېښو او حالتونو پسې راتلنې په ګوته کوي، چې يو بل سره اړوندوالی لري. له دې پسې A يوه لامل دی د اغيز B لپاره، که B له A .

Wann ist eine Handlung kausal?

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بوختوالی يا کړنه کله کوزال يا لامل-اغيز ناکه ده؟

يو بوختوالی کوزال دی، چې له هغې پرته فکرکړنه نه شي کېدی، بې له دې چې څرګند يا ليدوړه بريا په کې نه وي. دا بريا ابجکتيو ګڼلوړ ده، که دې کړنې يا بوختيا يو حقوقي نامنلوړ خطر منځ ته راوړی وي.

Kausalzusammenhang (نوم: لامل-اغيز- اړيکې):

په ځانګړې توګه فيلوسوفي سم اند

د پېښنو په لامل او اغيز ودانو اړيکو په اصول يا لارو .

،، د دې پېښنو په منځ کې يو لامل اغيزمن اړيکه شتون لري يا شته دی،،.

د لامل-اغيز- اړيکې څه شی دی؟

که د دوه نخښنو په منځ کې يوه د لامل او اغيز په منځ کې يوه اړيکه شتون ولري، نو سړی د له کوزاليتې (لامل-اغيز-اړيکو) غږيږي. Korrelationen کړی شي په لامل- اغيز- اړيکو ته يوه لار وي. که څوک يو څه ډېر سکوي(پيژندنخښه X)، يو جګ ريزک لري چې د سږو سرطان (پيژندنخښه Y) باندې ناروغه شي.

Korrelation : يو کوريلاشن يوه شننه ده خو د لامل-اغيز-اړيکه په يوه يا بله لور، داپه دې پرېپوهېدنه چې له يوه توانمنې اړيکې لاسته نه راځي، چې يواځنی لامل-اغيز-اړيکې شته.

بېلګه: له حقيقته، چې په ووړې کې د خوراک يخخرڅلاو ډېر وي، لمرسپزنه ډېره رامنځ ته کيدی شي.

Kausalität کوزاليتې په دې پرېپوهېدنه، چې د اوښتونو(Variablen) په منځ کې يو روښانه لامل-اغيز –اړيکې شته وي. په نورو ويونو کوزاليتې هلته مخ ته لرو، کله چې ته پوره پوهيږې، چې کومه اوښتونې کومه اوښتونې اغيزمنه کوي.

Gedanke فکرتوان: يو فکرتوان يا اندتوان دی، په څه چې فکر شوی يا په يو څه چې فکر کيږي، يو اند، يوه ليدلورې يا يوه پېښه همداسې يوه کلمه يا يوه ايدې ده. فکري توان د فکر په پروسه کې يوه لاس ته راوړنه او يوه بنسټبرخه ده. فکرتوان د يوې پرېکړې، يوې کلمې يا يوه له دواړوګډوله فکرپروسې بنه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېژندنې Erkenntnis کلمې لپاره يو يووالیز پېژند شتون نه لري. په لومړۍ نږدېونه کې سړی کړی شي پېژندنه د یوه د تجربو یا کتنې له لارې کټلې پوهې پروسې په څېر و ښوول شي یا په نخښه دي.

فکرکونه Denken

له فکرکونې څخه ټولې (سايکولوژيکي) تېرې يوځايکونې، چې له دننئی کړنې د خيال، يادونو او کلمو د يوې پېژندنې جوړونې يا بڼه ورکونې هڅې کوي، پوهېږو. په دې کې ډېر يواځې د فکرکونې پایټکي شعوري کيږي، نه فکرپروسه، چې له هغې منځ ته راځي.

فکرکونه په ټوليزه توګه له احساسونې او خيال کونې توپيريږي. دا په قانون يا لار له دې سره مدلل کيږي، چې احساس يا درکونه او خيال ناپوهېدنيز دي، مګر فکرکونه پوهېدنيزه يا پرېپوهېدنيزه ده يا [propositional](#) را اخستل کيږي. فکرکونه کېدی شي په تصادف ولاړه وي، توکلي د احساساتو، حالتونو موخه ييزو ويينو (افادو) يا کسانو څخه منځ ته راغلي وي يا ذهنی-جوړختيز وديز شوی وي.

اوتومات فکرکونه، چې بېشعوره، بې له نيته، په خوښه او بې له ستونځو څخه مخ ته ځي، خو کېدی شي له کنترولي فکرکونې توپير شي، چې شعوري، قصدن، په خوښه او پراخ دی. په ورځنۍ ژبه کې فکرکونه هم په کړونې بڼه: ،، زه فکر کوم،، او هم په، درککونې بڼې: ،، زه يو فکر يو اند يو خيال لرم،،. [Daniel Kahneman](#) دانيل کانېمن هم يو،، سيستم ۱ ،، ، چې اوتومات او چټک کار کوي توپيروي ، له ،، سيستم ۲ ،، څخه کوم چې هغه ستونځو ډک خوی کارنده ، پاوړتيا غواړي، په ګوته کوي. د دويم سيستم بوختيا ډېر له دې ، بنسټيزوالی، ټاکنخپلواکوال او فکر راټولونې سره ګډيږي. دا موضوع به نوره دلته راوتړم. دا چې فکر کونه څنګه پېښيږي يا منځ ته راځي، د بېلا بېلو دسڅپلينونو د کشفولو اله ده. موږ يې نور نه څېړو.

د ويينې (افادې) Proposition (يوه وړه غونډله يا جمله، چې رېښتيا ارزښت يې ښونوړ وي) سره سړی په ژبپوهنه، ټيک يې ويل په ژبپوهنې سيمانتيک کې، منځپانګه، چې د هغې سره يوه غونډله ويل کيږي، په نخښه کوي.

پروپوزېشن د غوره خويونو په څېر لري، چې هغه يو رېښتياارزښت غوره کوي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې دا غونډله رېښتيا يا ناربښتيا کېدی شي.

(۲) ګوګنيتيو kognitiv

Was sind die kognitiven Fähigkeiten?

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوګنیتیوه توانمندي شی دی؟

له کوګنیتیو څخه ټولې د روحي احساسونو او فکرکونو پروسو ته کېدنې پوهېدل کیږي. د انسان کوګنیتیو توانمندي کړی شي د چاپېریال څخه اورېدنخښې احساس کړي او هغه په کار واچوي – کوګنیځیون یا کګنېشن تل او هرچېرته میندلکېدی شي.

Was ist eine kognitive Leistung?

کوګنیتیوه توانمندي څه شی دی؟

د کوګنیتیو قدرت توانمندي لپاره لاندې نخښې غوره دي: احساسونه، پاملرنه، فکرکونتوان، زدکړې توانستونخوبي توانوالی، بدلېدنتوان او نور.

Was sind nicht kognitive Fähigkeiten?

نه کوکنیتیوې توانمنیدیوالی څهشی دی؟

پېژند: نه کوګنیتیو توانمندیو پورې اخلاقی توان، سختسري، ټیم- یا ګډکار، سوسیالبوختیاوې، ځان په کاراچونه اړه لري.

دا د نور په څنګ کې د ځغاستو له لارې هم ښهکېدی شي او هغه ویل شوي څه پهکار اچول، یو څه بیا بیا کونه او د دې لپاره نور سپورتونه او نور او هغه کړنې، چې ماغذه په کار اچوي. پوهان میندلې، چې بدنبوختیا نه ځانله فزیکي ګټهلري، دا د مغذ روزنه هم پیاوړې کوي.

Was gehört zu den kognitiven Fähigkeiten?

“**Kognition**„ پېژندنتوان (؟) پورې کوم توانوالي اړه لري؟

دا “**Kognition**„ کلمه(پښتو یې: پېژندنه، پوهېدنه vom lateinischen cognitio für “Erkenntnis„) د پروسې او جوړښتونو یوه له ډېرو کلمو جوړه کلمه ده، چې د معلوماتو را نیولو د په کاراچولو او سپما کولو پورې اړه لري. په دې پورې د نورو په څنګ کې احساسونه، پاموړوالی، فکري یاد، ژبه، فکر کونه او ستونځوبي همداسې ایتېلېګنت (پیداېښتي هوښیارتیا (هوښیارتیاتوان) یا ذکاوت) ګڼل کیږي.

څلورم: پېژندنه Erkenntnis

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندونه، چې د اغیزو او تجربو په کار اچولو له لارې لاس ته راغلې وي

،، یوه تاریخي، باوري شوې پېژندنه،، چې پېژندنه، د پېژندنې توان(د فلسفي پوښتنو له لارې) ،، د پېژندنې پولې سره ټکر شي،،

Wie funktioniert Erkenntnis?

پېژندنه څنګه کار کوي؟

پېژندنه تل د یوه پېژندلکېدونکي سبجکت او یوه پېژندل شوي (ابجکت) اړیکې خوندي لري. پېژندنه کړی شي همداسې په یوه شیحالت همداسي لکه یوې پروسې اړیکې ونیسي. پوهېدلو ته به پېژندنه شي، که پېژندنه د پېژندنې سبجکت خپلواک باوري وي.

Wie kann ein Erkenntnisgewinn erzielt werden?

سړی څنګه پېژندنګټنه لاس ته راړلی شي؟

پېژند: یو فینومین یا یو شی وټاکی. وشنی. یو شی یا فېنومېن د خپلو خویونو له مخې لیکنیز روښانه کړئ.

ولیدیر Validieren. یوه تېزې یا هیوپوتینېزې ومنی/رد کړئ. تشخیص کول.

Wie gelangt man zur Erkenntnis?

سړی څنګه پېژندنو ته لاسرسی پیداکوي؟

راشنلستان(په هوښیارتیا ودان کسان)، د بېلګې په توګه Descartes, Spinoza او Leibniz غوښتنې لرلې، چې پېژندنه له سوچه فکر یا اند څخه کېدونکې ده. انسان تحربو ته اړ نه دی، چې د هغې پېژندنه له نړۍ او هغې سم اندیز جوړښت څخه ولري. ... لومړی (sinnliche حسي) تجربو له لارې پېژندنه راپیداکیږي یا لاس ته راځي.

Was sind Quellen der Erkenntnis?

د پېژندنې سرچینې کومې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ما په اند يې سرچينې هوښيارتياوې(Rationalismus)، تجربې (Empirismus) او وړاندې شوي کريتيځيزم (Kritizismus) دي. دا درې بنسټيز اندونه موږ ته د پېژندنو پولو پسې پوښتنې هم ځوابوي.

Was ist Erkenntnisleitendes Interesse?

پېژندلارښوديزه مينه څه شی دی؟
پېژندلارښوديزه مينه په ټوليزه زبکارونه کې نيت په ګوته يا ښه کوي يا بولي، لکه د يوه ټول پېژندلارچې د يوې څېړنمخ ته لرل يا نورو څېړنو، هم په لارښوديزو پوښتنکونو پلي کوي.

Was bedeutet Erkenntnisgewinnung?

پېژندنګټنه څه پرېپوهېدنه لري؟
پېژندنګټنه د پيداښتي روزنو يوه توکيزه برخه ده: د پوهنيز فکر – او کارډول څخه کار اخستو سره کړی شي دا زدکړی په دې کې ملاتړ شي، چې پيداښتپوهنيزو پېژندنو باندې وپوهېږو، ، د لرلو پوهو سره په خوزښت راولو او دا مخ ته لرلی پيداښت.

Was ist der Forschungsgegenstand?

کشفون اله څه شی دی؟
د کشفون الې لاندې سړی ټيک پېژندل شوي موضوع يا فينومېن پوهيږي، چې په يوهپوهنيز کار يا ليکنه کې بايد وڅېړل شي. هغه ستا د درسلوستلو په ريښه لور ودان دی او د روښاونپوښتنو لپاره وتونټکی دی.

Was versteht man unter Selbsterkenntnis?

سړی د ځانپېژندنې لاندې څه پوهيږي؟
ځانپېژندنه د يوه کس د خپل ځان په هکله يوه پېژندنه.

Was kann ich wissen Erkenntnistheorie?

زه په څه کړی شم و پوهېږم پېژندتيوري؟
پېژندتيوري يوه فلسفي بنسټلور ده، چې د کانت څلور پوښتنو څخه ،، زه څه کړی شم پوه شم؟،، پسې ځي. نو هغه د لارو پوښتنه کوي، په کومو چې رښتياينه پېژندل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Wann Erkenntnis und Beschluss?

پرېکړې او پېژندل کله؟
په قضا کې : پېژندنه او پرېکړه
که شکایتونه او دعوا رد شوي نه وي یا نه وي درول شوي، نو قضا حقوقي شیان د پېژندنې له لارې سرته رسوي. پېژندنې د جمهوریت په نامه اعلانوي او پای ته رسوي.

Wie gelangt man zu Wissen?

څنګه پوهې ته لاسرسی لرو؟

د دې لپاره چې یو څه په یو څه وپوهېږو، نو باید سړی دا څه له یو بل څه څخه توپیر کړی شي. سړی باید داوپېژني. که سړی یو څه پېژني، نو هغې ته خویونه لیکي، ځکه چې خویونه هغه څه دي، چې سړی یو څه له نور څخه توپیروي یا بېلوي.

Ist Erkenntnis eine Abbildung der Außenwelt?

ایا پېژندنه د دباندنۍ نړۍ یوه څېرونه یا څېره ده ؟
د درې پرخېدونو(یابعدونو) احساسونې توان په څنګ کې به د دېرې پراخېدونې یا بعدي احساسونې توان هم د اند وړ وی، خو دا دمو‌ړ هوښیارتیا له لارې ریښتونی کېدی نه شي.
له دې امله پېژندنه نه هرومرو‌یېز د دباني نړي څېرونه ده، ځکه چې موږ د هوښارتیا د راتنګېدنې بندیان یو.

Was bringt Selbsterkenntnis?

ځانپېژندنه څه ګټه لري؟

ځانپېژندنه له تا سره مرسته کوي، چې ته پخپله پوه شې، که کله پوه شې، چې تا په دننه کې دې ته څه رابولي او هڅوي ، ته به له ځان سره به ځان پخپله پام وکړې، ته به د خپلو احساساتو، کړنو لپاره روښانونه ولرې او داسې به دننۍ ارامتیا او ... وګټې.

Wann weiß man etwas?

سړی کله څه پوهیږي؟

سړی لومړی هلته کړی شي وپوهیږي، چې په همهغه اړونده اند وي: غوندله،، زه پوهېږم، چې باران وریږي، خو زه په دې اند نه یم، چې باران وریږي.،، دابه یو ځانیز (د (خپل) ځان سره) مخامخوالی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پامو ړ:

یو څو لیکني مې د سم اند ولیکلې، ښې لوستل شوې.دا چې څنې لیکني اوږدې دي، نو کله، کله مې له توانه ووزي. اوس مې نیت کړی، چې څنې د فلسفي او همداسې د منطق یا سم اند کلیمې د پېژند سره ګرانو لوستونکو ته وړاندې کړم. د دې لیکنو سره دموږ هیوادوال، ځکه بلد نه دي، چې عربي یا دري دي او باور وکړی، چې ډېر درانه دي، زه یې د شمېرپوهني کتابونو، د شمېرپوهني سم اند کې د نورو استادانو لیکنې ګورم، ما خو دا روښانه کړې، چې په پښتو هم لیکلکېدی شي، دا غواړم، دا ټولیز سم اند غواړم په پښتو وازمایم. د داسې ویونو او شننو رانیول پخپله ځته کې پوره ستونځمن دي او بیا یې له نورو ژبو رانیول.

داسې له ډکشنریو رانیول شوي:

و ماته د ن ج څخه دوه ډوله ډکشنری په لاس راغلې، یوه کې یې د بېلګې په توګه الماني هر وی یو وار او په بله کې څو واره په انګرېزي ژباړل شوي، چې پوره ستونځې زېږوي او دا اوس به یې روښانه کړو.

لومړی:هر الماني وی په یوه انګرېزي ا نور ویونواړول شوی:: Vernunft، انګرېزي: reason، عربي پښتو او دري يې: السبب ، دلیل

دویم: هر وی په درې وینو روښانه شوی.

Vernunft،، sanity، rationality، reason

۱ ـ انګرېزي: reason ، الماني: Grund ، عربي: السبب، فارسي: دلیل، پښتو: دلیل

۲ ـانګرېزي: sanity ، الماني: Vernunft ، عربي: الصحة العقلية، دری: عقل ، پښتو: سالمیت(ما (لیکونکي) هوښیارتیا بللې)

۳ ـ انګرېزي: rationality ، الماني: Rationalität،عربي: العقلانية، فارسي: منطق، پښتو: سم اندیزي

د دې لپاره چې په پوهنیزو نومونو او وییونو ښه وپوهېږو، باید د یو څو ژبو، داپه دې پرېپوهېدنه، چې هرو مرو عربي او فارسي په ي خوندي راځي او په پرمختتلو ژبو.

پنځم: پایونلاس ته راوړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ته راوړنه (لاتین inferre ،،،ورننباسل،، ، لاس ته راوړنه انګرېزيinference)

Schlussfolgern, Folgerung, Inferenz

یا خوندیونه (لاتین conclusio ،، لاس ته راوړنه)،، او پسي راتله یا لاس ته راوړنه په سم اند کې د ډېرو يو بل سره نږدې یا تنګو خپلوانو شي حالتونو اړیکې دي:

- پای لاس ته راوړنه په لومړي سر کې یو ژبنی جوړښت دی، چې له یوې خوا له یوې لړی ربښتیاولي توامندو ویناو، د [Prämissen](https://de.wikipedia.org/wiki/Prämisse) یا نیونو (د بېلګې په توګه اکسیومونه(تل ربښتیا ویناوې) یا پوهنیزه هیوپوتېزو)، او یوې پسې وینا بلې لور ته، خوندیونو، جوړه ده. داسې جوړښتونه (سم اندیزې) پایوني یا ښونبنسټ (د ښوني لاملون) هم بلل کیږي. په پښتو کې پایونې او خوندیونې منځ کې تل ډېر له دې ویونو سره پیلیږي: له دې امله، ځکه چې، داسې چې، یا د دې په بنسټ.

سړی دلته د سم او نا سم لاس ته راوړنو په منځکې توپیروي (لاندې دې هم وکتلشي) . داسې توپیروني په سماند کې د زړې په پرېپوهېدنو ده، سړی کړی شي سماند له ټیک سمو لاس ته راوړنو پوهنو څخه وبولي.

- په دویمه موخه د پای لاس ته راوړني په توګه دا یوه د یاد ژبني جوړښت، داسې په نامه د سمې پایوني برخه وبولو. د دې لپاره سینونوم یا ورته پایونه یا پایغونډله هم دي. په ربتوریک [Rhetorik](https://de.wikipedia.org/wiki/Rhetorik) (د خبرو هنر) پایونه په ټوله کې د خبرو پایوني لپاره هم کارول کیږي.

- دریمه پایونلاس ته راوړنه د پسېفکرکوني لاس ته راوړني په ښېر هم بلل کیږي، نو (ډېرپل په پل) له لاس ته راوړنو یا د یوې ښووني سرته رسول. دا لاس ته راوړني کېدی شي بې له د مخه پرې فکرکوني کلتوري، ټولیز او دیني تکیه بنستنیونو څخه هم لاس ته راوړلشي.

په اېنفورماتیک او ستاتیستیک کې پایونلاس ته راړنو ته اېنفرنځ *inference* وایي، په ځانګړې توګه اېنفورماتیک کې. چې اوتوماتي کوي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې له کمپیوتر ملاتړ کیږې او د اېنفرنځ ماشین له لارې راوېستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم اندیزه پایونه د لاس ته راوړنې غشي => سره په نخښنه کیږي.

منځپانګې خوندیونه

١ – د سم اندیزې پایونې ډولونه.

١.١ – بېلګې

٢ – د یوه پایلاس ته راوړنې سموالی

١ . ١ – لومړې نږدېوالی

٢ . ٢ – تیګاو

٢ .٣ – په فورمال لوجیک کې یې سموالی

٣ – پایلاس ته راوړنه

۴ – دا هم وګورئ؟

د سم اندیزې پایونلاس ته راوړنه

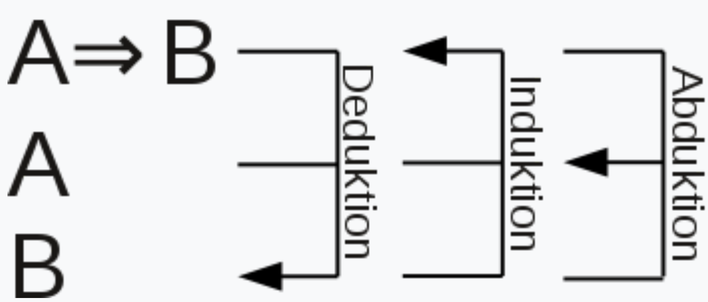

ساده کتنه: A=>B (لوستل: له A څخه B لاس ته راځي) لار (قاعده) ده ، A شرط او B نتیجه

لوستل له A څخه B لاس ته راځي یا که A باور ولري، نو B باور لري. یا لنډ: که A ، نو B.

د سم ادیز ې پایونې درې ډولونه سره توپیروو: Induktion, Deduktionاو Abduktion .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ویناسم اندیز همداسې سیلوګیزيsyllogistischer (نږدې: ښونبنسټ، دلیل، خو دا یو اوږدې سم اندیزې خبرې دي) کتندولونو کې د یوې ټولیزې لارې اړیکو دا درې بېلابېل حالتونه څېړل کیږي، د یوه یا ډېرو حالتونو، او د دې حالت Subsumtion (چې یوه کلمه د بلې کلیمې لاندې ترتیبیږي یا ورزیاتیږي) د قانون یا لار لاندې کره کول. د دې پاویونډولونه په دې کې سره توپیریږي، چې له دې درې توکو څخه یو یې د نیونې رول لوبوي او کوم یو یې د لاس ته راوړنې یا نتیجې رول.

په ورځنې سیلوکیستیک کې دا درې غونډلې تل د یوې پورته – یا د مخه کلیمې یوې منځ کې کلیمې او یوې او یوې د دوې لاندې یا برخکلیمې دي. د دې روښانونه د یوه Kausalität په موخه د یوه قانون یا لارې په څېر داسې څه ستونځمنه ده.

- Deduktion دېدکشن د قانون یا لار او سبزومشن پرحالت باندې یوه پایونه ده
- Induktion د (ډېرو) حالتونو او سبزومشن د منځنۍ کلیمې لاندې پر تولیز لار یا قانون باندې پایونه ده.
- Abduktion د قانون یوه حالت سبزومشن پایونه ده.

له دې یواځې ابدکشن سم اندیز اړ دی، اېندکشن او ابدکشنونه ډېر وخت یواځنۍ لاس ته راوړنه نه لري او کړی شي،، نږدې،، وي، هغوي دا کرکتریستیک (خویوالی) نه لري، چې د نیونې له ربښتیاوالي ډاډه د نتیجې یا لاس ته راوړنې پاویونه وکړی شي. ابدکشن ته دا هم ورزیاتیږی، چې سملاسي پوښتنه، چې کومه لار سرې د دوېمې نیونې لپاره ټاکي، چې د دې پایونتګلار ځانګړی توان انځوروي، په دې ترڅ کې چې ایدکشن لپاره دا غوره ده، وپوهېږو، چې په کومو خویونو(لاندې یا پسې کلېمه) سرې ټولیزه – یا عمومي کولی شي او ایا دا ټولیزه شوې لار د دواړو دې منځنۍکلیمې او پورته یا د سر کلمیمې منځ کې موخه وره خوندیونه ورکوي.

داسې دا لاندې راوړې بېلګې د یوه ،، بریالي،، ایندکشن لپاره غوره دي، چې سړی نیسي، داسې چې یو موټر د یوه موټر په څېر د ټاکلو قوانینو یا لارو او د دندو میکانیزم لاندې دی، او دا نه د یوه ټاکلې مودل لپاره باوري دي. دا ټولیز قوانین د بېلګو حالتونو کې یواځې همغو شرایطو لاندې (ceteris paribus) باوري دي.

بېلګې:

که سړی په موټر کې په ودرونيBremse پېنه کیږدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تلنه ورو کیږي

د دې موټر ودرونې باندې پېنه کښېښنول کیږي.

دېدکشن دا موټر خپل تګ ورو کوي

دا موټر خپل تګ ورو کوي.

د دې موټر د درونی کښېکاږل کیږي

ایندکشن که د یوه موټر درونی کښېکاږل شي،

تګ ورو کیږي

دا موټر خپل تګ ورو کوي.

که څوک د موټر درونې کېکاږي، موټر ورو کیږي

ابدکشن د موټر درونې به کښېکاږل شوی وي

د یوې پایلاس ته راوړنې سموالی:

د وینا a او b او هرې له دې لاس ته راغلو ویناو i او o په منځ کې مخامخوالی. د یوې سم اندیزې څلورۍ په څېره کې

Konträr مخامخ. یو بل ته مخامخ ځای په ځای شوي، یو بل سره ناهم اندیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلګه: ،،موږ په دې ټکي کې سره هم اندیز نه یو یا سره مخامخ اندیز یو، یا سره مخامخ یو،،. سره بېلابېل اندونه لرو.

<u>Subkonträr</u> : روښانه ونه يې: سبکونترېر په فورمال سم اند کې غونډلې يو له بل سره په سبکونترېرو اړيکو کې سره ځای په ځای دي، چې دواړه غونډلې په همغه وخت کې سمې يا رېښتيا، نه مګر په همغه وخت ناسم کېدی شي (څلورى، سمانديز).
د بېلګې په توګه: ټوټه هو کونيزه پرېکړه (قضاوت): يو څو **S** اپس **P** دي، او ټوټه ايز ردونپرېکړه (قضاوت) يو څو **S** په پرېکړه کې **P** نه دي((ځنې کسان سپينپوستي دي، ځنې نه)

Konträr, subkonträr, konzradiktorisch, subaltern

...

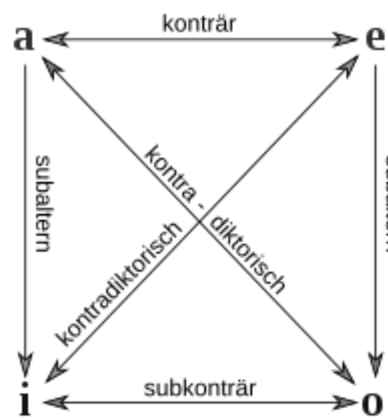

کوتنرادېکتوري(خويويي: پخپله ردونکې) Das kontradiktorischپه دې پرېپوهېدنه چې ،، ځانرودونه يا د ځان مخامخ،، او کېدی شي په بېلابېلو موضوعاتو وکارول شي ..... ځانردونې وېناوې(کوتنرادېکشنونه هم) په سم اند کې وېناوې دي، چې دا په خپله دننه کې مخامخوالي کې پخپله ناسمي دي. د وينا وينا ځانګړې برخې يو بل ردوي. زه روغ او ناروغ يم.

هغه د موږ د کلي خلک هم وايي، چې : ښه يم، خو ښه هم نه يم.

Subalternität (د ټيټ نظيم، د ټيټې درجې) په کم ارزښت کتنه، ورته کښته کتنه ، ناخپلواک

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ نړدېونه

په لومړۍ نړدېونه کې سرې کړی شي ووايي، چې يوه پايلاس ته راوړنه سمه يا باوري ده، که دا ناشوني وي، چې نيونه دي ربښتيا وي، خو لاس ته راوړنه يې ناسمه ده کلکه يې فرموليکول: له ربښتيا ټيک ربښتيالاس ته راځي.

يوه بېلګه:

- نيونه: ،، ټول انسانان ننګرهاريان دي،،. ،،سوکراتس يو انسان دی،،

- لاس ته راوړنه: ،، سوکراتس د ننګرهار دی،،

په ځرګنده توګه دلته يوه نيونه ناسمه ده، لکه څنګه يې چې لاس ته راوړنه. بيا هم د يوې پايونې ربښتياوالی په حقيقت کې د نيونې په ربښتيا والي پورې نه دی تړلی، پورته پايونه باوري ده، ځکه چې، که نيونه ربښتيا وی، لاس ته راوړنه به هم ربښتيا وی.(که په حقيقت کې ټول انسانان د ننګرهار وی، نو سوکراتېس به هم د ننګرهار وی، ځکه چې هغه يو انسان دی.) نو د يوه باوري پايونې نيونه هم ربښتيا ده، ځکه چې پايونلاس ته راوړنه هم ربښتياده. که لږ تر لږه يوه نيونه ناسمه وي، نو کېدی شي پايلاسته راوړنه ربښتيا او هم نارښتيا وي. يوه بېلګه د يوه پايلاس ته راوړنې لپاره، چې له يوې ناسمې نيونې او يوې سمې پايلاس ته راوړنې سره به وی:

- ،،ټول انسانان يونانيان دي،، ، ،، سوکراتس يو انسان دی،،

- پای لاس ته راوړنه: ،، سوکراتېس د يونان دی،،.

د دې دلته انځورشوې کليمې سره د ساذه پوهېدنوالي،، له ربښتيا ټيک ربښتيا لاس ته راځي،، کېدی شي د توپيرېدونکو شننو لپاره ځای ولري.

سره د ساده والي کېدی شي دلته انځور شوې پای لاس ته راوړنې ،، له ربښتيا ټيک ربښتيالاس ته راځي،، د توپيرېدونکو شننو لپاره ځای وي. د توپيرېدونکو ښونښستېونو همداسې د ښنستېښوونو توپيرېدونکي ډولونه له دې سره احساسي او هم فلسفي نايواندوالی و باوريوالي ته رامنځ ته شي. بېلګه دې ډبل نه والی (پايونه له ،، نه نه وريږي،، څخه و ،، وريږي،، ته) وي او پايونه د يوه ټول- په يوه شتونوينا (پايونه له ،، ټول چرګان سره دي،، په ،، سره چرګان شته،،) بلل کيږي، چې دوي د يوې سمې وينا د کليمو پوهنتوان ،،نه،، او ،، ټول،، باوري يا د نه باوري په توګه راوړل کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Präzisierung نوره روښانونه

سرې کړی شي د سموالي کلمه داسې نوره هم روښانه (د ځانګړنو سره) وڅېړي، که سرې د سم انديزو او ناسم انديزو ويېنو په منځ کې توپير وکړي. سم انديزې ويېنې يا افادې ويناتړنې (Junktoren) دي لکه ،، او،، ، ،، يا ،، او ،، نه ،، ، له کومو يا هغو سره چې يوه يا ډېرې ويناوې سره يوې نوې وينا ته تړل کيږي، همداسې کوانتورونه Quantoren يا د څومره والي ښوونې لکه ،، د ټولو لپاره،، ، ، ،، ټول،، ، ،، هر (داسې په نامه ټولکوانتورونه) او ،، د ځنو لپاره،، ، ،، يو څو،، ، ،، شته يا شتون لري،،) داسې په نامه شتونکوانتورونهExistenzquantoren ، بل ډول ويېنې ناسم انديزې بلل کيږي. يو ښونبنسټ يا دليل يا لامل باورې دی، که ديوه يا ډېرو ناسم انديزو ويېنو کې داسې ځای په ځای کونه راشي، په کومو کې چې نيونې رښتيادي، او لاس ته راوړنه رښتياکوي(پوره کوي). که په پورته ناسم انديزه ويېنه ،، ننګرار،، په ځای ،،مړه کېدونکی،، (مرګونی او بل ډول نه راځي،،؟،،) او د ،، انسان ،، په ځای ،، يونانی ،، کېږدو، نو لاس ته راوړونه يه يې وي:

- نيونه: ،، ټول يونانيان مړه کېدونکي دي،، ، ،، سوکراتېس يونانی دی،،

- سوکراتېس مړکېدونکی دی،،.

دلته د واړه نيونې رښتيا دي، په همداسې لکه پايلاسته راوړنه. کړنيز يا د کړنو له مخې په دې حالت کې د ځای په ځای کونو ناسم انديزې ويېنې نه شي کېدی، چې دواړه نيونې رښتياوي، لاس ته راوړنه دې يې نارښتيا وي. له دې يو ازماېښت هم راکوي، چې د يوه پايلاسته راوړنې ناباوريوالی وښايو: د يوې ناسم انديزې کليمې بدلون ورکړه، کومه چې نيونه رښتيا کوي، خو لاس ته راوړنه ناسمه. د دې لپاره د بېلګې په توګه رواړل کيږي نا باوري ښوونبنسټ يا ښونه:

- نيونه: ،،ځنې ننګرهاريان شينواري دي،، ، ،، ځنې نګرهاريان مومند دي،،

لاس ته راوړنه: ،،ځنې شينواري مومند دي،،

دلته دواړه نيونې سمې، خو پای لاس ته راوړنه ناسمه ده.

Korrektheit in der formalen Logik په فورمال سم اند کې ټيکوالی

د يوې پايلاس ته راوړنې ټيکوالي په يوه نور ټيک او ټوليز کرکتريکولو فورمال سم اند هڅيږي. د پيداښتي ژبې يو ستر پيچلوالي او ډېرګونوالی(په يوه نظم يا ترتيب کې چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې ډېرۍ یو توکی د بلې ډېرۍ په ډېرو تو کو څېره یا تنظیم شي. دا دې د فنکشن یا څېرونې سره نه بدلیږي، هغه یواځنی یا یوګونی دی، دا په دې پرېږو هېدنه، چې د یوې ډېرۍ یو توکه پهبله ډېرۍ کې یواځې یوه څطره لري) له امله، چې د پیداښتي ژبې وینا وې د کره پېژند لرلې فورمال ژبې وینا باندې واوړي. په دې فورمال شیانو بیا یوې رابلېډنوړوالییزه کلمې ته یو پېژند ورکوي، چې ډېره له یوې نخښې سره په نخښه کیږي. د دې هڅېدنهپهدې کې ده، چې تیک هلته د دوه فورمال سیانو یو رابلېډوړوړوالي اړیکې شتون لري، چې پیداښتې ژبنیز جوړښتونه، چې دهغو ژب-اړونه انځوروي، یو له بل لاس ته راځي یا یو له بل ورکوي.

د رابلېډوړوالي کلمې پېژند د پایونلاس ته راوړنې له لارې او پهورکړلشوي حالت کې د امسیومونو له لارې کره کیږي او کالکیو بلل کیږي.

.پایونتلنلار:

پایونتلنلار په بېلابېلو متودونو په بېلابېلو چاپېریالونو کې کارول کیږي، د بېلګې په توګه قضا – سیلوګیزم، ناجګتیتېدونکي – یا نه مونوتون پایونه او نور

ډاکتر ماخان مېړی شینواری

اوم: ورته والي پایونه **Analogismus** oder **Analogieschluss**

(زړه یونانيἀναλογισμός analogismós)

(د سم اند اړوند)

ورته والي پایونه د دوه شیانو په منځ کې د ورته والي په بنسټ په لاندې ډول یوه پای لاس ته راوړنه ده:

A د B سره ورته والی لري (یا A و B ته ورته ده)، B د C خوي لري. (د ورته والي پایونه) نو A هم د C خوي لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیان کېدی شي شته، شیان یا ځرګندېدني(فینومېن) وي، ورته والی کېدی شي په نورو خویونو، پېژندنخښو، جوړښتونو، اړیکو او له دندو جوړې وي.

دا پایلاس ته راوړنه د ورته والي .(lateinisch *ratiocinatio per analogiam*) له لارې په نخښنه کېدی - یا بلل کېدی شي. ورته والي پایوني ډېر وخت له ښونتوانمندې ورکول کیږي یا ښه يې په توانمندۍ ورته قانع کیږي (خو دا شرطي ورکړل شوي) او دا بیا د ورته والي ښوونه بلل کیږي.

ورته والي پایونو دا توپیرېدنه د دوه بنسټیزو ډولونو د جوړښتیز او دندیزو په منځ کې ورکول کیږي.

منځپانګه

١-- تاریخ

١ . ١ – انتیک تر شولاستیک پورې

١ . ٢ - ورته والي پایوني د شولاستیک له مخې

٢ – تیوري

٣ – کارونه

٣ . ١ - د پردي یا بل په ساپوهنې باندې پایونه

٣ . ٢ اتوم مودل

٣ . ٣ - پریودسیستم یا دوریي جدول

۴ – دا هم وګورئ

۵ – بربښناپاڼو لینکونه

۶ – یوګوني ښووني

و ١ – ته Geschichte تاریخ

١ . ١ – **Antike bis zur Scholastik** له اتیک تر شولاستیک پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته والی د پارادیگما *paradeigma* په څېر ان د ارېستوتالس Aristotelesسره پیداکېده(په: لومړی شننه). Theophrast دا پایونتلنلار د هیوپوتېتیکي نیونو په بنسټ پایونه وبلله. اپیکوریر Epikureer دا تلنلار له څرګندېدنو څخه و ناپېژاندو یا ناڅرګندو ته د یوې الې په څېر راوړه یا په نخښه کړه یا وبلله.

د شولاستیک په تیولوژي پوهنه کې دا تلنلار د تیولوژي اړتیاو ځانګړی ارزښتونه، په توله کې مثبت وینا د لوی ښتن د داسې په نامه د شتون ورته والی باندې فکرکوني له لارې.

Analogieschlüsse nach der Scholastik د ښونپوهنې له مخې ورته والي پایونه

په دې ترڅ کې چې David Hume ورته والي باوني احتمالوالي پایونو ته ورګڼي، Wilhelm Wundt دا سوبسمڅیون پایونوSubsumtionsschlüssen (چې یوه کلمه د بلې کلمې لاندې ترتیبیږي) پورې تنظیموي.

Theorie تیوري

ورته والی په پوره غورکوني سره ښونه نه ده – هغه د یوه کره نه پوره څرګند یا معلوم سیستم برخه ده د یوې ورته مګر پوره معلومې پېژندنې څخه. هغه له دې امله یوه اله ده و هیوپوتېزجوړوني ته او ،، یواځې heuristischen د میدندنې یا میندنیز ارزښت لري،،.

ورته والی کېدی شي تیک هلته یوه ښوونه وي، که دواړه سیستمونه، یعنې څېره کېدونکی او څېره شوی یو له بل سره isomorph له همغه جوړښت یا بڼې وي، لږ تر لږه په اړونده برخورشوګانو کې، د هغه لپاره، چې ښوونه سرته رسول کیږي او تر هغې چې وړنلار (یو څه چې له څېروونکې و څېرې ته وړکیږي) په پام کې نیول شوې وي.

Anwendungsfälle

Schluss auf das fremdpsychische Bewusstsein پر پردي ساه پوهنیز شعور باندې پایونه یو مشهوره ورته ولي پایونه په شعور تکیه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- زه په خپل دننه کې احساسوم، چې دا څهپرېپوهېدنهده، چې شعور لرم

-- زه د ځان او د نورو انسانانو په منځ کې (د بېلګې په توه د ځاننيوني يا حالت) ورته والی درک کوم.

-- ټول انسانان په دې هکله سره ورته دي.

-- له دې پوهېدی شم يا پايله لرودی شم، چې ټول انسانان يو شعور لري.

-- دا چې ټول انسانان داسې شعور لري، لکه زه، نو دوي به له دې امله ورته احساس ولري لکه زه.

-- له دې لاس ته راځي: چې څه شی د ما لپاره زورونکي يا د ناخوښۍ وي، هغه به و نور ته هم زورونکی يا د نا خوښی وي- يا د هوښياري خبرې په څېر ويلي: ،، څه چې ته نه غواړې، چې تا سره يې څوک وکړي، نو دا د بل چا سره هم مه کوه.،،

Atommodelle اتم مودلونه

ورته والي پايونه د کمونکي – يا کمښت پايوني غوره بڼه ده او د پېژندن الو او ډېرواره غوره والی او با اهميته کېدو له امله پوهنيزه هيوپوتېزې انځوروي. د دې لپاره تاريخي غوره بېلګه د شلمې ز ک پېړي د لومړي اتم مودل منځ ته راوړل وو او له دې نيوني مخ ته وړل کېدل، چې منفي بار الکترونونه په ګردی – يا هګي ډوله لارو د مثبت بار اتم زړي په چاپېريال يا کرد څرخي – يعني هر اتم په همغه بڼه لکه يو ميکروکوزمېتيکي لمرسيستم ګڼل کېدی شي. دا نيونه د ورته والي پايونه باندې ودانه ده، چې د کولومب قانون يا لار Coulombsche Gesetz، چې توان يې ورکوي، چې بربېښنايي بارونه يې په يو بل اغيزمنه کوي يا که غواړی اچوي، جوړښتيزه د نيو تون د راکښن قانون Newtonschen Gravitationsgesetz سره ورته ده، چې له هغې بېرته د کپلر قانون يا لار die Keplerschen Gesetze چې ستورو لارې ترې لاس ته راځي، همغږې ده يا سره سزخوري.

Periodensystem بريدي سيستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ورته والي لپاره يوه بله غوره بېلګه د توکو پريودي سيستم دی، چې په ورته پايونو ودان دی، چې د لومړي ځل لپاره د کوانتنفزيک له لارې ومنل – يا تصديق شو.

په پورته ليکنه راغلي پوهنيزې کلمې يا ويونه، چې بايد روښانه شوي وي.

Ein Paradigma فکرډول. دا ويي له يوناني منځ ته راغلی په دې پرېپوهېدنه چې: په څنګ کې، همداسې شول، پرېپوهېدل) بېلګه، نمونه يا ،، رابندول، د روښانوني مودل، ګټه لرل،، او هم ،، نړۍ ليد،،. دا هم اوږده ليکنه ده، خو د پوهېدلو لپاره يې همدومره دمالپاره بس دی.

Was ist "Hypothese"? (ګومان، فکر کول، المضاربه)

پېژند: هيوپوتېزې څه شی دی؟

په ورځنۍ ژبکارونه کې د نازمايلي ګومان (يا که غواړئ عربي المضاربه) Spekulation لپاره په نخښه کيږي يا بلل کيږي، دا د کره پوهېدنې مخامخ دی. په تجروبوي پوهنيزه موخه د ربښتياوالي جوړښت خويونو په هکله ګومان، چې هغه ډېر يې د يوې که – نو – وينا په بڼه فرموليندي کيږي.

Epikureer د اپيکور ښونځي پلويان.

Epikureismus يوه ډېراغيزناک ښونځی وو، چې ډېر پلويان يې لرل.

Scholastik (له زړې يوناني *scholastikós* σχολαστικός . ،، لټ، بېګتي، بېکاره، ارام. خپله بېکار يې پوهنې ته قرباني کونکی (د سرويي په څېر ،، زدکړی،، هم،، يا څوک، لکه لغاتکتاب په څېر غږيږي او داسې لږ نيمون دا بل کس زړه بدی کوي، لکه څوک چې د ۹۹ ،۹ لپاره دی ۱۰ ووايي). لاتينيز يې د ښونځی والا يا ښونځييز، همداسې زده کړی .) د ښونلارښوني يو فکرډول او متود دی، چې د منځنی زماني لاتينژبپوهانو له خوا وديز شو.

په دې متود کې له يوه سم انديزې ليکنې څخه مخ ته ځي او دا متود د اريستوتالس لخوا منځ ته د د تيوريتيکي خوزښت روښانولو له امله راغلي کړنلار، چې له نيونو راوځي. دلته ږوښتنې څېړل کيږي، لکه د بېلګې په توګه، ځمکه يوه ګرده کتره يا چيترو يا ټيکلی دی، چې په هغې کې يو بل په پلو او مخامخ خبرې يو په بل پسې په دلايلو منځ ته راوړل کيږي او بيا د هغې د سمون يا نه سمون په هکله پرې کړه کيږي. غوښتنې رديږي، داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې که دا یا هغه ناسم اندیزې وینې یا د یوې کلمې ناروښانه ښول شوې لاس ته راوړنه وي، داسې چې د مخه ښول شوو ربښتیاییښو سره سر نه لګوي یا نازغموړ وي.

.

اتم: فوزي سم اند(منطق)

Fuzzylogik

فوزی - سم اند Was ist Fuzzy Logic?

فوزي-سم اند(انګرېزي: فوزي (فوزي نوم دی) = ناټيک -، رپېدلی-، ناتېره- یا پڅ سماند) یوه تیوري ده، چې په ټوله کې د انسان دپوهې انځوررولو او د انسان فکرکوني څخه په کمپیوتر کې د کار کړنې لپاره ودیزه شوې.

بیا:

(انګرېزي,' , fuzzy ناټاکلی; *فوزي سم اند*, *فوزي تیوري*, پڅ سم اند' همداسې, . پڅه تیوري ')

فوزي یا ناتېره سم اند یوه تیوري ده، چې په نمونه پېژندنه کې و ،، د ناروښانه رانیول روښانه،، ته (ایرانی یوه دی(Zadeh) ودیز شو، داسې چې د ناتېره – یا پڅ مودل کولو د ورځنخبریز (umgangssprachlichen) colloquial   (شننو په چوپړ کې وي، نن مګر په په ډېره کې کارونورشو کې، لکه په (Regelungstechnik، cybernetics، سایبرنتیک، السیبرانیة، د سیبرنیټیک (۱)) کې یو رول لوبوي.

(۱) انجنیرییو هنه ده، چې دماشینونو د مظم کولو تېننیک کې رول لري.

د دوه ارزښتوالي بول سم اند Booleschen Logik تولیزکونو په څېر د بېلګې په توګه

اجازه ورکوي چې د یوه خوي پراخوالي - لکه داسې په نامه د هېک وېیني ،، داسې لږ،، ، ،، نږدې،، ، ،، توانمند،، یا ،، ډېر،، د پیداښتي ژبې د پرېدیکات د توانمندی یا کمزورۍ لپاره چمتو کوي - د اړوندوالي درجې په څېر ګڼېز(عددی) رانیسي او له دې سره ناتېزي((Fuzziness) ژبنیو وېینو شمېرپوهنیزه بڼه ورکوي.

قوزي سم اند په ناتېرو (فوزي) ډېریو(Fuzzy-Sets) ودان دی. له دې سره ډېري یاسټ لکه تراوسه د شیانو له لارې پېزند لري یا پېژند ورکړ شوی، د دې ډېرۍ دا توکي دي (نه دي)، بلکه د دې ډېرۍ د درجې په اړوندوالي. دا د اړوندوالي څېروني یا فنکشن له لارې، چې په دې هر توکی د هغه د درچې ګڼیز ارزښت باندې تنظیم شوی دی. داسې مخ ته وړلي نوي ډېرۍ کاروني یا عملیې داسې د یوې نوې اړوند سم اندشمېرني پېژند ورکوي، چې د Inferenzprozessen پروسو ته اجازه ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ایفرنځ پروسې کومې دي؟

په پیدابښتي پوهنو او همداسې په سم اند کې د اپنترفرنځ دوه ډوله شته دی: Induktive اوDeduktive

ایندوکتیو – او دېدوکتیو اپنترفبرنځ. د ایندوکتیو انترفرنځ څخه د کتلو یا لیدلو له لارې د اړوندوالو زدکړې پوهېږو، چې د هغو له مخې تولیزې لارې یا قوانین جوړیږي.

دېدوکتیو انفرنځ يې په مخامخ لار ځي او د تولیزو اصولود ځانګړو ویناو را بېلدنه يې د څېړنې ده یا موضوع ده. ماشیني زدکړې هڅېږي بالاخره دا د ایندوکتیو پروسه د مصنوعي هوښیارتیا Intelligenz پروسې په ورشو کې اوتومات کړي.))

منځپانګه

١ – تاریخي وده

٢ – فوزي-ډېرۍپوهنه(سټ - تیوري)

٣ – ناتېره ډېرۍ

٣ . ١ – نه والی

٣ . ٢ – نه پرېښودونې – یا – تړنه(سرکټ)

٣ . ٣ – او- تړونی

٣ . ۴ – پرېښودونی-یا – تړنه

۴ . فوزي څېرونه (فنکشن)

۴ . ١ – د یوه نا- کرښیزفوزي – څېرونه

۵ – کارونورشو

۶ – کلمو بېلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

Historische Entwicklung تاريخي وده

د ناتېره – يا پخ فوزي سم اند ته پام کونه د يونان و انتيک ته رسيږي. همغهغه وخت کي فيلوسوف Platon ومنله ياښه يي سمه ونيوه، چي د رښتيا او نارښتيا کلمو په منځ کي يوه دريمه ورشو پرته ده. دا سوچه بوچه د ده د وخت ملګري **Aristoteles** په مخامخ وه، کوم چي د شمېرپوهني ټيکوالی(پرېخېزيون) په دي مدلل کړی وو، چي يوه وينا يا رښتيا او يا نارښتيا ده.دا د ناتېره – يا پح سم اند کلمه د **Georg Wilhelm**، **Friedrich Hegel** له خوا د ډېل منځ په نامه خوره شوي يا منځ ته راغلې وه.

د فوزي-ډېرى – تيوري، يعني د پخي ډېرى-پوهنه، په ۱۹۶۵ ز ک کي له لطف زاده Lotfi Zadeh له خوا د کليفورنيا، برکلي پوهنتون کي وديزه شوه.

د فوزي- ډېرى – تيوري په ۱۹۸۰ ز ک کي له تولو د مخه په جاپان کي مخ ته تګ د داسي په نامه جاپاني فوزي- څېپي په نامه وکړ. د فوزي-ډېرى-تيوري د فوزي سمون يا فوزي تنظيم کونکي په څېر په صنعتي پروسو کي بريالی وکارول شو. د اويروپا ته فوزي-څېپو په۱۹۹۰ ز ک راغله او بنستيزي خبرې پرې پيل شوې.

له الماني مخکښانو څخه يي يو **Harro Kiendl** وو.

Fuzzy-Set-Theorie فوزي – ډېرى- تيوري

فوزي-ډېرى- تيوري دي له ډېرارزښتوالي تيوري څخه توپير شي، کومه چي په ۱۹۲۰ کي د پولنډي سم اند پوه له Jan Łukasiewicz خوا تشريح يا روښانه شوې. په راتنګه موخه کړی شي د فوزي سم اند د ډېر ارزښتوالي سماند په څېر وپوهېدی شي، او د هغي ډېرارزښتوالي سم اند سره نږدېوال لري، چي د هغه د رښتياوالي ارزښت لپاره د يوې سم اديزې وينا ګڼونه د يوه ريل يووالېز اينتروال **[0, 1]**(ريېلګڼونه له۰ تر ۱ پورې) کارول کيږي.

Unscharfe Mengen ناتېره ډېرى

(c) ketabton.com: The Digital Library

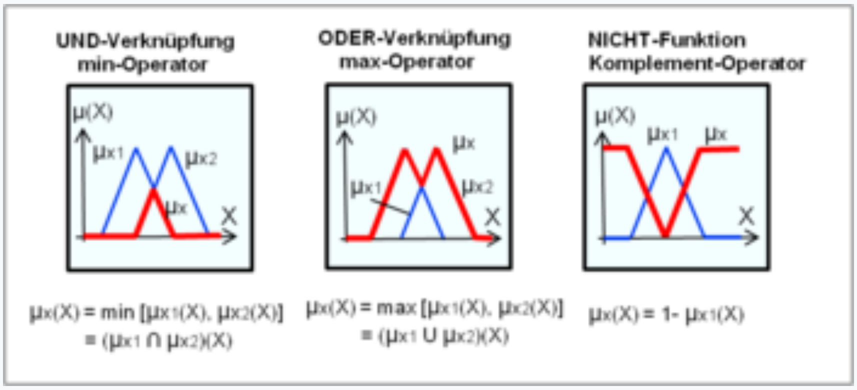

د اړونده ځېرونو(برخډېريو) د او-يا-نه کاروني

د فوزي-سم اند بنسټ داسې په نامه ناتېره ډېرى (انګرېزيfuzzy sets) دي. د ورځني بلد ډېرى(چې د فوزي سم اند له مخې تېره ډېرى بلل کيږي)، په کومه کې چې د ورکړلشوې ډېرى توکى خوندي دى او که خوندي نه دى يا د دې ډېرى توکى دى او توکى نه دى. يوه فوزي ډېرى د شيانو له لارې پېژند نه لري، د دې ډېرى توکي دي (يا نه دي)، بلکه د دې ډېرى د درجې اړوندوالي دى و دې ډېرى ته.

دا د اړوندوالي ځېروني يا فنکشن $\mu_A: X \rightarrow [0,1]$ له لارې پېښيږي، چې د پېژندډېرى X يو ګڼ له ريل ارزښته موخه اېنتروال [0,1] سره ترتيب يا تنظيميږي، کوم چې د اړوندوالي درجه ($\mu_A(x)$) د هرتوکي x داسې پېژند ورکړ شوې ناتېره يا پخې ډې A ورکوي. له دې سره هرتوکى د ناتېرې ډېرې هر توکى سره، مګر هرځل بېلابېلو، د پېژند ورکوني اړوندوالي درجې يوې ټاکلې برخډېرى کيږي.

زاده د دې لپاره يوه ډېرى کارونه روښانه کړه يا وويله، چې د يوې نوې سم انديزې شمېرنې ډېرارزښتيز فوزي سم اند مدلل او دا يې د دوه ارزښتوالى ، تولګيز سم اند د يو توليزوالي راوړ، چې په هغې کې يې ځانګړى حالت خوندي دى

دا پر ناتېرې – يا پخې ډېرى باندې کاروني يا که غوارى عمليې دي، لکه څنګه چې په تېرې ډېرى پېژندور دي، لکه د بېلګې په توګه غوځېډېري (او UND)، تولنډېرى (يا ODER) او پوره کووندېرى (نه NICHT).

د سم انديزې مودل کوني يا بنه ورکوني لپاره کارووني Konjunktion (UND)، Disjunktion (ODER) او Negation (NICHT) د T-Norm او T-Conorm (دا ت-نورم او ت کونورم په فوزي سم اند فنکشنونه بلل کيږي) ځېرونتولګيو يا فنکشنتولګيو څخه کار اخستل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Negation نه والی (او که نهوالی او که نه-والی؟)

د فوزي سم اند نه-واليله ۱ څخه د ورکړي ارزښت کمون دی. نو

NOT(A)=1-A نه

یا: نه (A)= A– 1

نه ترې تېرېدونېی – یا – ترِنه (په برېښنا ترِنه کې)

ورزیاتونه د هغه ستر ارزښت د ټاکنو له لارې منځ ته راځي. نو

OR(A;B)=A wenn A>B
B wenn A<=B
داسې يې لولو: د ،، يا،، ترِنه: A يا B برابرA که A له Bلويه وي
B که A له B کوچنی-برابره وي

د ،، او ترِنه،، يا او-ترِنه(که اوترِنه؟) UND-Schaltung

د دوه الماني وییونو پرېپوهېدنه په پښتو: Wenn که undاو

د ،، اوترِنه د کوچني ارزښت ټاکنو له لارې منځ ته راځي. نو

AND(A;B)=A wenn A<B
B wenn A>=B
لوستل يې : A يا B برابر A که A له B کوچنی وي
برابر B که A له B لويه-برابره وي.

ترېتېرېدونکي – یا – ترِنه

د بېلوني پوره کېدنو یا د ،، یا او یا ،، ترِنپوره کوني لپاره کوچني دوه ارزښتونه ټاکي او د دواړو کوچنی ارزښت ټاکل کيږي. د دوه ورکړو ارزښتونو ډېر يې سړی پرلپسې عمليې د تل همغه بل ورکړي ارزښت سره ايښول کيږي. ساده: سړی دلږو اکسترېم د هغه پای مخامخ پراته اکسترېم خورا لوي- واړه ارزښتونه را اخستل کيږي. نو

XOR(A;B)=A wenn A>B und A<(1-B)
1-B wenn A>B und A>=(1-B)

(c) ketabton.com: The Digital Library

B wenn B>=A und B<(1-A)
1-A wenn B>=A und B>=(1-A)
دا XOR د ،،یا او یا،، په پرېپوهېدنه دی. لکه یا ا یا ب
د دې ،،یا او یا،، ترنې لوستل: له پورته و کښته لور ته
د یا Aاو یا B برابر A که A>B وي او (A<(1-B وي
برابر 1-B که A>B او (A>=(1-B
برابر B که B>=A او(B<(1-A
برابر 1-A که B>=A او (B>=(1-A

فوزي څېرونه یا فنکشن

د یوګونو اړوندوالي څېرونو یوځاینیول د فوزيڅېروني ورکوي. یوه بېلګه یې د یوه کس د زړښت لپاره د فوزي فنکشن دی. دا کېدی شي ډېرو پرلپسې درېګوډیو (مثلثونو) جوړ وي او د دې یوګونو زړو ډلو اړوندوالي څېروني یا فنکشنونه انځوروي.

هر درېګوډی د انسانانو زړښت ډ ډېرو کلونو یوه ورشو پوښي. یوه له ۳۵ کلونو سره انسان به دا خویونه درلودی: ځوان له ارزښتوني 0,75 سره (دا لا نسبي ډېر دي) ، منځنی زړښت له ارزښتوني 0,25 سره (دا داسې لږ دی) د نور څېرونو نه. بل ډول ویلي:

د ۳۵ کالو سره سړی نږدې ډېر ځواند ی او هم داسې لږ منځنی. د فوزي څېرونه هر زړښت ارزښت یوه له دې سره کرکتري - یا ځانګړې شوی اړوند څېرونې سره تظیموي.

په ننني نړۍ کې فوزي سم اند په ډېرو الکترونیکي الو کې کارولکیږي

د فوزي سم اند په چټک ګاډو یخوونو او نور الکترونیکي الو کې لکه د ختوني یا لیفت تګ کتول کې او همداسې

په اقتصاد کې د فوزي سم اند کارونه بریالۍ ننوتنه ساتلې. د بریالیکوونو یا بریالي څومره والي (څومره والي برخه) بېلګې سره د هوښیارتیاو زیان ازمابښت د بیمو خاوندانو لپاره د بیموغولونو څخه خوندي ساتي.

د کلمې رابندونه

له فوزي سم اند سره دې د فوزي پلټنتیوري نه بدلیږي، چې په داتنبانک دېتابانک کې ناتېره پلټنه ممکنوي، د بېلګې په توګه که د یوه نوم یا د یوې کلمې ټیک لیکنډول څرګند نه وي. که د اړوندوالي ارزښتونه هم له انتروال فورمال داسې برېښي د احتمالوالي ارزښتونه، نو نا ټېره بنسټیز بل ډول دی و احتمالوالي ته. له هرڅه د مخه دې دې پام وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د فنکشنونو یا څېرونو دوه ارزښتوالی یو بل سره غوڅوي نه باید ۱ وي. دا کېدی شي برابر ۱ وي، مګر له دې د پاسه یا لاندې پروت وي.

لاندې څېرې ته: د اړوندوالي څېرونو یا فنکشنونو(برخډېری) د او – یا – نه – کارونې

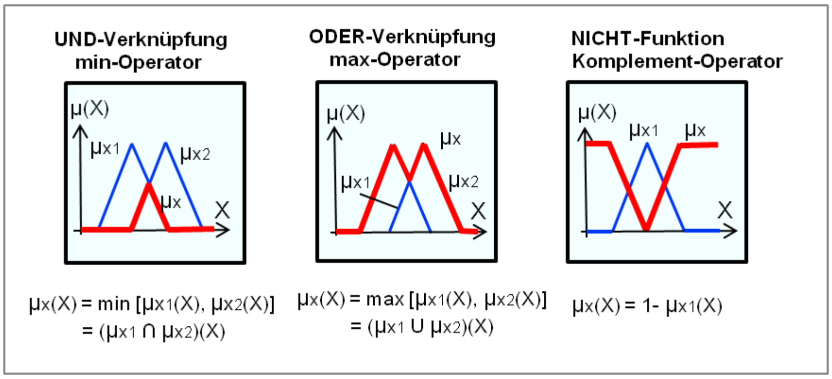

د یوې تودوخې سمولو فوزي سم اند

لادې څېره کې کتل کیږي.

له کیڼ و ښي لور ته یخ، تود(ترم)، ګرم یا جوش که اوبه وي

ترې لاندې: تودوخې درجه

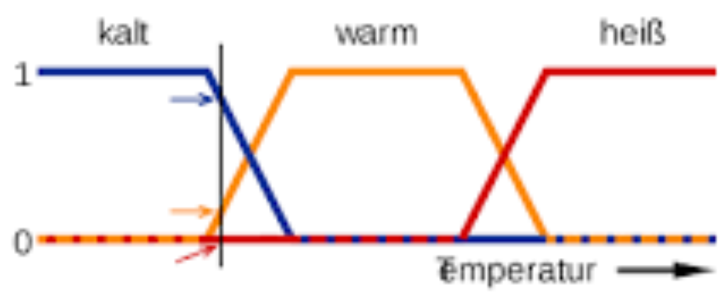

د یخوني لپار فوزي په څه پرېیو هېدنه؟

په فوزي مودوس کې یخوون الی تودوخی برخه په یخووني کې اوتومات د چاپېریال اړوند د تودوخی بدلېدنه تنظیموي

ډاکتر ماخان میړی شینواری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم: Mehrwertige Logik ډېر ارزښتي سم اند

او د ډېر ارزښتوالي سم اند بنسټونه

ډېرارزښتي سم اند د يوه سم امديز سيستم يوه پاسني کلمه ده، چي هغه د دوه رښتيا ارزښتوالي څخه زيات رښتياارزښتونه کاروي.

د ډېرارزښتوالي سم اند د ودې لپاره وتونتکی د پيژندتيوري پوښتنه وه، چي ايا په پرېنځيب کي له دوه ارزښتوالي د باندې سم اند منځ ته راځي. ويناوې د سم اند راتلونکي لپاره پوښتنه ان اربستوتالس له وخته وه، چي هغه دليل راوړ، چي د يوې وينا رښتيا ارزښت لکه، ،، سهار ته به بحري جنګ وي،، چي د سبا ورځي شپي لځوا کولی شو، چي دا تر هغي وخته ناټاکلي ده او له دې املـه د ښايي کېدونکي kontingent möglich وي، په خبر بايد پام ورته وشي.

لومړي په اوسنی يا مادرنه موخه ډېرارزښتی سم اند په ۱۹۲۰ ز ک کي جان لوکاسيويسکي Jan Łukasiewicz له لوري وښودل شو، درې ارزښتوالي سم اند L_3 وو . د هغه رېشتاياارزښت لوکاسيويچ د اربستوتالس د بحري جګړې د بېلګه په دليل راوړي د ،، رېښتيا،، ، ،، ناربښتيا،، او د راتلونو ويناو لپاره، چي د هغوي رېښتياوالی تراوسه نه دی ټاکل شوی – ګڼ ، توان ګڼون، چي بايد لاس ته راشي کېدونکی دی. ,,د کېدنوالي.“ په بڼه.

په دې نوی وخت کي د ډېرارزښتوالي سم اند د اينفورماتيک په ورشو کي غوره والی ګټلی، دا د حقيقتونو سره سراو کار لرودی، چي په دتای- يا داتن بانک کي نه يواځي ټاکلی، بلکه ناټاکلي، ناشته يا آن مخامخواليز معلومات هم خوندي لري.

د ډېر ارزښتوالي سم اند بنسټونه

د ډېرارزښتوالي سم اند بنسټ Grundlagen mehrwertiger Logik

په داسي حال کي چي ډېر ارزښتوالي سم اند د يوه کلاسيک يا ټولګيز سم اند د دوه ارزښتوالی سمن اند پرينسيپ يا اصول له لاسه ورکوي، د هغه بل اړخ بنسټ يا د پراخېدني پرينځيب ساتي: د هرو يوځای اېښول شوو ويناو رېښتيا ارزښت يواځنی د نورو برخويناو رېښتيا ارزښت له لارې ټاکلی پاتې کيږي. د ټوليګيز سم اند په مخامخ په ډېرارزښتوالي سم اند کي د رېښتيا ارزښتونه په ډېرارزښتيز سم اند کي داسي لړ پيداېښتي د مخه ورکړ شوی دی. ډېر ګنيز بېلابېلي روښانه وني وړانديز شوی. له دې املـه او دا چي د دې ډېرې روښانه وني، له دوه ارزښتنو ډېر نه د پوړيزونو يا ډېرو روښانه وني ډولونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رېښتيا يا نارېښتيا وکتل شي، بلکې د بېلګې په توګه د پوهېدني epistemisch د
پېژندني پوړيزونه کيږي يا ډاډه کېدنه (د بېلګې په توګه د درې ارزښتونو سره ،، د
رېښتياپه څېر څرګند دی،، ، ،، ناڅرګند،، او ،، د ناسم په څېر څرګند،،)، ډېر ارزښتوالي
سم اند به نه ډېر وخت د رېښتيا ارزښت، بلکې ناسم- يا فاسد رېښتيا ارزښت يا د ګوندې
رېښتيا ارزښت په څېر په نخښه شي.

د راټولوني ياراټول بنسټ له مخې به په دې ليکنه کې بيا هم په وړاندې تلنې په توګه به
دا،، رېښتيا ارزښت،، وبولو.

د رېښتياارزښت پرابلم روښانونې په څنګ کې د ډېرارزښته سم اند سره په کړووړو کې د
تښنيکي پيداښت ډېرې پوښتنې د روښانونپرابلمونه رامنځ ته کيږی: بنسټيزې کلمې لکه د
هغه د توتولوژي يا تلرېښتيا، هغه د مخامخوالي يا هغه د لاس ته راوړنو پوښتنې بايد د
نوي پېژند سره سمبال او روښانه شي.

designierte Wahrheitswerte اوTautologien

توتولوژي يا تل رېښتيا او کانديد رېښتياارزښتونه

په ټولګيز سم اند کې توتولوژي يا تلرېښتيا د ويناو په څېر پېژند لري، چې تل (داپه دې
پرېپوهېدنه بې د دې په پام کې نيولو، چې په هغې کې څنګه اتومي ويناوې ارزښتولګيږ)
رېښتيا دي. د دې لپاره چې تلرېښتيا د ډېرارزښتوالي سم اند لپاره د کاروړ ړګرځي، نو
سړی بايد ډېرې ګوماني رښتياارزښتونه په نخښه شي. د ،، تلرېښتيا،، کلمه کېدی شي د
ډېر ارزښتوال سم اند سره ځان جوړ کړي، داسې چې ټولې هلته ويناوې د رېښتياييېنو،، په
څېر په نخښه کړي، چې هغه تل، داپه دې پرېپوهېدنه چې د ټول ارزونو، د دې رېښتيا
ارزونو يو د په نخښه شوو رېښتياارزښتونو ونيسي.

دا په نخښه شوي رېښتياارزښتونه کانديد رېښتياارزښتونه هم بلل کيږي.

مخامخوالی او کمښيزکاندی رښتياارزښتونه که سړی ډېر ارزښتوالي سم اند کلمه
وغزوي، نو د دې لپاره دوه کېدنوالي شته دي: سړی کړی شي له يوې خوا يو يا ډېر کميز
يا منفي رېښتياارزښتونه په نخښهکړي او بيا ټولې هغه ويناوې د مخامخوالي په څېر په
نخښهکړي، هغه چې تل- دا په دې پرېپوهېدنه چې د هر ارزښت لاندې- يو کميز کانديد
شوی رېښتياارزښت ورکړي. بلې لور ته سړی کړی شي يوه وينا مخامخوالی وبولي، چې
د هغې کموالی يوه ،، تل رښتياييېنه،، وي. دلته له وړاندې نيول کيږي، چې يو اړوند نه
والی لرو او روښانه وي، چې کوم ډېرارزښتيز کمښتونه د دې موخې لپاره مناسب دي.

لاس ته راوړنه Folgerung

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کاندید ریښتیاارزښت د ترېپو هېدنې یا مفهوم لاندې کېدی شي دا د لاس ته راوړنې کلمه و هغه ټولګیز سم اند ته ورته په ساده توګه ډېرارزښتیز سم اند ته وغزول شي: د دې پسې یو دلیل ټیک هلته باوري دی، کله چې د ټولو ارزښتونو سره یا له مخې، چې د هغو سره د دلیل نیونې کاندید ارزښتونه غوره کړي، د هغې سم اندیزې پایونې یو کاندید ریښتیاارزښت ونیسي یا غوره کړي.

د ډېرارزښتیزو ویناو سم اند سیستمونه

Kleene-Logik K_3 کلېنې-سم اند

د کلېنې سم اند درارزښتیز ریښتیا ارزښتونهلري، داسې په نامه ۱ د ،، ریښتیا،، ، ۰ ډ ،، ناسم یا ناریښتیا،، او ۲/۱ د یا هم د i سرهپه نخښه کیږي او د ،، نه ریښتیا او نه ناریښتیا،، لپاره ځای په ځای کیږي. کلېن د کمیز یا کمښت،، ، ،،ګډ،،، پردې او لاس ته راوړنې پېژند ورکړ، چې هغه فرمول یې نور نه شم لیکلی(خو دا دې یوه ننوتنه وي).

د ډېر ارزښتیز سم اند کارونه:

دا سم اند په شمېروني پوهنه (کمپیوترپوهنه) یا ښهیي اینفورماتیک کې کارول کیږي، چې پرې پوه کسان ښه مرسته کولی شي.

سره بېلونه

ډېرارزښتیزه سم اندونه زیات د میتافزیک یا پېژندتیوریتیکي پوښتنو کې د پرې خبرو کرځي.

پهدې ترخ کې د بېلګې پهتوګه زیات منځ ته راغلي پ،ښتنې، چې کوم سماندیز سیستم ،،باوري،، د ی، داپه دې پرېپوهېدنه، چې کوم سم اندیز سیستم ریښتیاوالی سم (یا ښه یې: خوراښه) روښانه کوي.

بېلابېلي فلسفي لارې و دې پوښتنې ته بېلابېل ځوابونه ورکوي، د بېلګې په توګه Positivismus دا پوښتنه له بنسټه د بې موخېوالي له امله ردوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: نور سم اندونه هم شته، ښو هغه دشمیرپوهنیزو لیکنو سره لیکل شوي، چې زه یې د تخنیکي ستونځو له امله نه شم لیکلی، که نه ډېر به خوښ شوی وم.

دا ټول چې زه له تاسو سره ګډوم، تل مرستو ته اړتیا لري، هم په نړیواله کچه، چې مرستې کېدی شي او غوښتونې دي.

لسم: یو څو پښتو اړونده لیکنې

دا لیکنې، چې تاسو ته دلتهوړاندې کیږي، دپښتو ژبې په هکلهدي

ډاکتر ماخان میړی شینواری

مخ، مخامخ او اړوند وییونه یې

زه دې لیکنې ته د څېړنوال محمد اصف احمدزی صیب لیکنې چې ،، د ،،مخ" او "مخامخ"؛ یو که دوه جلا مفاهیمه ،، سرلیک لاندې یې لیکلې وه، راوهڅولم. په رښتیا، چې ډېره ستره لیکنه یې پرې کړې وه او په لیکنو یې پوره ستونځې ګاللې وې.

یوه پوهنیزه څېړنه باید څنګه وي؟

پوهنیزه لیکنه باید هراړخیزه وي. هغه څه چې څېړو، باید د هغه په هکله هراړخیز پوهاوی ولرو یا ښه یې هر اړخیز پوه وو، چې هر اړخ یې ښه وڅېړل شي.

د دې لپاره، چې د ګرانو لوستونکو یئ لوستلو ته مینه پیداشي، له هر څه څخه د مخه یو څو غونډالې.

-- د ما په مخ کې اغزی ننوت.

-- د ما په مخ (ښه یې : مخه) کې سوی ولاړ دی.

-- د ما پرمخ باندې ږیره لویه شوې.

-- د ما پر مخ باندې څاڅکي پرېوتل

-- د ماومخ ته څاڅکي راوالوتل

-- د ماپه مخکې (کلیوالي ویېنډول دی)، نو

-- څه وخت د مخه ور سره مخامخ شوم (هغه مخ شو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- څه وخت د مخه ورسره مخ شوم(هغه مخامخ دی).

-- د ما په مخه کې سړی ولاړ دی.

-- د ما و مخ یا مخې ته ناست سړی.

-- زه مخې ته ورغلم. دا هغه مخامخ مخ یا مخه دی (ده).

-- هغه و مخې ته راغی. زه ورسره مخامخ شوم.

-- ورسره مخ شوم او هغه راسره مخامخ شو (مخ کېدل او مخامخ کېدل)

-- ورسره مخامخ شوم او هغه را سره مخ شو.

-- هغه د ما و مخې ته راِغي. هغه مخامخ راځي.

-- زه مخامخ ورځم او هغه و مخې ته راځي.

-- هغه د ما د مخه راغلی وو، چې زه ورسره مخ شوم. هغه را سره مخامخ شو.

-- هغه د ما د مخه راغلی وو، چې زه ورسره مخامخ شوم. هغه راسره مخ شو.

-- زه کاندید شوم او سپین مې مخامخ ودرېد یا مخامخ کاندید شو. دامخامخ سپین دی.

-- زه چې څه کوم، سپین مې و مخ یا مخې ته درېږي یا سپین مې مخامخ درېږي.

دا و مخې ته د مامخه ده او دا مخامخ سپین دی.

په پورته غونډلو کې دې نوم، کړوني کړونویونو او پسې – یا مخځاینیوو ته پام وي.

ستونځې مو دلته دي، چې موږ د دې وییونو لپاره مخالف، مقابل، بالمقابل او یا ضد لیکو، نو له دې امله مو اوس داسې لیکنو ته هم پام را اوړي.

زه دا لیکنه، چې تاسو ته یې وړاندې کوم، په څو برخو وېشم:

لومړی: هغه د ښاغلي څېړنمل صیب لیکنې ته اړوند روښانونه.

دویم: د پښتو دا تراوسه لرلې ستونځې.

دریم: د نورو ژبو سره پرتله کونه.

پیل یادونه: داچې په ژبه کې مو تراوسه دا سې پوره څېړنې او روښانونې نه شته، نو د ستونځوبیو لپاره به لار په نورو ژبو کې ګورو یا باید وګورو. دا ستونځې مو درې یا عربي نه شي را اوبی کولی، ځکه هغه څه چې په دې ژبو کې راځي، موږ منلي او له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امله یې د پښتو انډول ته فکر نه شو کولی، دا کار مو په هېڅ بله کومه ریښه کې هم نه دی کړی. اجازه دې وي، چې ووایم پرته له ما څخه، چې دا دلته هم ګوري

اوس راځو موخې ته او دا به یواځې داسې ساده وڅېړم او پسې برخو کې به دا بیا د پښتو د ګرامر په بنسټ وڅېړل شي.

د یوه وی یا ان غونډالو روښانه کېده او موخه وره کارونه – له ګرامري جوړښته پرته، چې د ژبپوهانو کار دی - د ژبپوهانو یا ځانله د ژبپوها نو دنده نه ده او نه دوي دې کار ته باید جوګه وبلل شي، په ډېرو وییونو او کلمو کې هغه مسلکي کسان باید خپل اندونه د ژبپوهانو سره ګډ کړي یا ګډ کړي وي.

زه هم د څېړنوال احمدزي صیب سره د دې غونډلې یا روښانونې پلوی یم، چې هره یوه بېلګه دې چې راوړې لیکنه همهغسې ده او همهغسې سمه ده. دې دواړو یا ټولو وییونو یو د بل ځای هم نه دی نیولی او داروښانه هم ده چې باید ځای یې ونه نیسي، ځکه چې دا دواړه - او دانور هم - بېلابېلې پرې پوهېدنې لري او د ځای اړونده ویپنډولونه (موږ لکه چې (ځای اړونده) لهجې(دابه د ځای اړونده ویپنډولونو لپاره سم وي، خو باور وکړئ، چې په یو څه نه پوهېږم، لیکل یې راته ستونځمن برېښي) وایو) هم نه دي، ویېنې (که غواړئ افادې) یې هم همداسې دي، لکه څنګه چې دي.

-- دا چې دا بېلابېل وییونه دي، نو یو د بل لنډیز هم نه شي کېدی.

یوه بېلګه: دما مخ (ښه یې د ما ومخې) ته راروان دی یا د ما مخامخ (را) روان. دلته ګوره نه لیکو: دما مخامخ ته (را) روان دی.

دا موټر د ما ومخ (مخې) ته روان دي. یا

دا موټر د ما مخامخ راروان دی.

بیا: مخ او مخامخ دوه مخامخ ویونه دي. یو مخ او دا بل یې یو بل ویې مخ دی او نه همهغه مخ.

دلته لوریزوالی غوره دی. دا مخ او مخامخ مخامخ لوریز دي.

یادونه: پام دې وي، چې موخه مې فزیکي مخ نه دی. دا پسې هم. وروسته به روښانه شي.

دا ورته مخامخ مخ دی. دا مخامخ همهغه د مخ ویي مخ نه دی، نو هرو مرو سره بېل دي. دې مخامخ ته مخ په مخ هم ویل کیږي (دا وروسته وګوری. دلته دپوښتنې لاندې راځي یا موخه انډول) نه دی، خو په دې پرېپوهېدنه، چې دلته دا لومړی مخ او دا بل یې بیا هغه بل مخ یا مخامخ مخ دی. دا مخ له یوې خوا نوم او له بلې خوا خوي نوم او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړوني کړنوي په ځای هم راځي لکه مخکېدل یا ـ کول او مخامخ کېدل یا ـ کول ـ چې وروسته به روښانه شي- دی او بیا دا لوریزوالی په ګوته کوي. دا لورې هغه لور، چې مخ ـ، څټ ـ یا شاـ ، ښي- ، کیڼ لور په ګوته کوي. دا مخامخ لور همهغه لور ده لکه په څټ لور یا په شا لور نور به یې نه غزوو همدا به روښانه کړو.

د مخ لور په مخ یا همداسې په څټ لور دا مخامخ لور ده، او یا همداسې دا دا د مخ لور په څټ لور یا دا مخامخ لورده (لږ فکر غواړي او ک کېدی شو بیایې په غشو سره وښایی).

-- دا دواړه ځای اړوند ویېندولونه هم نه دي، دا پوره خپلواکې معیاري ویېنې او وییونه دي.

کېدی شي، چې د دې لیکنې هره برخه سړی د راوړلو بېلګو سره وڅېړي او دا روښانه کړي، خو دا به ډېر وخت ونیسي.

یوه یادونه: هېڅ وخت د یوې ژبې ویونه په بله ژبه هغسې مه ژباړی یا نه ژباړل کیږي، چې د وتونژبې د ویي هره پرېپوهېدنه مو په پام کې نه وي نیولي. لکه ،،مخ،، که غواړی په فارسي واړوی، نو یو دا فزیکي مخ دی او بل یې دا لورزیزوالی، دریمه پرېپوهېدنې یې بیا پسې تړي – کېدل سره مخکېدل یا مخامخ کېدل هم لرو. په فارسي کې بیا دې لوریزوالي ته فکر نه دی شوی او دا بیا پیش روي یا (سم په فارسي، چې نه پوهېږم، کېدی شي، سم یې ونه شم ویېلی) څنګه وي.

مخ، مخامخ یا مخ په مخ او هماسې مخ – یا مخامخ کېدل، څټ، څټ په څټ یا شا ، شاپه شا ورته وییونه دي، خو د مخ او مخامخ ویونو په څټ ویونه دي. په بخښنه. داسې را څخه لږ پېچلي کیږي.

هغه غوره بېلګې یې:

۱ ـ سپین مې و مخ یا مخې ته روان دي.

۲ الف – سپین مې و مخ یا مخې ته را روان دی یا

۲ ب ـ سپین مخامخ راروان دی.

په ۱ – کې: د ما او د سپین لور همغه ده، خو په ۲ الف– کې را روان مخامخ دی او ۲ ب- کې خپله دا حالت مخامخ حالت دی.

که په ۱ – کې زه له سپین څخه تېر شم، نو سپین بیا په ما پسې را روان دی، خو لور مو همهغه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ۲ الف – کې سپین له ما تېر شي، نو بیا سپین د ما شا ته روان (دلته ګوره را روان د روان مخامخ دی) او نه راروان، داپه دې پرېپوهېدنه، چې نور هم سره شا په شا لرې کېږو. دلته هم لور همهغه مخامخ ده

که ۲ ب – کې سپین له ما څخه تېر شي، نو بیا سپین د ما په څټ ځې یا روان دی. لور ساتلې ده.

غوره یادونه: دې ته دې هم پام وي، چې مخ په مخ هم (نږدې) په همدې اړوند کارول کیږي، خو دلته یې توپیر دا دی، چې دا دوه یې مخونه (فزیکي)، دا په دې پوېپوهېدنه چې نومونه دي او دا ،، په یا پر ،، ترنویې دی، چې دا دوه مخونه یو ،، په یا پر،، باندې پرېباسي. که موږ دوه څېرې ولورو او دا دوه څېر یو پر بل داسې واچوو، چې د یوه مخ د بل پر مخ باندې واچول شي، نو دا ،، مخ پر مخ،، دي او باید د دې نورو مخامخ او مخ یا دا لاندې یادونه:

یادونه: موږ وایو: د کور مخ ته یا د کور مخې ته ، د کور ومخ یا و مخې ته دلته دې مخ، مخې ، د مخې او همداسې دې نورو ته دې هم پام وي.

دویم: د پښتو دا تراوسه لرلې ستونځې:

دویم ۱:

ستونځه دا ده، چې په یوې وتلې ژبه نه – یا داسې ښه نه پوهېږو او خپله ژبه مو لاتراوسه په ژبه کې هم داسې د شننو ډېر څه نه لرو او له دې امله بلې وتلې ژبه ته اړیو. او

دویم ۲: د موږ د پښتنو له ستونځو څخه دا هم ده، چې موږ په کومه دباندنۍ ژبه پوهېږو، خو موږ په ډېرو وییونو په درې یاښه یې عربي پوهېږو او نه په پښتو. داپه دې پرېپوهېدنه، چې په فکر کې مو پښتو نه شته او موږ چې په درې یا عربي پوهېږو او ان چې نږدې خپل کړي مو دي، نو بیا یې پښتو اندول راته د ژبې د پراخېد و مخنیوی برېښي او لهدې امله یې دالاس ته راوړنه ده. زه به ووایم، چې همدا لامل هم دی، چې موږ لا تراوسه او یا پسې به هم د خپلې ژبې سره ستونځې ولرو. زه هم چې څه رانیسم، نو فکر مې په پښتو او الماني وي، خو دا چې هغه الماني مې موخه ژبه نه ده، د پښتو پرېپوهېدنه یې لیکم.

بېلګه یې هم دا مخ او مخامخ راوړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ په الماني او انګرېزي کې لرو: against ، gegen او د پښتو انډول ورته نه لیکو،همغه د درې انډول یې لیکو ضد یا مقابل. دلته مو هم د مقابل پښتو ته فکر هم باید رانه شي، چې بیا ګوندې تنګنظري ده، خو دا مو د خپلې ژبې وییونو پوهېدلو ته نه پرېږدي. دا ټول د پښتو د مخامخ انډول دي. که مقابل ته مو هم مخامخ لیکلی وی او یا مو ورسره ځانونه بلد کړي وی، نو بیا دا ستونځه نه رامنځ ته کېده، چې یوه ستره لیکنه مې پرې کړې او باور وکړی، چې لږ تر لږه مې په دې ځو ورځې فکر کړی او دا ن ج لغاتکتابونو کې مې دا وییونه را پیدا او دا غونډالې رانیولې، چې تاسو ته وړاندې کوم.

دویم ۳: په هره ژبه کې یو ویي په بلې ژبې کې څو پرېپوهېدنې لري او په هغې باید ځانونه وپوهوو.

دویم ۴: لکه پورته باید د مقابل لپاره له خپل مخامخ څخه تې نه شو. موږ په پیداپښتې توګه نږدې د هر بلې ژبې ویي لپاره پښتو انډول لرو، نو که دا پښتو راته لږ ساده برېښي، هم پروا نه لري، ساده خو یو.

دویم ۵: په هره ژبه کې د هغې ژبې، په هغې ژبې یو ویی کتاب شته، چې ټول وییونه په کې په همغه ژبه ښه روښانه شوي او داسې نه چې د مخامخ په ځای مقابل ولیکي. موږ لا تراوسه دا کار نه دی کړی.

دویم ۶: ما چې خپلې لیکنې په پښتو کړي، خو همدا لامل دی، چې په خپله ژبه ښه پوهېږو او که نه؟ باید پرې وپوهېږو.

موږ دا څه چې لرو، که دا سم سره راټول کړو، او پرېپوهېدنې یې ښه روښانه کړو، نو دابه ډېر ستر کار وي.

بیا تکرار او تل تکرار:

که غواړو، چې په پښتو وپوهېږو، نو یوه پرمختللې ژبه مو باید ښهزده وي. دا مې درې ژبو ته هم مشوره ده.

او په پښتو چې ښې لیکنې وکړی شو، نو فکر مو هم باید په پښتو کړی وي. فکر سړی تل په هغې ژبې کوي، چې ستونځې ورسره نه لري، نو دا چې موږ ته پښتو کې ستونځې برېښي او یا په کې د کمې فکر کوو، نو فکر هم پرې نه شو کولی.

بیا یو څو غونډالې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

-- زه په لار روان وم، ګورم، چې سپین مې و مخې ته راغي. سپین د کور و مخې ته ناست وو.

زه په لار روان وم، ګورم چې سپین مخامخ راغی.

دلته دا ،، مخامخ راتلل،، هغه د کړنوی کړونی دی

په پورته غونډله کې مخامخ ادپوزېشن دی او دا مخ - - یامخې ته راتلل کړونی کړنوی

زه په لار روان وم او سپین مخامخ و مخ یا ومخې ته راغی. ژبپوهان یا ژبمینه وال دې مرسته وکړي، چې کوم یې ادپوزېښن او کوم یې کړونی کړنوی دی.

دریم: د نورو ژبو سره پرتله کونه:

په دې برخه کې به د ،،مخ،، او ،،مخامخ،، د نورو ژبو انډول راړو او انډولونې په مټه به یې پښتو ته پام راواړوو:

پښتو یې هم په ورسره بلده په پردي وییونو، چې زه به یې هغه پښتو پرېپوهېدنه راوړم او د ستونځوبیو لپاره به ګټه ترې واخلو.

الماني، انګرېزي، عربي، درې او پښتو Begegnen، **meet**، encountern ، **تقابل** ، ملاقات،ملاقات کول

پښتو یې: مخامخ کېدل او همداسې مخامخ کول.

دا ما کړوني کړنوییونه او کېدوني کړنوییونه بللي یا دي.

د یو چا سره توکلي مخامخ کېدل،

(jdm./etw. Dat ~) Verb Ich begegnete gestern einem alten Freund vor der Bibliothek. I met an old friend yesterday in front of the library. Auf seinen Reisen ist er vielen Menschen begegnet. During his travels, he encountered many people.

زه پرون د کتابتون ومخې (مخ) ته د ما د ملګري سره مخامخ شوم. هغه په خپل صفر کې د ډېرو کسانو سره مخامخ شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورته غونډله کې ،، مخې (مخ)،، ادپوزېښن دی او مخامخ کېدل کېدونکی کړنويي دی.

د پښتو او پښتنو ستونځه همدا ده، چې د يوې بلې ژبې څخه کوم وی، چې رانيسي، د هغې عربي يا په فارسي شوی عربي ويي باندې يې رانيسي، نو بيا يې هغې د خپلې ژبې ويي ته هېڅ پام نه اوړي، لکه دلته چې عربي پربپوهېدنه يې را اخستې. دا دا هملته ،، مخامخکېدل يې پرېپوهېدنه راغلې وی، نو بيا دا ،،مخامخکېدل،، ته هم پام کېدلی شو، زه خو تل له دې امله وايم، چې خپله ژبه د نورو ژبو په وييونو غني کړی، خو خپله ژبه مه پردۍ کړی.

په يو څه مخامخ اغيز کول. يو څوک چې يو ځای کې سياسي خبرې کوي، نو دا خبرې يې مخامخ اغيز کوي يا په مخامخ خلکو اغيز کوي.

- افغانستان د ډېر اوږده جنګ سره مخامخ دی.

- څوک چې ځنګله ته ځي، د ډار سره مخامخ کيږي.

- که مسؤلين د خلکو سره په مينه مخامخ شي، باور يې زياتيږي

- د افغانستان د دې حالت سره د مخامخ کېدلو اغيز په نړۍ، د دوي د ناسمو کارونو له امله هم ډېر وو.

- بايد فکر وشي، چې د دې حالت سره د مخامخکېدو څخه څنګه د روغې لپاره کار واخلو.

- په جلال اباد کې د سختې ګرمې هوا سره مخامخ شوم.

- د ستونځو سره د مخامخ کېدلو لار دې پرېښول شي.

- د دې لپاره د چې د اوبو د کموالي مخامختيا يا مخمخوالي څخه مو ځان ژغورلی وي، بايد د اوبو د لګښت سره پام وکړو.

- زه د هغه سره د ښونځي په لار تل مخامخ کيږم.

مخالف = مخالف = نقيض = Opposite= gegenüber

زه يې بايد سم په پښتو وبولم: مخامخ (ځاييز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو چا يا يو څه ته مخامخ

Er saß ihr genau/schräg gegenüber.

he sat directly opposite [or facing] her/diagonally across from h
er.

هغه و هغې ته ټيک/ ځنګيز مخامخ ناست وو.

- **Gegenüber** meinem Hotel war ein großes Plakat.
- **Opposite** my hotel, there was a large billboard.

د ما د هوټل مخامخ يوه ستره پلاکات وه. ياښه يي

دما و هوټل ته مخامخ يوه پلاکلات وه

د هغه مخامخ کس د هغه له خبرو بې اغيز وو.

against Gegen ضد; برابر

پښتو اندول يې: مخامخ

- کارول کيږي، چې ووايي، چې يو څه د يوه شي لور ښايي. هغه ختونى مخامخ ديوال ته تکيه کړ.

- کارول کيږي، چې ووايي(موږ يي ليکو، چې افاده کړي)، چې يو څه د يوه بل شي مخامخ اغيز شندي.

- لامبو وهونکى د څپو مخامخ زور کوي، چې ترې تېر شي.

،، زه د هر زور مخامخ يم،،. ،، ته د اتوم انرجي پلوى او که مخامخ يې؟،، . ،، د لمر سوزنې په مخامخ پوره اغيزمن لمرکربېم شته.،،

before   Vor ، قبل مخکې (ښه يي: د مخه)

دا يو د بل اندول وييونه د يو څه يا کس لوريځوال په ګوته کوي، چې په پيل کې مو پوره څېړلي.

د الماني مخځاينيوى دى او د پښتو پسي ځاينيوى (مرستې هر چېرته غوښتونې او اړيېنې دي)

کارول کيږي، چې ووايي، چې يو څه د مخ لور ته او دې اړوند کس يا څه ته مخامخ دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د لړ سترګو رپ څخه د مخه تللی

پسې ځای نیوی.

ما دما بایسکل د کور و مخ ته درولی

(را) مخ ته: مشران را مخ ته شي.

-- ولې موږ د ،، مخ،، او ،،مخامخ،، سره داسې د (نه) پوهېدلو سره لاس او ګرېوان یو؟

دا ځکه چې موږ د خپلې ژبې ویونه پوره یا کم یا هېڅ نه کاروو او دا په دې وییونو کې هم داحالت دی. که موږ د دې وییونوانډول په دري، عربي کې کورو، نو همغسې یې منو، لکه دري چې دي او د باندنیو ژبو انډول یې هم په دې ژباړې منو، پښتو ته په کې پام نه کړو. دابه یې هملته په ،، د نورو ژبو وییونو ژباړه کې وکتل شو.

که موږ د ضد، مخالف یا مقابل یا تقابل او نور داسې انډول یا ورته وییونو سره مخامخ شو، نو د پښتو انډول ته یې هېڅ فکر نه کوو، ځکه چې دا مو منلې. له دې امله که د مخامخ کلیمې ژبنیزې روښانونې ته راشو، دامو هېڅ اند ته نه راځي، چې ګوند دا مخالف، ضد یا مقابل به هم له دې سره کوم اړوندوالی لري یا به ان چې ټیک انډول وي.

اړیینه پای یادونه: ما هم دې ته فکر وکړ، چې دا موږ د ،،مخ او مخامخ څخه غږیږو،،، چې دا څه دي، نومونه، خویونه کړنوییونه او که یا بل څه؟

کېدی شي دلته ،، مخ ،، نوم وي یا دی، خو دا ،،مخامخ،، ځاینیوی یا ادپوزېشن دی. دې ته دې فکر وشي، چې ګرامري څه دی، خو د نوم ،، مخ،، سره سر او کار نه لري.

د ما د لیکنې پای

څېړنوال محمد اصف احمدزی

"مخ" او "مخامخ" دوه هغه لفظونه دي چې هم په ورځنۍ محاوره او هم په لیکنو کې ډېر کارول کیږي. پوهان د دې دواړو لغتونو لپاره دوه بېل نظرونه لري. یو دا چې "مخامخ" چې په دري ژبه کې یې معادل (روبرو – رو در رو) دی، پر ځای یې "مخ" وویل او ولیکل شي؛ خو بل نظر بیا دا دی چې نه، هماغه "مخامخ" سم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړۍ نظريې خاوندان د "مخ" له کلمې سره ځکه توافق ښيي چې اختصار په کې دی، يوه کلمه چې هر څومره لنډيږي، په هماغه کچه ژبه ويونکو او لوستونکو ته اسانيږي. دوی وايي:

– زه ورسره مخ شوم.

– په ځنګله کې له خطر سره مخ شوم.

د دويمې نظريې خاوندان بيا وايي چې د "مخ" پر ځای بايد "مخامخ" وکښل او وويل شي، لکه:

– زه ورسره مخامخ شوم.

– په ځنګله کې له خطر سره مخامخ شوم.

د دوی په اند، "مخ" چې په دري ژبه کې "روی" او په انګليسي ژبه کې ورته "Face" وايي، نو په همدغه پورته ډول جملو کې په يواځې استعمال به يې معنا بې خونده او دا به داسې شي، لکه چې څوک ووايي: (ورسره مخ شوم)، مطلب دا چې (همراه اش روی شدم).

په «پښتو – پښتو تشريحي قاموس» کې د «مخامخ» معناګانې داسې راغلې دي: مخ په مخ، نېغ په نېغه(۱).

په «پښتو قاموس» کې د مخامخ معنا داسې ښودل شوې ده: روبرو، مقابل، مواجه.(۲)

دغه راز د دې لفظ نورې معناګانې «مقابل»، «مقابل لوری» او «مستقيم» هم دی.

البته د "مخ" کلمه خو جوته ده چې په دري کې ورته «روی» ويل کېږي.

زما په نظر، "مخ" د استعمال خپل موارد او مناسبتونه لري او "مخامخ" خپل. لاندې مثالونو ته ځير شئ:

1. په مخ يې ښکل کړ.
2. د هغه په مخ کې يې شاهدي ووېله.
3. زه تاته مخ نه لرم.
4. مخ يې ترې واړاوه.
5. د ځمکې پر مخ تر ټولو غوره مخلوق انسان دی.
6. مخ کعبې شريفې ته کړه او لمونځ وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

7. خپل درسونه پر مخ وړي، یا پر مخ بیایي.
8. د سالنګ لویه لاره د موټرو پر مخ وتړل شوه.

یا دا چې:

1. د دواړو په مخامخ ناسته کې يې ستونزه هواره شوه.
2. کمپیوټر ته مخامخ کښېناستم.
3. حکومت او مخالفینو د سولې مخامخ خبرې پیل کړې.

بله دا چې:

1. له احمد سره مخ/ مخامخ شوم.
2. خلک له ستونزو سره مخ/ مخامخ دي.

په لومړیو اتو مثالونو کې له لرې معلومېږي چې هلته باید د ''مخ'' کلمه استعمال شي او په همدې سره ویلی شو چې هم جملې منطقي دي او هم بشپړې افادې لري؛ په ورپسې درېیو مثالونو کې بیا ''مخامخ'' ځکه استعمال شوی چې هلته یواځې د ''مخ'' کلمې په راوړلو سره جمله سمه معنا نه پیدا کوي؛ خو په وروستیو دوو مثالونو کې ''مخ'' او ''مخامخ'' دواړه استعمال شوي دي. د دې لپاره چې دلته له ''مخ'' (د دري ژبې روی) سره التباس نه وي رامنځ ته شوی، نو غوره دا ده، کله چې د (روبرو/ رو در رو) مورد کارو‌و، نو هلته د ''مخامخ'' کلمه راوړل به منطقي وي او که دا مناسبت نه وي، نو یواځې د ''مخ'' کلمې استعمال بد نه دي.

پورتنی موضوع زموږ په لیکلو ادبیاتو، شعر او نثر کې تر ډېره حده حل ده، هلته ''مخ'' په خپل ځای او ''مخامخ'' په خپل ځای کارول شوی دی.

رحمان بابا وایي:

مخامخ که راته وګورې دلبره

په کاته کې دې ثواب دی وبال نشته

***

چې سبا شي ستا تر مخ پورې شرمېږي

ځکه زیست په توره شپه کاندي مهتاب(۳)

خوشحال خان خټک وایي:

مخامخ دې په ثنا په صفت سر شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلا بلا درباندې وايي پسې شا (۴)

***

ښکېنه په انګړ کې مخامخ چې درته ګورم

تور لونګين دواړه چندڼ هار په سينه ټال کړه

***

پس له بنده دی دا عزم

د خوشحال د خاطر جزم

يا نيولی مخ مکې ته

يا مغولو سره رزم (۵)

حميد بابا وايي:

مه اړوه مخ دلبره اوړي زما ورځ

مخ کړه چې مې شپه د درد و غم شي رڼا ورځ

مخ به څنې کوږ که اوس دا ستا غوندې دلبر

خدای چې کړوي له بدبختی د چا ورځ(۶)

د حميد بابا معاصر قلندر وايي:

ما وې ته به زما مخ سپين کړې دلبره

ولې تا تر مهرويانو مې مخ تور کړ(۷)

فاضل (د دې شاعر معرفي په «پښتانه شعراء» او «کليد افغاني» آثارو کې راغلې ده) وايي:

مخامخ را لره راغلل په کوڅو کې

په ژړا يې سترګې سرې وې له خماره(۸)

اخوند مصری وايي:

که مخامخ شوم له خپل ياره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دنیا به اواره کړم له روزګاره سره(۹)

محمد صدیق پسرلی وایي:

نورو پسې تګ سړی خړ مخی کړي

ګرد د لارې وګوره د شپون په مخ

پیرمحمد کاروان وایي:

بیا د کوم شهید په څېر دیدار ته مخامخ یمه
زه د مرګ په غېږ کې د ژوند ښار ته مخامخ یمه

څه وایي چې زه مو د ماښام ځنګل ته یووړلم؟
ختمې مې تیارې کړې نور سهار ته مخامخ یمه

شاه سعود وایي:

مخامخ راته د سر قاتل ولاړ دی

خو انسان دی پرې ګوزار کولای نه شم

یا دا لنډۍ:

مخامخ مه راته درېږه

زړه مې نری دی اوس به لاس در واچومه

***

مخامخ کېنه چې دې ګورم

چا دې صفت راته کاوه راغلې یمه

***

تر مخامخ ناستې دې ځار شم

دا تور کالي دې ښنګه خوند کوي مینه

***

مخامخ مه راخېژه لمره
مخ مې د یار په خولو لوند دی وچ به شینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

***

مخ دې د خدای له نوره ډک دی

زه د ثواب لپاره خولې پرې لګومه

د مختارالمناسک له اثره چې د مولوي ګل محمد مسلم تألیف دی، یو نثر را نقلوو:

"کله چې منصور حج وکړ، نو مدینې منورې ته راغی، د پیغمبر زیارت ته ودرېده، نو پوښتنه یې وکړه له امام مالک څخه چې مخ روضې ته کړم او که کعبې ته، یعنې قبر ته مخامخ دعا وکړم او که مخ قبلې ته، شا قبر ته کړم، نو امام مالک ورته وویل چې اې منصوره! مخ څنګه ګرځوې له محمد رسول الله څخه چې هغه ستا وسیله ده او ستا د نیکه ادم وسیله و الله تعالی ته، مخ مه ګرځوه د قبر شریف څخه."(۱۰)

،،په پورتنیو شعري او نثري مثالونو کې دواړه یاد شوي الفاظ په خپل خپل ځای ډېر دقیق راغلي او هېڅکله یو د بل پر ځای نه دي استعمال شوي.،،

په (سپېڅلی قرآن) نومې د قرآن کریم پښتو ترجمه کې «مخ» او «مخامخ» سم کارول شوي دي، هلته لاندې مبارک آیتونه داسې ژباړل شوي دي:

رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا(الاحزاب، ۶۸ ایت): ای زموږ ربه دوی ته دوه چنده عذاب ورکړه او دوی له یو ستر لعنت سره مخامخ کړه.

وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ(البقرة، ۷۶ ایت): او کله چې دوی له مؤمنانو سره مخامخ شي.

إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً(الانفال، ۴۵ ایت): کله چې له یوې ډلې سره (د جګړې لپاره) مخامخ شوئ.

فَلَمَّا تَرَاءتِ الْفِئَتَانِ(الانفال، ۴۸ آیت): کله چې هغه دوه ډلې سره مخامخ شولې.

سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا (المدثر، ۱۷ایت): ژر به هغه له ډېرو سختو ستونزو سره مخامخ کړم.

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاء فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَام(البقرة: ۱۴۴ آیت): په تحقیق سره اسمان ته ستا د مخ اړول را اړول موږ وینو، نو بې شکه موږ ستا مخ د هغې قبلې خوا ته اړوو چې ته په هغې باندې خوشحالېږې، نو مخ دې مسجد الحرام خواته واړوه(۱۱).

د دې مبارکو آیتونو په ژباړه کې دغه دواړه کلمې په مناسب ډول کارول شوې دي.

خو ځینو لیکوالو بیا د «مخامخ» پر ځای «مخ» کلمه هم استعمال کړې ده، لکه د «روښانیان او پښتو ادب» اثر لیکوال چې لیکي: «د بایزید نثر په ادبي لحاظ دومره غوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نثر نه دی.... او ځکه لوستونکي د دوی نه د مفهوم اخیستو په وخت د مشکلاتو سره مخ کېږي(۱۲)».

که د مخامخ استعمال په نورو ژبو کې وګورو، هلته یې په عوض کې «مخ» نه لیدل کېږي. په دري ژبه کې وايي: «ولسوالان میتوانند وضعیت ولسوالی های شانرا رو در رو به والی تشریح نمایند». که همدغه ډول جمله په پښتو کې لیکو، نو دلته د «مخامخ» کلمه راوړل به مناسبه وي. په عربي کې وايي: انا واجهت معه (زه ورسره مخامخ شوم)، نو دلته هم «واجهت»(مخامخ) راغلی، نه «وجه» چې «مخ» ته ویل کېږي.

د دې لیکنې په ترڅ کې مې یوه ورځ د همدغې موضوع په تړاو د څېړنپوه دکتور خلیل الله اورمړ نظر وپوښت. هغه یې په ځواب کې راته وویل:

که مقابل لوری ذي روح وي، نو هلته د «مخامخ» کلمه راوړل مناسبه ده او که ذي روح نه وي، هلته د «مخ» د کلمې استعمال باک نه لري.

دی دا جملې سمې بولي: له مشکل سره مخ یم یا: له موټر سره مخ شوم؛ ځکه دلته مقابل جانب یو غیر ذي روح شی دی، نو که دلته «مخ» وکارول شي، کومه ستونزه به ونه لري. «له احمد سره مخامخ شوم»، دلته بیا «مخامخ» ویل په کار دي؛ خو له دې سره سره که همدلته «مخ» هم استعمال شي، مخالفت ورسره په کار نه دی. اصلاً په جملو کې باید ګرامري جوړښت په پام کې ونیول شي.

هغه زیاتوي، پښتو یوه جامع ژبه ده. په دې اړه کوم دلیل نشته چې ووایو «مخ» لیکل غلط دی. دلته د «مخ» استعمال داسې دی، لکه «پوزه پرې کول» اصطلاح چې لرو، دلته له «پوزه» څخه جنساً پوزه مراد نه ده، بلکې هدف یې مجازي معنا ده او هغه شرمول دي. بله دا چې پښتو ژبه بېلا بېلې لهجې لري، په یو شمېر لهجو کې شاید «مخامخ» وي او په ځینو کې «مخ» چې دا په خپله د ژبې غنامندي ښیي(۱۳).

یوه ورځ مې همدغه موضوع له استاد حبیب الله رفیع سره هم شریکه کړه. هغه (له احمد سره مخ شوم) جمله کې د «مخ» له استعمالولو سره مخالفت وښود او ویې ویل: مخامخ تقابل ته وايي، نو په دې جمله کې باید «مخامخ» وکارول شي. یو شی چې په ژبه کې وي، ولې هغه ووېستل شي، په دغسې جملو کې د «مخ» کارول، جواز نه لري او دا یو نوی خو ناوړه عمل دی چې د ځینو له خوا ویل او لیکل کېږي.

دی زیاتوي: که خبره د اختصار وي، نو لنډون او اختصار هغه وخت سم دی چې فساد را نه شي، کله چې کلمه فاسدېږي، نو دا بیا لنډون نه شو. ژبه خلکو جوړه کړې ده او هغوی یې همداسې «مخامخ» وايي (۱۴).

څېړنپوه نصرالله ناصر هم ورته نظر لري. ده تل په علمي ناستو کې د «مخامخ» پر ځای د «مخ» کلمې له کارولو سره مخالفت ښودلی دی. وايي: «پښتو ژبه ډېرې لهجې لري، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر پښتون په خپله لهجه لیکنه وکړي او د خپلې لهجې کلمې غوره وګڼي، نو د معیاري لهجې د رامنځ ته کېدو خوبونه بیا عبث دي. موږ باید د ژبې ګرامري جوړښت او د ډېرو له خوا د کلمو کارېدل او لرغونتوب په پام کې ونیسو چې دا کار به د پښتو ژبې د معیاري لهجې د لا پیاوړتیا لامل شي(۱۵)».

په هره ژبه کې د الفاظو او عبارتونو جوړول ازاد دي، د یوې ژبې الفاظ او عبارات له یوې یا څو ژبو سره ښایي یو شان وي. پښتو چې یوه هر اړخیزه او پراخ بنسته ژبه ده، د کلمو او عبارتونو په کارولو کې یې باید دقت وشي.

خو د تأمل وړ خبره دا ده چې پورتنۍ ژبنۍ ستونزه په دې وروستیو کې تر ډېره د رسنیو او خبریالانو له خوا ایجاد شوې ده. د یوې ژبې په ښه کولو او بدرنګه کولو دواړو کې مطبوعات او ژورنالیستان مهم رول لري. هغوی دي چې یو شمېر لغتونه د خلکو خولو ته ور اچوي، همدغه بیا کرار کرار د ولس پر ذهنونو اغېز کوي او هماغه سم یا غلط لفظ بیا هغوی کاروي او لیکي. سره له دې چې داسې ډېرو خوږو او کره کلمو اوسمهال د رسنیو له لارې د هر وګړي او ان د ماشوم ذهن ته لار پیدا کړې ده، ښکاره مثال یې د کرکټ لوبې شپېږیزه او یا د سریالونو ځیني لغتونه دي چې خلک یې بیا په محاوره کې هم استعمالوي.

ځیني معیاري رسنۍ د یادو شوو دواړو کلمو سم استعمال مراعتوي، خو د همدې ستونزې یواځینی حل رسنۍ دي چې مسئولین او خبریالان په شعوري ډول په دې موضوع پوه شي او کرار کرار هره کلمه په خپل خپل ځای کې وکاروي.

نو د دې څېړنې په نتیجه کې ویلی شو: «مخ» او «مخامخ» دوه بېل ټکي او دوه جلا مفاهیم دي چې هر یو باید په خپل ځای کې استعمال شي. د دې او دې ته ورته کلمو دقیقه کاروَنه به د معیاري لهجې د لا پیاوړتیا او غښتلتیا سبب شوې وي.

د دې لپاره چې په خبرو او لیکلو کې مو تنوع راغلی وي، نو دا هم کېدای شي چې موږ د «مخامخ» د لفظ نور مترادفات، لکه لاس و ګرېوان او یا د نورو ژبو له الفاظو، لکه مواجه څخه استفاده وشي.

دا چې د پښتو ژبې په ګرامرونو کې د «مخامخ» کلمې ځای تش پاتې دی، هیله ده د همدې او دې ته ورته کلمو د سمې کارونې بحثونو ته په کې ځای ورکړل شي.

له بلې خوا، ما د همدې څېړنې په ترڅ کې وموندله چې په پښتو ژبه کې د «مخ» کلمه له نورو کلمو سره یوځای ډېر نور عبارتونه او اصطلاحات جوړوي، لکه: چاته مخ نیول، د مخ ځای نه پرېښول، چاته مخ اړول، د چا مخ ته کتل، مخ پټول، مخ ښټ کول، مخ اخیستل، مخ ځنې اړول، مخ تورېدل، مخ تک زېړ کېدل، مخ ور اړول، مخ ورګرځول، مخ تاوول....

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو وړانديز کوم، که همدغه عبارتونه او اصطلاحات راټول شي او په هر یوه یې څېړنه وشي، د پښتو او پښتنو ارواییي او اجتماعي حالات ترې ښه معلومېدای شي.

مأخذونه

۱- پښتو- پښتو تشریحي قاموس، څلورم ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي:میدیوتیک، ۱۳۸۳هـ. ش کال، ۲۸۵۹ مخ.

۲- پښتو قاموس (پښتو- دري)، دویم ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي: خیري کتابخانه، ۱۳۸۶هـ. ش کال، کابل، ۱۶۹۶ مخ.

۳- عبدالرحمن بابا، د رحمان بابا دیوان، مصحح، مدون او مقابله کوونکی: عبدالرؤف بینوا، ۱۳۲۶هـ. ش کال، پي ډیف فایل،

۴- تشریحي قاموس، ۴۷۷ مخ.

۵– خوشحال خان خټک، کلیات. اوډنه، پرتلنه، سمون او وییپانګه: عبدالقیوم زاهد مشوانی: دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۴هـ ش کال، ۵مخ.

۶- حبیب الله رفیع، ادبي ستوري (لومړی ټوک)، پښتو ټولنه، ۱۳۵۳ کال، ۲۰۵ مخ.

۷- پورتنی مأخذ، ۲۵۵ مخ.

۸- مخکینی مأخذ، ۲۳۲ مخ.

۹- اخوند مصری، ادبي ستوري (لومړی ټوک)، حبیب الله رفیع، پښتو ټولنه: دولتي مطبعه ۱۳۵۳هـ. ش کال، ۱۲ مخ.

۱۰–
http://www.benawa.com/pashto/library/86_mokhtar_ul_manasic/19.php

۱۱– سپېڅلی قرآن، ژباړن: مولوي وکیل احمد متوکل، مکتبه حبیبیه،:کندهار، ۱۳۸۸هـ. ش کال. بېلا بېل مخونه.

۱۲– یارمحمد مغموم خټک، روښانیان او پښتو ادب (تحقیق او ترجمه)، پښتو اکېډیمي پېښور یونیورسټي: پېښور، ۲۰۱۱م کال، ۳۰۴ مخ.

۱۳– څېړنپوه ډاکټر خلیل الله اورمړ، مرکه، نېټه: ۷/ قوس/ ۱۳۹۸هـ. ش.

۱۴– استاد حبیب الله رفیع، مرکه، نېټه: ۱۰/قوس/۱۳۹۸هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵- څېړنپوه نصرالله ناصر، قلمي یادښت.

-__________

یادونه: دا مقاله د علومو اکاډمي د کابل مجلې د ۱۳۹۹ کال په ۲-۱مه ګڼه کې خپره شوې ده.

ډاکتر ماخان میرزی شینواری

ژبه غني- معیاري کول، نوښت او نیولوجیزم

مونږ د پښتنو او پښتو پوهانو څخه ډېر وخت اورو، چې:

ژبه غني کول، په ژبه کې نوښت، ژبه معیاري کول، نیولوجیزم، دا نو څه دي؟

مونږ دا او داسې نور ویپونو، چې مونږ ورسره مخامخ کیږو، څه په کې وایو؟

ما چې په دې هکله هرڅومره سوچ ګړی او فکر په کې کوم، نو ماته دا ټولې کلیمې تر یوې پولې پورې یو د بل سره – په پښتو کې – همغه یو ډول کړنیز څه بریښي او دا د ژبې غني کول دي.

لومړی: ژبه غني کول

د ژبې غني کول په دې پرېپوهېدنه هم دي، چې د خپلې ژبې ساتل، نو دا په دوه برخو وېشو:

لومړی ۱ : خپله ژبه ساتل

لومړی ۲ : ژبه غني کول

لومړي ۱ ته: خپله ژبه پوره کول او ویونه له ورکېدلو ساتل دا دې لومړی هڅې وي.

که د یوې ژبې پیداېښتي ویونه په ښونځي او پوهنتون او همداسې نورو پوهنیزو لیکنو کې له پامه او همداسې له لیکنو غورځېدلی شي، نو دا د وخت په تېرېدو سره بیا په ژبه کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارونې ورکیږي، داپه دې پرېپوهېدنه، چې ورکیږي، نو باید څنګه خپله ژبه، داپه دې پرېپوهېدنې، چې د ژبې له پیدا راته راکړ شوي وییونه څنګه و ساتو؟

ژبې له پیداښته د اړتیاو سره سم پوره پیدا دي. د اړتیاو د زیاتېدو او د هغې لپاره د څه بللو نه لرلو لپاره سړی بیا داویونه له بلې ژبې رانیسي او یا یې د خپلې ژبې په ګډوله ویونو پوره کوي.

پوهنیز ویونه د پوهنې د ودې سره منځ ته راځي. ډېر نومونه، چې په پوهنه کې نوي راځي، هغې ته د یوه انډول نوم ځای په ځای کوي او دا په هره ژبه کې شته.

لومړي ۲ ته: ژبه غني کول: ژبه غني کول په دې پرېپوهېدل نه دي، چې خپل وییونه دې د نورو ژبو وییونو لپاره پرېږدو. د موږ پښتانه پوهان او ژبپوهان هم تر یوې کچې داکار کوي او وایي، چې دلته یا هلته او په ځانګړي ډول په پوهنو کې دا دا یا هغه پردی وی وي، ځکه چې داژبه غني کوي.هو ژبه به غني کوي ، خو په خپلو ویونو یې غریبه کوي هم. دانن د نومبر ۴ ۲۰۲۱ ز ک مې ولوستل ،چې د موږ پوهان یې لیکي: ،، .. زموږ سترګې یې د اضطراب او اضطرار د نوسان په وړاندې..،،.

د ما په اند دا د ژبې غني کول یا معیاري کول نه دي، دا د ژبې – دا په ډېره بخښنه لیکم – دا د ژبې توهین او د پښتو له منځه وړل دي، دا لیکونکی خو داسې انګېري، چې نو دا نور ولې بایدپرېبوه نه شي او یا د ده او د دې نورو په منځ کې خو دې څه توپیر هم وي، چې دی څه لیکي، دا نور پرې نه پوهیږي او که پرې پوه شي، نو بیا و په منځ کې توپیر څه؟ (بیا هم په بخښنه).

--- د هېڅ ژبې پوهنیز نومونه د هغې ژبې له پیداښته نه دي، خو دوي یې د ورته څه نوم اینولی یا همهغسې بلل لکه ځمکغونډوسکه، چې عرب یې ښایي هم کرتّ الارض(؟) وبولي. موږ ته نو ولې دا کره، چې غونډوسکه لرو یوه د ژبې بډایینه وبرېښي؟ دا خو د ژبې بډایینه نه ده، دا دموږ په خپله ژبه نه برلاسي کېدنه ده او یا ورته په درنه سترګه نه کتل دي. چې خپله غونډوسکه راته د پوهنیز څه یا له نوم څخه لرې وبرېښېده، نو په ختّه کې له پوهنې څخه لرې یو ،که نه هغه پیداښتي څه چې لرو، باید په درنښت ورته وګورو. راځی، چې دا مثلث وګورو، چې دا عربي باندې یې څومرهپ،هېرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زهدومر هپوهېږم، چې دا له ثلاثه، ثلث او یا ... نهپوهېږم څه څخه منځ ته راغلی نوم دی او داسې پېژند کړی شي ولري: هغ هواوره، چې درې کرښو رابنده وي، ملث بلل کیږي یا ... چې له درې کرښو رابنده او درې زاویې ولري او یا...... مثلث بلل کیږي.

دې ته په پښتو سم نوم درېګوډۍ ده. ولې ښځینه نوم؟ ځکه هواره ده او څېره، نو ښځینه.

دلته په دې نوم سملاسي پ،هېږو، بې له پېژند، چې داسې یا هغسې.څېره چې درې ګوډونه ولري ، درې ګوډۍ بلل کیږي او همداسې څلورګوډۍ او ...

ولې ګوډ؟

یوه ژبپوه راته وویل چې ګوډ خو موږ هغه چا ته وایو، چې ګوډ ځي، نو د ماځواب هم سملاسي وو او ورته ومې ویل، چې پښه یې ګوډ جوړوي، چې ګوډ دی.

موږ په پښتو کې لکه الماني کې هم کونج لرو او ګوډ، چې ګوډ یې دباندنی او کونج یې دننني دي.

تاسو نو پرېکړه وکړۍ، چې کوم به ښه پوهوږ او ساده وي، خو د عالمانو له لید او انده لرې دی، ځکه د پښتو دی او داسې پوهنیز ورته نه برېښي.

تراوسه مو چې دا کار نه دی کړی، نه پرېپوهېدو او پوهنه مو هم په پښتو نه وه، خو اوس چې په یو څه پوهېږو او پیل مو کړی، چې پښتو پوهنیزه شي، نو پښتو لرلي ویونه د بلې ژبې د وییونو لپاره باید د له منځه تللو مخه یې ونیول شي.

دلته د ژبې هغه پیداپښتي بداینه خوندي پاتېږي.

نوره ژبه بډایې کونه، نو بیاڅه دي؟

دویم: په ژبه کې نوښت: دموږ ژبه تراوسه پورې هغه بنسټیز ویونه په بردیو ژبو لري، دا په دې پرېپوهېدنه، چې موږ تر اوسه پورې لا پوهنه نه ده په پښتو کړې، نو دنوښت سره به یې څنګه سراو کار ولرو.

زه پخپله نه پوهېږم، چې د ژبې نوښت به نو څه وي؟

ژبه مو پوره ده، ژبه کې باید خپلو وییونو ته ځای ورکړو، له دې سره، چې خپل ویونه ولیکو، چې شونتیا په حالت کې، دا مو رږې ژبې نوي کول وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډ: د ژبې نوښت کوم څه ځان پسې نه لري، موږ چې د خپلې ژبې پيداښتي ويونه وساتو، دا پوره کار دی.

دريم: ژبه معياري ـ يا ستاندارد کونه، نو څه؟

د موږ ژبپ،هان او ليکوالان د ژبې د سوچه کولو لپاره معيار ته کچه ليکي، چې ډېره ناسمه ده. دا يو له هغو ويينو دی، چې همدا معيا يا ستاندارد يې وليکو، دا ژبې غني کونه ده.

ستاندار يا معيار يو اوږد تاريخ لري، چې زهپه هغې نهغږېږم، خو دا هم د انسانانو د اړتيا سرهسم د انسانانو لخوا منځته راوړل شوی دی، چې ګومان مې دی، په نيولجيزم کې رتلی شي.

د کورونو معيار څه شی دی؟

يو ځوک ، چې ډېر کورونه جوړوي، نو د هغو کورونو لپارهدوی يو څه يا يو کور جوړوي، دا بيا د ستاندار يا معيار په موخه دی او نور يې بيا پههمغه ډول وي، لويوال، کونجونه او هر څه يې اړوند وي. د ژبې ستاندارد يا معيار يا معياري ژبههغه ده چې له کليوالي خبرو راووځي، ښوونځې ته ننوځي او همداسې د ليک لوست ژبهشي، چې د ژبې ټول ويونکي يې بيا سره په مغه ډول کاروي. دلته د هغو ژبو ويونکي ويونکي، نور پهرسمياتو، ښونځې او نورو غونډو کې کارول کيږي. د کليوالي ژبو ستاندارد هم شته، چې په هالنډې او الماني، چې سرهنږدې دي، دا رامنځ تهکيږي، خو موږ په هغو نه غږېږو.

بل د ژبې معياري کول، د ژبې د ويونو کتابونه جوړول او ګرامر ته يې پوره پام کول او د ګرامر پوره کول دي.

اوس نو د ژبې ستاندار يا معيار پهدې پرېپوهېدنه، چې ژبه ټوليزه شي، دا بيا پهدې پرېپوهېدنه، چې د ټولو کليوالي خبرو ويونکي همدا ومني.

يادونه: موږ کله، کله هڅېږو، چې دا کليوالي خبرې مو لهمنځه يوسو، يا په ځانګړې توګه هغه د ليکلوست خاوندان، خو د يوې ټولنې لپارها هم غوره ده، چې د هر کليوالو خبرو خلک هغه خپلهکليوالي ويينه وساتي، دا يو ځانله خوند لري او دا خوند د ټولنې د وګړو څخه بايد له منځه لاړ نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم - نیولوجیزم: پهدې هکله مې یوه لیکنه کړې، دلته نه پرې غږېږم، خو دا سې لږ پام بهورته ستاسو راګرځوم.

د نیو لوجیزم یو هېبلګه به تاسو ته له انګرېزي ، چې ما له الماني رانیولې ، تاسو سره ګډه کړم:

دلته د ژبې یوه ریښه ده، چې اېنفورماتیک ورتهوایي. موږ یې په افغانستان کې د کمپیوترپوهنې لاندې ګوامان کړم، لولو، خو دا اینفوارتیک ډېر ه غزېدالې او ستونځمنه پوهنریښه.

انفورماتیک له دوه کلمو جوړ دی: اېنفوماځیون یا اېنفورمېشن او ماتماتیک. داسې نور ډېر نومونه شته.

زه به یو ډېر ورځنی نوم راو اخلم او اندم، چې دا نیلوجیزم دی، لکه غوبلموږی، چې له غوبل او موږي څخه جوړ دی. دا له پیداېښته منځ ته نه دی راغلی، دا د انسانانو د اړتیا سرهمنځ ته راغلی. نورو ته یې تاسو فکر وکړئ.

نیولوجېزم ته هغه وخت اړتیاپېښېږي، چې ته یو څه نوي منځ ته راوړي او نوم ورتهنه وي او هغې ته بیا نوم پیدا کوې. دا موږ کړی شو، چې لهپرمختللو ژبو موږ هم د نیولوجیزم په توګه لاس ته راوړو. زهبه بهیې بیا یوه یا څو بېلګې راوړم. څه وخا پورې د مخه د کوچنیانو او اوس د لویانو لپاه هم یوه الهشته، چې دوه ګاډیله یا څبرخونهلري، چې په ةنخ کې یې یوه تخته او د لاسو نیولو څه دي. سړی په د هغه د لاسون- که لاربښودی(لارسمونی یا سمونې یې بولې) دی هغه نیسي، پهدې تخته پښې ږدي او هغه ځغلي. دې تهپه الماني   Laufrad وایي، چې د ځغاستې او څرخونو جوړ دی، چې په پښتو یې انډول خغاستڅرخه ده. دا له ځغاستې او څروخونو جوړه اله ده، چې د ما په اند نیو لوجېزم دی.

دا دې یوه ننوتنه وي، کېدی شي وړاندیزونه وشي او داسې ورځنی موضوعګاني هم معیاري کړی شو.

موږ پهژبه کې خورا ډېرې ستونځې لرو، خو هغه ساده یې لومړی باید د څېړنې او پوره کونې لاندې ونیسو.

داسې لږ لنډ د ژبو تاریخ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني ژبې لږ ترلږه سلزره کاله د مخه وده کړې. دا چې لسزره کاله د مخه انسانانو پیل وکړ چې کلي یا باندې جوړې کړي، اړیینه وه، چې په ژبه کار وکړي او جوړښت یې واړوي، دښه پوهېدلو له امله دا کار پیداښتي اړیین وو. د ودې سره سم دا وده پوره پېچلې او وېینتوانمنده شوه یا د ویېنئ لپاره ځواکمنه شوه. 14.11.2019

داسې ګومان کیږي، چې مودرن انسان(Homo sapiens) توانمند وو، چې خبرې وکړي. انسان د نن وسبا ته په خبرو پیل نه دئ کړی.

ژبو څنګه وده وکړه؟

نن په نړئ کې له ۶۰۰۰ زیاتو ژبو باندې خبرې کیږي. د ځنو پوهانو له انده ډا ټولې زبې له یوې ژبې څخ سرچینه اخستې یا سرچینه یې یوه ژبه ده. لېمان Lehmann وایي:،، دا روانې تیوري له مخې پخوانی انسان له افریقا خورژېدلی... ټولې ژبې له دې امله ځای اړونده دیالکتونه وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکتر ماخان میرې شینواري لیکنې او ژباړې

د ډاکتر ماخان شینواري چاپ او لیکنې، چې پرته له لسو نورې ټولې تر اوسه ۴۵ یې له ketabton.com څخه خورې شوې:

<u>:(Vienna (Austria 1988</u>

<u>لومړی:</u>

topological Kaiser , M. Shinwari : Aproximation compact .H.K
Page 117 – 122 ; general algebra 6 algebra : contributions to

<u>:(Vienna (Austria 1987</u>

<u>دویم:</u>

لومړی-und Aproximation durch Polynime in Universalen Interpolation
Diss . Uni. Wien . Algebren

دویم-*and Aproximation by Polynome in universal Interpolation*
the University of Vienna/Austria Dissertation at ,Algebras

لاندې د شمیرپوهنې پښتوټول کتابونه په المان کې د ،، افغانستان کلتوري ودې ټولنه،،له خوا چاپ شوي دي
<u>:(Bonn (Germany 2000</u>

دریم: د شمیرپوهنې ستر کتاب : د شمیرپوهنې برسیره د انجنري، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زده کوونکو لپاره (دا کتاب په ۹۰۰ مخونو کې چاپ او دا نوې لیکنه به یې څنو ځایونو غزېدلې او څنې ځایونه ترې لرې شوي دي)
<u>:(Bonn (Germany 2003</u>

څلورم: څمککچپوهنه(هندسه) ، په سلو، زرو کې شمیرنه، د ګټې – او کټې د کټې شمیرنه ، د اختمالوالي شمېرنه کتاب د ښوونځي ټولې اړتیاوې پوره کوي
<u>:(Bonn (Germany 2003</u>

پنځم: الجبرونه (د الجبر بنسټونه دي) (ketabton:com ته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

:(Bonn (Germany 2003

شپږم: د شمیرپوهنې انګرېزي – پښتو ډکشنري.(ketabton:com ته پورته شوی)
:(Bonn (Germany 2003

اووم: د شمیرپوهنې الماني - پښتو- او پښتو الماني ډکشنري (ketabton:com ته پورته شوی)

dictionary German/ Pashto and Pashto/German Mathematical
:(Bonn (Germany 2003

اتم: دفرنځیال برابرون (دا کتاب په دې ځانګه کې یو پیل دی، ساده لیکل شوی) (ketabton:com ته پورته شوی)

equation Translation; An Introduction Differential
Germany): 2003) Bonn

نهم: د شمیر پوهنې فرمولونو ټولګه
Formulas Mathematical
:(Bonn (Germany 2003

لسم: شمیرپوهنه له عربي په پښتو

:(Bonn (Germany 1997

یوولسم: د افغانستان په هکله سپینې خبرې: په المان کې

،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خو

یادونه: له ۲۰۰۰ کال دمخه ډاکتر ماخان شینواري د ،،د افغانستان روغې او بیا ابادولو ټولنه،، له خوا درې سیاسي مجلې هم را وستلې.

ژباړې او نورې لیکنې:

: (Brinkmann. (From Brinkmann.du.de .Prof

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې د برېنکمن لیکنې چې له پرېنکمن ن ج څخه ژباړل شوي دي. دا کتابونه د ښوونځي له پاره او همداسې د کانکور ازموینې له پاره ګټور دي.

دولسم - شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره لومړی ټوک (ketabton:com ته پورته شوی)

دیارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دویم ټوک(ketabton:com ته پورته شوی)

څوارلسم – شمیرپوهنه د ښوونځي لپاره دریم ټوک(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځلسم - د احتمالوالي شمیرنه د ښوونځي لپاره(ketabton:com ته پورته شوی)

شپاړسم – احصایه یا ستاتیستیک دښوونځي لپاره(ketabton:com ته پورته شوی)

لاندې کتابونه د شتوتګارت د پوهنتون د استادانو د لکچرونو څخه چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپاره شوي را ژباړل شوي.

اولسم – انالیزی ۱ (ketabton:com ته پورته شوی)

اتلسم – انالیزې ۲(ketabton:com ته پورته شوی)

نولسم – کرښیز الجبر (ketabton:com ته پورته شوی)

شلم - د شمیرپوهنې بنسټونه (ketabton:com ته پورته شوی)

یوېشتم - د فرمولونو ټولګه(ketabton:com ته پورته شوی)

دوه ویشتم – فنکشنل انالیز(ketabton:com ته پورته شوی)

درویشتم – وکتور شمیرنه (ketabton:com ته پورته شوی)

نورې ژباړې

څلرویشتم – له www/grundstudium.info/linearealgebra. څخه:کرښیز الجبر (ketabton:com ته پورته شوی)

پنځویشتم – Georg Gutenbrunner ګنونپوهنه یا د اعدادو تیوري(ketabton:com ته پورته شوی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما لیکنې
:(Germany) Bonn

شپږویشتم - د شمیرپوهنې ستر کتاب دویم چاپ لومړۍبرخه: د پوره تغیراتو سره : دا کتاب د شمیرپوهنې برخې برسیره د انجنرۍ، فزیک او اقتصاد لپاره ، همداسې د ښوونکو او زدهکوونکو لپاره پوره گټور دی. په کتاب کې د اړتیا سره زیاتونه او کونه راغلې (ketabton:com ته پورته شوی)

اوه ویشتم- د شمیرپوهنې ستر کتاب دویمه برخه (ketabton:com ته پورته شوی)

اته ویشتم - ځمککچپوهنه (هندسه) دویم چاپ د پوره تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

نه ویشتم – الجبر بنسټونه دویم چاپ له تغیراتو سره (ketabton:com ته پورته شوی)

دېرشم - ډېری پوهنه یا سټ تیوري (ketabton:com ته پورته شوی)

یودېرشم – د شمیرپوهنې سم اند (منطق ریاضي) (ketabton:com ته پورته شوی)

دوه دېرشم - د یو څو شمیرپوهانو ژوندلیک(ketabton:com ته پورته شوی)

دریدېرشم – د شمیر پوهنې گډې وډې لیکنې

څلوردېرشم- داهم ژباړه ده، خو لیکونکی یې متآسفانه راڅخه نابلد شوی: د مشتق او انتیگرال شمیرنو ته تمرینونه او اوبیونې یا حلونه یې(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه دېرشم – د شمیرپوهنې انگریزې پښتو او عربي + درې ډکشنري

شپږدېرشم – د شمیرپوهنې پښتو انگرېزي ډکشنري(ketabton:com ته پورته شوی)

اوه دېرشم – د شمیرپوهنې پښتو ډکشنري د شمیرپوهنیزو وییونو په پښتو روښانه ونه(ketabton:com ته پورته شوی)

اته دېرشم - د زړه له کومې(دا هغه لیکنې دي، چې ځنې یې په نړیول جالونو کې خپرې شوي دي.)

نه دېرشم – د افغانستان په هکله سپینې خبرې، چې وبه غزیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتم– د شتوتکارت پوهنتون لکچرنوټونو څخه ، چې د شتوتګارت پوهنتون ن ج څخه خپرېږي: د ګروپونو تیوري(ketabton:com ته پورته شوی)

- د ښوونځي لپاره فزیک د برینکمن لیکنه

له پنځم ټولګي څخه تر اووم ټولګي پورې ژباړل شوی (دا چې زما دویم مسلک فزیک دی، دا لیکنې ژباړم. دا هم د دې لیکوال یوه ډېره ښه لیکنه ده، چې -د شمیرپوهنې په څیر- دلته هم زیات تمرینونه د حل یا اوبیونې سره په کې راغلي او ماته زیات ګټور برېښي) او دالاندې د برینکن څخه راژباړلي

یوځلوېشتم - فزیک لومړۍبرخه (ketabton:com ته پورته شوی)

دوه ځلوېښتم – فزیک دویمه برخه. برېښنا پوهنه. همدا کتاب. (ketabton:com ته پورته شوی)

درېځلوېښتم – د پوهنې وزارت له خوا چاپ د ښوونځي شمیرپوهنې کتابونو ته کتنه. دې کتاب کې د دښوونځي کتابونو د هر کتاب یوې برخې ناسمونونو ته ګوته نیول شوې او ناسمونونه بیا سم شوي هم دي.(ketabton:com ته پورته شوی)

څلورځلوېښتم – د فزیک کوچنۍ ویونو دکشنري(ketabton:com ته پورته شوی)

پنځه ځلوېشتم – پرېپوزېشن یا اړیکویونه.(ketabton.com ته پورته شوی)

شپږځلوېشتم = ژبسمون(پښتو کې ناسم راننوتي ویونه، چې سم شوي دي) (ketabton.com ته پورته شوی)

اوه ځلوېښتم – پښتو ژبلار یا ګرامر ۲۰۲۰ همدا کتاب (ketabton.com ته پورته شوی)

اته ځلوېشتم – ژبسمون (که غواړۍ دویم غزېدلي لیکنه) : له پخوانی لیکنې څخه نوی شوی او پوره غزېدلی ۲۰۲۰.(ketabton.com ته پورته شوی)

تازه لیکلي خو تراوسه کتابتون ته نه دي پورته شوي او دا د ځانله لیکنو په توګه له درې کاله را په دیخوا د تاند او په دا ورسته کې د دعوت او همداسې د نورو د ج څخه خورېږي او خواره شوي دي. په دې کتاب کې د پښتو ناسم ننوتي ویونه څېړل شوي ناسمونونو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوته نيول شوي او په دلايلو روښانه .شوي، چې ژبمينوالو لهپارهيې لوسته او ګوتنيونه اړيينه ده.

نهه څلوېښتم – داسې څه له فلسفې ۲۰۲۰(ketabton.com ته پورته شوی)

پنځوسم – ژبې مري او نورې ليکنې ۲۰۲۰ (ketabton.com ته پورته شوی)

دا اوس خورنې ته چمتو: هيله ده چې کتابتون.کوم (ketabton.com ته پورته شوی) کې يې وکتلی شئ

يوپنځوسم- پښتو ژبلار د ښوونځي لپاره. همدا کتاب

دوه پنځوسم- هر څه د ژبې په چوپړ کې.

درېپنځوسم- د نړۍ هوښيارتياوې.

څلورپنځوسم – د جبران خليل غوره خبرې .

پنځه پنځوسم- ټولګيز سم اند همدا کتاب .

.

.

.

.

.

.

.

.

.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکتر ماخان ميرِي شينواري ژوند ته يوه لنډه کتنه

نوم: ماخان (په لومړي ځل يې نوم ،،ميرِی،، وو. د رحمابابا ليسه کې نوملیکلو وروسته په ماخان باندې بدل شو)

د کورنۍ نوم : شينواری

د پلار نوم: اروابښاد نورالرحمان

د مور نوم: اروابښاده پستو

د نيکه نوم: اروابښاد حسن خان

د نيا نوم: اروابښاده صبره بي بي

دزیږېدو کال: ډاکتر ماخان شینواری د ۱۹۴۶ ز ک د سپتمبر په ۱۵ نېټه زيږېدلی دئ (دا خو هغه رسمي ز ک دئ. سمه نيټه يې ۱۳۲۲ او ۱۳۲۰ ش ه کلونو منځ کې باید وي، خو تره مې وايي ۱۳۲۰ ه ک دئ)

د زیږېدو ځای: ننګرهار د شينوارو د هسکې مېنې ولسولي په مورګې کلي کې زيږېدلی.

د مورګی غارخلي کلي کې د لمنځتون استادانو څخه له قرانکريم تر پنجکتاب، خلاصه، مونيه، ګلستان پورې، چې دا مو بيا په ښوونځي هم لوستل، لوستلي، خو بې له دې چې پوره پرې پوه شي.

کليوالي ښونځي: له ۱۹۵۱ تر ۱۹۵۴ پورې د هسکې مېنې مورګی لومړني ښونځي، چې دی يې هم د لومړنيو زدکوونکو له ډلې څخه وو.

د رحمان بابا لېسه : له لومړي او بيا له دريم تر ۱۲ ټولګې پورې له ۱۹۵۴ تر۱۹۶۵ پورې.

دی د رحمان بابا ليسه کې له دريم تر ۱۲ ټولګي پورې د خپل ټولګې اولنمره پاتې شوی.

۱۹۶۶ ز ک د کابل پوهنتون دطب پوهنځي په همدې کال کې

۱۹۶۶ ز ک د سپتمبر مياشت د ښوونځي برس له لارې اتريش ويانا ته تګ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۶۶ تر ۱۹۶۷ کال پورې ویانا اړوند مودلینګ کې د الماني یا ښه یې اتریشي ژبې او د دیارلسم ټولګي لوست.

اکتوبر ۱۹۶۷ د وینا پوهنتون کې نوملیکنه، چې د پوره زیاتو ستونځو سره په ۱۹۸۹ ز ک کال کې د ډاکترۍ په اخستلو بریالی شو(دا نو پوره ستونځې دي).

له۱۹۸۷ ز ک تر ۱۹۸۸ ز ک د فبروري تر پای د دباندنیو چارو وزارت کې مامور.

د ۱۹۸۸ دمارچ لومړۍ نېټې څخه تر ۱۹۹۲ جون پورې په بون جرمني کې د افغانستان جمهوریت سفارت کې د سفیر دندې د شارژد افیر(صفر نه وو) د نوم لاندې.

له هغې وروسته په جرمني کې سیاسي پناه.

د ۲۰۰۴ ز ک جون څخه د ۲۰۰۵ ز ک جنوري پورې د کابل علومو اکادمي د پیداپښتي پوهنو څانګه کې دنده.

له ۲۰۰۸ ز ک د مارچ څخه د ۲۰۰۹ زک دسمبر پورې د ریاضي څانګه کې د پوهنې وزارت درسي نصاب کې دنده.

ماخان شینواري بې کاره نه دی او لږ تر لږه له ۹۷ ۱۹ څخه همدا د کتابونو لیکلو او د ژباړې دنده په غاړه اخستې، چې خپل فکر تر شونې پولې پورې تازه وساتي.

ماخان میړي په ۱۹۷۲ کې له لرې د میرمن ښاپیرۍ سره واده شوی، چې د واده خبر ورته اتریش ویانا ته ورغلی.

ده د میرمن ښاپیرۍ سره په ۱۹۶۳ ز ک کې کوزده کړې وه.

دوي ته لوي څښتن په اتریش ویانا کې د مای په شلم ۱۹۷۹ ز ک دوه بچیان وبخښل، چې څانګه او اباسین نومیږي. څانګه په المان کې د پوهنتون علمي همکاره وه او د حقوقو ډاکتره ده او اباسین ملي اقتصاد او ټولنیزه سایکولوژي لوستلې.

ډاکتر شینواري ته د پوهنیزو هلو ځلو له امله ستاینلیکونه:

۱ – د افغانستان کلتوري ودې ټولنه. جرمني

۲ – د افغانستان کلتوري ټولنه کولن میشنیش. جرمني

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library